

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ.

V. ÉVFOLYAM.

1890. december 25.

X. FÜZET.

Felhívás előfizetésre!

A „Magyar Tanítóképző“ jelen számával öt éves pályát futott meg s mint a Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesületének hivatalos közlönye és tulajdona, első évét fejezi be.

E közlöny kezdettől fogva sikeresen munkálkodott nemzeti művelődésünk egy fontos ágának, a tanítóképzésnek előmozdításán. A tanítóképző tanárok egyesületté alakulásának kezdeményezője és mozgója volt.

Mikor az egyesület megalakult és hivatalos közlönyéül a „Magyar Tanítóképző“-t elfogadta, e körülmény még inkább sarkalta, hogy tovább is híven szolgálja a tanítóképzés nemes ügyét s a tanítóképző tanárok érdekeinek szószólója, egyesületi tevékenységének hű organuma, ébren tartója, fejlesztője legyen.

Törekedni fogunk mint eddig, úgy ezentúl is, hogy a lap teljesen betöltse fontos hivatását, mi czélből azonban még fejlesztésre, erősödéssre és az arra hivatottak buzgó támogatására van szüksége. Hogy a közlöny működése nem volt eredménytelen, eddig is kiválóképpen buzgó munkatársainak, a tanítóképző tanárok, a tanítók és tanfelügyelők egy része lelkes pártolásának köszönheti. A midőn tehát a következő, VI., évi folyamra új előfizetést nyitunk, a nemes czél érdekében tisztelettel kérjük mindazok szellemi és anyagi támogatását, a kik hazánk népoktatásügye előhaladását szívükön viselik.

Az előfizetés díja: egész évre 4 frt, félévre 2 frt, mely összegek a lap kiadójához (*Méhner Vilmos, Budapest, Papnövelde utca 8.*) küldendők.

Az egyesületi tagsági díj 4 frt, a mely félévi részletekben is fizethető. A tagok a lapot külön díj nélkül kapják. A tagsági jelentkezések a titkár-szerkesztőhöz (*Nagy László, Budapest, Üllői út 24.*) intézendők.

Budapest, 1890. december 15.

A szerkesztőség.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Szathmáry György, Lévay Ferencz.

A valódi nagy férfiaknak jellemző sajátságuk, hogy a magukhoz hasonló nagy szellemek társaságában érzik jól magokat, s esetleg kormányzói polczra jutva, a nemzet színejavát gyűjtik magok körül a kormány rudjához. Talán mert érzik önbecsüket s nem félnek, hogy mások fénye elhomályosítja az övékét.

Saját fényvel tündöklő csillagok nem vetnek árnyat az önmagából fényt árasztó napra!

A történelem nem egy példát mutat arra, hogy a nemzetek akkor élték virág-korukat, midőn a kormányon álló nagy férfiak koruk legkiválóbb szellemeivel oszták meg a hatalmat; egyik a másiknak szellemkincsével egészíté ki a magáét s munkájuk fényes eredményét közös kincsként adták a hazának.

A gondviselés ily fönkelt gondolkozású férfiú kezébe tette le ez idő szerint Magyarország közoktatásügyének vezérségét.

Gróf Csáky Albin miniszter aránylag igen rövid idő alatt tette nevét népszerűvé s személyét a köztisztelet és nagyrabecsülés tárgyává.

Ne szépítgessük a múltakat! Népoktatásunk terén az utóbbi 20 év alatt sok történt, — de aránytalanul sokkal kevesebb, mint mennynek történni kellett volna. Gróf Csáky Albin miniszter a reformok egész sorozatát indította meg. A kormány-férfiú, ki a jövőre tekint, ki érzi erejét s átérzi hivatását, nem is tehetett egyébként.

A reformok sokasága, gyors egymásutánja egy virágzó kor felé viszik tanügyünk hajóját.

A reformtörökrévek önként teremtik meg ezek ellenzőit, s biztosra vehető, hogy Gróf Csáky miniszternek erős küzdelmeket kell megvívnia. Mi azonban biztos reménnyel tekintünk azon miniszter diadalára, ki magas szellemének erejével úralkodik helyzetén, s a haza legjobb munkabíró férfijaival osztja meg nehéz munkáját.

Csáky Albin miniszter lekötelezte a nemzetet, midőn a közoktatás-miniszteriumba két olyan férfiút hívott maga mellé munkatársul, mint Szathmáry György és Lévay Ferencz, kiknek már múltjukban van a kezeség arra, hogy vele és mellette istenadta szép tehetségeikkel akarnak is és tudnak is dolgozni, s közös munkájuk nyomán fölviruland hazánk közoktatásügyének mezeje.

Legyenek alábbi soraink e két kiváló férfiúnak szentelve.

I.

Szathmáry György Hunyadvármegyének egy kisdud községében, Alpestesen született 1845-ben nemes, de egyszerű magyar családból, s törhetetlen munkaereje, lelkének magas szárnyalása, működésének országosan elismert és méltatott sikerei immár oly díszes állásra emelték, melyet az országban a legelőkelőbbek közé kell számítanunk.

Élete és közhasznú munkásságának eredményei sokkal ismeretesebbek a nagy közönség előtt s a napi sajtóban sokkal méltóbb tollak ismertették, semhogy feladatunknak mernők tartani azt, hogy érdemeinek teljes képét adjuk. Legyen hát képünk csak néhány vonást előtűntető.

Szathmáry György elemi tanulmányait szülő falujában kezdette meg. Majd sok küzdelmes évek multával jogi tanulmányait a budapesti egyetemen végezvén, a hírlapírói pályára lépett s lett a Jókai által szerkesztett „Hon“-nak egyik legszorgalmasabb belmunkatársa; e mellett azonban más napi lapokban és folyóiratokban is sűrűn jelentek meg tőle politikai, közgazdasági, legtöbbször azonban közművelődésünk emelését czélzó dolgozatai s 20 évet meghaladó hírlapírói működése alatt több rendbeli önálló tanulmánya. Nevezetesebbek ezek közül: „Népoktatásunk magyar szempontjai az erdélyi részekben.“ „Dél-Magyarország közművelődési, nemzeti és ethnográfiai szempontból.“ „A magyar határmezek kultúrai, társadalmi és nemzeti viszonyai.“ „A népoktatás jelentősége nemzeti szempontból.“ „Nőnevelés Magyarországon“ s az „Amerikai verseny és a magyar mezőgazdaság“ című nagy feltűnést keltő munkája stb. stb. Ezek mellett az Akadémia megbízásából több művet fordított le a műveltebb nemzetek irodalmi termékeiből. Szathmáry összes irodalmi működését mély gondolkozás, beható megfigyelés jellemzi, s mindenkifelett magyar nemzeti jelleg, a legodaadóbb hazafias érzés lengi át; szeretné hazáját nagygyá, széppé s mindenek előtt magyarrá tenni. Ő tette először figyelmessé az országot azon veszedelemre, mely az erdélyi részek eloláhosodásával fenyeget bennünket, s fejtett ki ennek meggátolására nagymérvű agitációt, minek eredménye lett egy hatalmas mozgalom az elnemzetietlenedés nagyobb fokú megakadályozására. Ha Szathmárynak semmi más érdeme nem volna is, mint csupán ez, nevének főmaradása biztosítva volna a jövődő időkre.

Nincs semmi jogosultabb, mint egy ily irányú mozgalom nemzetünkben. Valóban megdöbbenő nemzeti testünkön az a nagy fokú rombolás, melyet az eloláhosodás több mint százados akna munkája az erdélyi részekben, főleg Hunyad megyében végbe vitt. Hunyad terein járva, mély hazafiúi fájdalom fog el bennünket; látva a pusztulás óriási arányait, önkénytelenül túlul ajkunkra a kérdés, hova lett e darab földről a dicső kor, a pezsgő nemzeti élet, a melyről s a pusztulásról a költő annyira ihlettel mondja:

„A midőn még a nagy Hunyad
Álla itt őrt, és az a más! . . . .
Az a dicső, az a fényes,
Világverő . . . a koronás! . . .

Régi fénynek sötét árnya:
Más az ima más az ének . . .
Elhaló hang mond szolozsmát
A magyarok istenének! . . .

Nehéz köd ült hervadt tájra . . .
Templomaink bezárultak . . .
Kialudt az oltár lángja . . .
Csillárai porba hultak . . .

És a midőn vádat kiált
Erdő-mező, völgy és halom:
Kicsordul a köny szememből,
S szívembe üt a fájdalom!“

Szathmáry már mint gyermek, később mint ifjú látta, ismerni tanulta ezt a nemzet testét emészto sebet. Bejárta azokat a falvakat,

melyeknek lakossága magyar nevű, vallása református, papjai magyarul hirdetik az isten igéjét, de a nép egy hangot sem tud magyarul. Megfordult abban a templomban, melynek homlokán még ma is az áll írva: „Isten kegyelméből építették a református hívek,“ de a melyben ma, egy század múlva idegen vallás papja idegen nyelven beszél istenhez a teljesen elnemzetietlenedett nép előtt. A mélyen érző ifjú szent fogadalmat tett, hogy ha isten élte, mindent el fog követni a magyar haza e már-már végkép elveszett fiainak megmentésére, visszahódítására.

Fogadalmához mindig hű maradt.

Vissza venni azt, a mi elveszett, új lelket adni a holt testbe, bizony nagy és nehéz feladat!

Szathmáry rátette gyógyítani akaró kezét a nemzet eme égető sebére. Az életre keltett magyar iskolák mellett egyik orvosszerű kívánta használni a bukovinai magyar-csángók betelepítését. Sajnos, hogy ez a missió nem értő kezekben ma már nagyon elposványosodott.

A nagy német nemzet császára azt veti szemökre Németország paedagogusainak a paedagogia hazájában, hogy Németország új nemzedéke nem eléggé német. Nekünk ország-világ előtt szemünkbe vágják, a mért még mindig csak akarjuk visszamagyarosítani elhódított magyar véreinket.

Ha valahogy hatalmam volna hozzá, egy egészen önálló független országos hivatalt állítanék föl a magyarosítás (fájdalom, ettől a szótól nemcsak az E. M. K. E., hanem a kormány is fél) keresztül vitele, és a magyar eszmének a haza minden szögletében állandósítása érdekében.

Es e hivatal fejévé Szathmáry Györgyöt tenném.

Szathmáryt nem protekció, hanem esze, tehetségei és végzetlen nagy és kitartó szorgalma, bámulatos tevékenysége emelték fokról-fokra a mind megtisztelőbb állásokra.

Szülő megyéjének dévai választó kerülete jól kiérdemelt jutalmául választá őt 1881-ben országos képviselőjéül s képviselte ezen kerületet szakadatlanul. Sok oldalú képzettségét és munkásságát jutalmazta a képviselőház, midőn őt jegyzőjévé választotta. A képviselőház munkálkodásában neki, mint előadónak, oroszlánrész jutott, így a középiskolai törvényjavaslat tárgyalásánál, kisdedódvai törvény előkészítésénél stb. A képviselőháznak aránylag nagyon rövid idő alatt lett általánosan ismert és nagybecsült tagja. Szathmáry maga is képesített tanár lévén, erejének jobb és nagyobb részét közoktatásunk s itt első sorban népnevelésünk emelésére fordította s e téren oly bokros érdemeket szerzett, hogy nézeteit, tanácsait a legfelsőbb körökben is meghallgatták, figyelembe vették, míg másfelől a tanügyi férfiak rokonszenvét, nagybecsülését országosan megnyerte magának. Hogy a IV. egyetemes tanítógyűlés meg volt tartható, az jó részt az ő bámulatos buzgóságának köszönhető.

Az említett rokonszenv és tisztelet őszinte nyilvánulata volt az, hogy a f. é. augusztus havában lefolyt IV. Egyetemes Tanítógyűlés egyhangulag és a legnagyobb fokú lelkesedéssel őt választotta meg elnöknek. E gyűlést az ő szabad lelkületéből folyó szabad szellemben vezette,

s hozattak elnöksége alatt oly életrevaló, jelentőségükben fontos háttárazatok, melyeknek megvalósítása a népoktatás fejlődésében új korzakot fog teremteni.

Az a nagy fokú tüntetés, lelkesült éljenzés, melylyel a IV. Egyet. Tanítógyűlésre az ország minden részéből fölsereglett tanítók egyeteme Szathmáryt minden megjelenése alkalmával fogadta, mértéke volt a tisztelet fokának, melylyel a hazai tanítóság Szathmáry személyének adózik; de nyilvánulása volt egyuttal annak, hogy vele a néptanítóság egyetért, a nemzeti eszmékért lelkesedik és kész vele együtt küzdeni, dolgozni.

De legtöbb hálára vannak iránta kötelezve saját szülő megyéje, Déva városa és mi — tanítóképző tanárok.

Az áll. tanítóképzés terén ugyanis az utóbbi időkben megfeneklés, sőt sok tekintetben (a vidéki képzőknél) visszaesés mutatkozott. A vidéki áll. tanítóképzők javadalma jelentékenyen leszállított, a tanárok anyagi helyzete már-már tűrhetetlenné vált, a megürült tanszékek betöltésénél nem kivánták meg a kellő képességet és képzettséget. Így történt, hogy 1884-ben végre a vidéki képzőtanárok mozgalmat indítottak. Fizetésük rendezését kérték.

Szathmáry György magáévá tette az ügyet s az ő erélyes fellépésének lehet köszönni Trefortnak azon, a képviselőházban tett nyilatkozatát: a képzőintézeti tanároknak egyetemi képzettséggel s középiskolai fizetéssel kell birniok. A miniszteri szó azonban csak ígért maradt.

De ne bolygassuk a múltnak keserű emlékeit! Elég az, hogy Szathmárynak a tanítóképző tanárok mozgalmában szép és nevezetes szerep jutott. Ő volt az, a ki fáradhatatlanul és a sikertelenségtől vissza nem riasztva támogatta az ügyet a miniszternél és képviselőházban; ő volt az, a ki egyesületi törekvéseinket elősegítette akkor, mikor fennt annak kevés barátja volt. Az ő lelkes szószólásának lehet utóvégre is köszönni, hogy e mozgalom üdvössége elismertetett s a megalakulás után kedvezően fogadtatott. Valóban az előtt, a ki a viszonyokat nem ösmeri, megfoghatatlannak látszhatik, hogy a tanítóképző tanárok tömörülési szándékai két évtizedig nem sikerültek. Pedig, hogy ilyen egyesületre nagy szükség van, bizonyítják az eddig elért sikerek, az egyesület gyors megerősödése és pezsgő tevékenysége. De Szathmáry György tudta, miért küzd, fárad érte; tisztán látott a jövőbe. A nemzeti műveltség és a népoktatás kepe lebeggett ez alkalommal is szemei előtt, a melynek érdekeit a tespedéstől féltette; megragadott minden módot és alkalmat, hogy a népnevelés ügye iránt az érdeklődést fent és lent felkeltse, ébren tartsa. Ez az érdeklődés pedig első sorban a népoktatásügyi pályán működők részéről szükséges, mert csak ez esetben fog az a társadalom egyéb rétegeibe is elhatolni. Szathmáry György a tanítóképzésben a népoktatásnak szellemi táplálóját, s a tanítóképző tanárok mozgalmában mindenkor ez ügy egyik nevezetes tényezőjét tekintette.

Szathmáry Györgyöt már is úgy tekinthetjük, mint tanítóképzésünk javítóját, mert el nem vitatható az, hogy mindazon nevezetesebb reformokban, a melyek az utolsó két év alatt tanítóképzésünkben

életbe léptek, Szathmárynak, mint megindítónak, mozgatónak, tehát közvetve sok része van.

A képzőintézeti tanárok sohasem fogják elfeledni Szathmárynak, a képviselőnek, a tanítóképzés, és képző-tanárok nagy barátjának nevét! A képzőintézeti tanárok e helyen is kéri őt, hogy ragaszkodásuk és hálájuk ama szerény emlékét, melyet a képviselőnek adtak, az ahhoz fűződő jó indulatával együtt mint miniszteri tanácsos is tartsa meg.*)

Annak előszámlálása, hogy mit tett Szathmáry, a képviselő, szülő-megyéje érdekében, itt e cikk keretében nem lehet feladata e sorok írójának. Azonban midőn az ő érdemeiről van szó, néhány tény ezekből még sem hagyhatunk el.

Szathmáry György lángoló hazaszeretetését szülőföldjén számos tény bizonyítja. Hogy egyebet ne említsünk, a dévai szép reál-iskola, ennek internatusa és convictusa; az ipartestület csinos helyisége, a piski kisdédóvó első sorban neki köszöni létezését, s a megyében működő nagyszámú állami népiskola jelentékeny része bizonyára nem létesült volna, s nem örvendezne virágzásnak, ha ő annak idején nem zörget vala mindenütt, ahol zörgetni kellett.

A buzdítás, lelkesítés mellett azonban nem feledkezett meg az anyagi eszközökről. A dévai reáliskola segély alapjának több mint 17 ezer frt tőkéje nagy részben neki köszöni létezését. Jóval előbb, a mint a „Hunyadmegyei tanítótársulat“ tiszteletbeli tagjául választotta őt, megalapította ennek nagybecsű könyvtárát. Az E. M. K. E. céljaira 500 frtot gyűjtött, s általán minden nemes hazafias célát támogatóván, sokszor anyagi erején felül a magáéból is áldozott.

Midőn a hivatalos lap f. é. október 15-iki száma Szathmáry Györgynek miniszteri tanácsossá történt kinevezetését hozta, az egész ország közvéleménye, az összes sajtó rokonszenvvel, megnyugvással s a nevéhez fűződött szép reményekkel fogadta azt, mert azon érdemek is, melyek őt ezen új méltóságába emelték, országosan ismertek valának.

Szülő megyéjében azonban az öröm közé fájdalom is vegyült, mert pótolhatlan képviselőjét vesztette el benne.

Szathmáry György családi élete a legboldogabbak közé tartozik. Fennkölt lelkű hű nő és szerető gyermekek veszik őt otthonában körül, teszik zavartalanná a pihenés perceit és könnyűvé a munka terhét.

Szathmáry ép azon munka körbe hivatott el, mely az ő tehetségeinek leginkább megfelel. Benne a tanügyi kormány nevezetes munkakerőt, a népoktatásügy pedig öntudatos s hazáját ritka lelkesedéssel szerető tanférfiút nyert. Hazai népoktatásunk érdekében óhajtjuk, hogy sikerüljön magasztos eszméi közül minél többet megvalósítani!

II.

Lévay Ferencz nevéhez is fűződnek nevezetes alkotások, habár korábbi működése mint tanárnak, majd mint tanfelügyelőnek szűkebb körre,

*) A vidéki állami tanítóképző tanárok ezelőtt néhány évvel meleg ragaszkodásuk és mély hálájuk jeléül Szathmáry Györgyöt egy díszes albummal tisztelték meg.

egy megye területére terjedt ki. Élete úgy folyt le a múltban, mint az egyszerű munkás méhé. Egy kasba: Csongrádvármegye közoktatásügyének fölemeléséhez hordotta össze verejtékes munkájának gazdag gyümöleseit; hanem aztán az, amit összehordott, tiszta színarany volt Csongrádmegye tanügyének kaptárában. — Nem lehet hát esodálkoznunk, ha miniszteri osztálytanácsossá történt kineveztetésekor oly nehéz, fájó szívvel vettek tőle búcsut a megye tanférffiai.

Lévay Ferencz 1848 április 25-én Pestmegyében Pilisen született köz-nemes családból. Atyját, ki járási szolgabíró volt, korán elvesztve, már 17 éves korában arra volt utalva, hogy tanulói pályáján ne csak magát tartsa fenn, hanem kis korú testvéreinek is gyámola legyen. Elemi iskoláit Pilisen, gymnasiumi és jogi tanulmányait a kecskeméti reform. lyceumban végezte sok gond s vállaira nehezülő munka közegett. Iskolái végeztével 1870-ben szerény igényekkel, minden anyagi javak nélkül Szegedre ment valamely állást keresendő. Lelke a tanügyhöz vonzotta őt s Szeged város tanférffiai körében csakhamar egészen otthon érezte magát, hol a szép képzettségű s élénk szellemű ifjút szívesen lekötelező barátsággal fogadták. Ugy látszik, hogy a tanférffikkal való gyakori érintkezés, az ezekkel mind szorosabbra fűződő baráti viszony érlelte meg lelkében a gondolatot, hogy a tanári pályára lép. A szerencse éppen kedvezett neki. A szegedi főreáliskolánál egy segédtanári állás üresedvén meg, dr. Tóth János igazgató ezen állomásra ideiglenesen az értelmes és kiváló szorgalmú ifjút, Lévayt alkalmazta, aki most éjjelt és nappalt egygyé téve, vas szorgalommal tanult, s két év alatt középiskolai tanári diplomát szerzett magának. Ez csakhamar utat nyitott neki ugyanott a rendes tanári állomásra. Egy évre rá megnősült. Isten jó növel s kedves gyermekekkel áldva meg őt, boldog családi otthont alapított.

Elérve szívje vágyát, egész lelkesedéssel, ambícióval vett részt a tanügyi mozgalmakban. E téren kifejtett buzgó s közhasznú tevékenysége csakhamar megnyitotta előtte a fölfelé haladás ösvényét. Bevásárlották a városi képviselő-testületbe s az itt kifejtett munkásságának méltánylásául és jutalmául már 1872-ben a városi iskolaszék tagjai sorába. Lévay ebben a testületben rendkívüli tevékenységet fejtett ki s erős szervező alkotó-reformáló képessége által csakhamar vezérlő szerepet játszott. A város és megye tanügyének mizériáit látva, a csiga-módra haladást elkerülendő, nyílt homlokkal hirdette, hogy a népoktatás ügye csak akkor induland virágzásnak, ha első sorban a néptanítók nyomorúságos és szegényletes anyagi helyzetén segítve lesz, ha nekik a megélhetésre tisztességes fizetést, s ezzel kellő tisztességet — tekintélyt adnak. Ezen vezér-eszméjét nem ejtette el akkor sem, midőn később, mint tanfelügyelő, vezette a megye tanügyét. Alig van megye, melyben aránylag rövid idő alatt oly sok javítás történt volna a tanítók anyagi helyzetén, mint az ő agitációi folytán Csongrádmegyében, mely aztán a népoktatás fokozatos emelkedését is maga után vonta. Az utolsó években főleg azon fáradozott, miként lehetne alapot teremteni a tanítók ötöd-éves pótlékának létesítésére? E tervet már nem vihette keresztül; annak életrehozását utódára hagyta.

Erős szervező képessége, a tanügy körül kifejtett nagy és szerencsés munkássága, a tanítóknak, kik benne első rangú barátjokat tisztelték, személyéhez való nagy ragaszkodása nyitott neki útat a tanfelügyelőségre s vezette Csongrád megye tanügyét 6 éven át.

Csak most jutott Lévay az ő igazi helyére. Ismerte a bajok forrásait, s most mint már közvetetlen intéző hatalom, könnyebben s hathatósabban segíthetett azokon.

Csongrád megye tanügyének gyors fölvirágzásáról tegyenek tanúbizonyságot az alábbi adatok.

1885 óta e tankerület iskoláinak száma 166-ról 200-ra, a tankeletes gyermekek száma 34,000-ról 40,000-re szaporodott. Lévay, mint tanfelügyelő, Szegeden felsőbb leányiskolát, nőipar-, közép- és alsó fokú kereskedelmi iskolát, Szentesen és Hódmezővásárhelyen polgári leányiskolákat stb. stb. szervezett, melyek e derék magyar városok kulturáját magasra emelni vannak hivatva. Ha pedig fölemlítjük azt, hogy egyes községek csupán iskolai épületek emelésére a sajátjokból 120 ezer forintot fordítottak, könnyen megkaphatjuk azt a semmi magyarázatra sem szoruló képet, mely Csongrád megye kulturájának emelkedését tárja eléink, melynek első sorban maga Lévay volt a mestere. Mert ő agitált, lelkesített, ő búzditott mindenütt, szép szóval ott, hol arra volt szükség, keményebb argumentumokkal, ha a szép szó, lelkesítés érvénytelennek mutatkozott.

Lévay mint tanfelügyelő is megmaradt a tanítók legőszintébb igaz barátjának. Rendesen kedves katonáinak nevezte őket, kikkel együtt, élükön kell neki küzdenie. Ő maga vezette föl megyéje tanítóságát annak idején a budapesti kiállításra s ő maga gyűjtötte össze számukra a szükséges költségeket.

Megyéjének tanítósága a szeretetnek és ragaszkodásnak adta jelét akkor, midőn őt a múlt évben nagy tüntetéssel tiszteletbeli tagjává választotta, nem is sejtve, hogy 10 hónap múlva érzékenyen kell tőle elbucsúzniok.

Hogy mennyire nyerte meg Lévay a magasabb körök elismerését és méltánylását, mutatja az a körülmény, hogy a ref. egyház intéző, irányadó férfiai a megüresedett miniszteri oszt. tanácsosi állásra, mely ezuttal egy protestáns férfiúval volt betöltendő, egyenesen őt ajánlották a miniszternek, ki aztán meg is hívta őt maga mellé.

„Uj és megtisztelő állásomra nem megyek eszmék nélkül,“ mondá a jeles férfiú a hozzá búcsuzni összesereglett tanítóknak.

Eddigi működése, sikerei valóban kezeskednek, hogy nem megy eszmék nélkül; mi pedig reményt költünk ahoz, hogy szélesebb körű állásában ismert erélyével életre fogja keltetni nemes eszméit.

A képzőintézeti tanárok országos egyesületének ez évi közgyűlésére őt küldötte ki a miniszter biztosul.

A gyűlés lefolyását a legnagyobb figyelemmel kísérte elejétől végig. A legelső között érkezett s az utolsókkal távozott. A hozzá intézett üdvözlő beszédre a gyűlés végén oly emelkedetten és szakértelemmel felelt, a tanítóképzés fontosságát oly eleven színekkel festette, s a képzőtanárok iránt annyi jó indulatot mutatott, hogy őket

egészen lekötelezte magának, s jövőbeli működéséhez a legszebb eredményeket keltette föl bennök.

*

Két jeles tanférfiúval, két kiváló munkaerővel szaporodott azok száma, kik szeretett miniszterünket körülállják, kik vele közoktatásunk, hazai kulturánk magasra emelésén dolgoznak.

Reméljük, hogy isten segítségének hozzájárulásával édes magyar hazánk fölviruland!

H. G.

A tanítóképző intézeti tanterv órabeosztása.*)

Midőn bátorkodom a férfi tanítóképző intézeteink óratervére vonatkozó javaslatot tárgyalás végett előterjeszteni, meg kell jegyezmem, hogy csak jól és kellően felszerelt intézetekre voltam tekintettel. Feltételezem, hogy a belépő ifjúság bármely módon szerzett, de kellő előkészülettel bír, továbbá hogy akár internatussal, akár segélyvel legalább annyira gondoskodunk a tanulók anyagi helyzetéről, hogy az iskolán kívül való tanulás és előkészülés nem válik majdnem lehetetlen dologgá.

Szerény véleményem szerint, mielőtt a részletekre áttérnénk, meg kellene állapodnunk amaz általános szempontokra nézve, melyek e terv készítésével irányul szolgálnak.

Közgyűlésünk Kapi igazgató javaslata alapján azt határozta, hogy a IV. évfolyamban több idő szenteltessék a gyakorlatnak. Ha nem akarjuk képzőintézeteink színvonalát leszorítani, ez csak úgy érhető el, ha az egyes osztályok tanóráinak számát, különösen a 3 alsó évfolyamban felemeljük. Erre nézve is meg vagyunk kötve azon határozat által, hogy a heti órák száma 33-nál több ne legyen.

Mivel azonban bajos mindennemű képzőintézet igényeinek megfelelő tervet készíteni és kívánatos, hogy vidékek vagy felekezetek szerint lehessen a terven lényegtelen módosításokat ejteni, azt javaslom, hogy heti 30 órában állapodjunk meg.

Intézeteink tananyagát 3 részre lehet felosztani: *a)* nyelv-történeti tárgyak, *b)* matematika-természettudományok, *c)* ügyességek. E 3 csoport közt meglehetősen egyenlő arányban kell a tárgyakat felosztani a 3 alsó évfolyamban, míg a IV. más szempont alá esik. Az első csoporthoz számíthatjuk a következő tárgyakat: hittan, neveléstan, magyar nyelv és történet. Idegen nyelvet, mint kötelező tárgyat kihagytam. Ha a külföldi intézeteket nézzük, azt látjuk, hogy a francia, osztrák és német intézetekben mindenütt csak az anyanyelv képezi a tanítás kötelező tárgyát, kivételek csak a szász királyság intézetei, melyek hat évfolyamúak és a latint is tanítják. Idegen élőnyelvet azonban mint fakultatív tárgyat több helyen tanítanak. Elegendőnek tartják tehát, ha a néptanító saját népe nyelvét és irodalmát ismeri, és irodalmunk jelenleg már oly fejlődési fokon van, hogy a tanító megtalálja benne

*) Felolvastattott a fővárosi tanítóképző tanárokból alakult bizottság december 13-iki ülésén. (L. az „Egyesületi Rovat“-ban a jegyzőkönyvet) Szerk.

azt, a mire szüksége van. Azonban czélszerű volna, mint a közgyűlés is ajánlotta, hogy vidékek szerint országunk nemzetiségeinek nyelvei szerepelnének intézeteinkben mint fakultatív tárgyak. A felvidéken a tót, délkeleten az oláh. A tanuló saját érdekéből tanulni fogja ezeket, és nagyon helyén volna, hogy a nem magyar vidékeken oly magyar tanítók tanítanak, kik az illető vidék nyelvét a képzőintézetben megtanulták. Tiszta magyar vidékeken és német-magyar vidékeken a német lenne a fakultatív tárgy. Arra is számíthatunk, hogy az önkényt vállalkozók nagyobb szorgalmat fognak kifejteni, és nem osztályok szerint, hanem csak két csoportban kellene őket tanítani, mint kezdőket és haladókat.

A hittan eddig a IV.-ben nem szerepelt, ajánlom felekezeti iskoláink szempontjából, hogy a IV.-ben is legyen 2 órája, tehát legyen osztályonként 2—2 óra, összesen 8. A felekezeti intézetek ez óraszámot szükségleteik szerint 12-re is emelhetik.

A magyar nyelv óraszámát emelnünk kell, mindenütt nagyobb óraszámot fordítanak a tanulás nyelvére mint nálunk: Franciaországban 3 évfolyamban 16 órát, Ausztriában 4 évfolyamban 17-et, Poroszországban 3 évfolyamban 12-öt. Azt ajánlom tehát a magyar nyelv óraszámát emeljük 14-re így: 4, 4, 3, 3, = 14.

A történeti órák számát lehetne 9-re emelni: 2, 2, 3, 2. Az anyag felosztására nézve ajánlom: az I. osztályban taníttassék az ó-kori népek története N. Károlyig, a II.-ban a magyar és vele párhuzamosan a modern népek története a középkorban, a III.-ban ugyan ennek folytatása az újkorban, a IV.-ben alkotmánytan és az egész összefoglalása. A történetek beleilleszthetők, mint a népszokások rajzának egy része, a nevelésre vonatkozó intézkedések, néhány esetben már eddig is megtörtént ez, pl. szólnak a spartai, a lovagi nevelésről a történetben, a nevelés története pedig a IV. évfolyamban kizárólag a nevelés elméletének története volna.

Az elméleti neveléstanra heti 10 órát elegendőnek tartok, a felosztás ez volna: I. osztályban 2 órán, egészségtan és a testi nevelés elvei; II. osztályban 3 órán lélektanra alapított neveléstan; III. osztályban 3 órán népiskolai paedagogia; IV. osztályban 2 órán a nevelés elméletének története. Gyakorlatra jut, mint majd alább kitűnik, a III.-ban 2 óra, a IV.-ben 12 óra. E csoport tárgyai tehát az egyes évfolyamokban következőkép szerepelnének: I. osztályban heti 10 óra, II.-ban 11 óra, III.-ban 11 óra, IV.-ben 9 óra, nincs hozzá számítva a gyakorlat.

B) A második csoportba tartozik: a szám- és mértan, földrajz, természetrajz a gazdasági gyakorlatokkal, physica chemiával. E csoportra átlag szintén az idő $\frac{1}{3}$ -át számhatjuk. Az első osztályban heti 5 órát fordíthatunk a szám- és mértanra, 5-öt a természettudományokra és földrajzra. Czélszerű volna a föld- és természetrajz anyagát az első évfolyamban összevonni physikai földrajz, vagy mint az angolok nevezik physiographia néven.

E tárgy bevezetésül szolgálna ép úgy a földrajzhoz, mint a természettudományokhoz, melynek segítségével megtanulhatják a tanulók, hogy lehet egy bizonyos vidék természeti viszonyaiban tájékozódni. Physika, chemia, közzettan, geologia fordulna benne elő, a mennyiben a physikai és

mathematikai földrajz megértésére szükségesek, párhuzamosan járnának vele ilyenmő észleletek, feljegyzések a képzőintézet környékén. A II. évfolyamban e csoportra szintén 10 óra jut: szám- és mértanra 4, földrajzra 2, természetrajzra 2, physikára és chemiára 2, összesen 10.

A III. évfolyamban 9 óra esik a következő felosztás szerint: szám és mértan 2, földrajz 2, természetrajz és gazdasági gyakorlatok 3, physika és chemia 2. A IV.-ben csak számtan heti 2 órával, gazdasági gyakorlatok heti 1 órával, összesen 3 óra.

Ezek szerint az elméleti tárgyak, melyek nagyfokú házi előkészülést igényelnek, következőkép szerepelnének: I. évfolyamban 20 óra; II.-ban: 21 óra, III.-ban: 20 óra, IV.-ben 12 óra.

Ehhez hozzá kell adnunk heti 2—3 órát valamely más hazai nyelv, mint fakultatív tárgy, tanulására. Ugy hiszem ez óraszám mellett a tanulók túlterhelésétől nem kell félnünk.

C) A harmadik csoportot az ügyességek képezik: rajz, ének és zene, torna, esetleg kézimunka. E tárgyak egész más szempont alá esnek. A francia tanterv e tárgyakat azok közé sorolja, melyek házi előkészületet nem igényelnek, a tornát és kézi munkát pedig a szabad órákban kívánja taníttatni. E szempontból kiindulva jó nagy óraszámot állapít meg rájuk nézve: 3 évfolyamra 43-at, majdnem 15-öt 1—1 osztályra.

Es ez helyes, e tárgyakkal csakis nagy órászámmal érhetünk el valamit, de ez nem vezet a tanulók túlterhelésére, ellenkezőleg igen üdítő és egészséges ellensúlyozója az elméleti tanulmányoknak. Bajos is e tárgyakat, de különösen a zenét határozott órászámba szorítani, és kérdéses is, hogy osztályonként tanuljanak-e a tanulók, és nem-e inkább képességeik szerint megállapítandó csoportokban? Internatusokban könnyű szerrel lehetne elérni, hogy a tanulók naponta 2—3—4 órát fordítanak a felsorolt ügyességek elsajátítására. 8—12 óráig elvégezhetik tanulmányaikat az elméleti tárgyakban, reggel egy órát, délután 3 órát fordíthatnak az ügyességekre és, ha 5—10-ig 3 órát levonunk sétálásra, vacsorálásra és más egyébire, még mindig marad 2 órájuk levezésére.

Mint hogy azonban kevés internatusunk van és a jelöltek nagy száma iskolán kívül a megélhetés gondjaival vannak elfoglalva, addig, amíg e helyzet nem javul, a következő felosztást ajánlom: I. osztályban: rajz 3, ének és zene 5, torna 2, összesen 10 óra; II. osztályban: rajz 2, ének és zene 5, torna 2 = 9 óra; III. osztályban: rajz 2, ének 4, torna 2 = 8 óra, IV. osztályban: rajz 1, ének és zene 3, torna 2 = 6 óra. Vagyis rajzra 8, ének és zene 17, tornára, beleértve a tornatanítást, 8 óra.

Meg kell jegyezni, hogy a zene tanításánál lehet az egyes évfolyamokat külön alcsoportokra osztani, mint ezt sok helyen meg is teszik, csak hogy mindegyik csoport a teljes 17 órát kapja. A tornatanítás 8 órája is inkább a tanárra, mintsem a tanulókra vonatkozik; annak a ki tornát tanítani akar, nem elég heti két tornaóra, hanem mindennap kellene tornáztatnia, az egészségi szempont is ugyanezt kívánja és kisebb képzőkben 50—60 tanulóval pl. könnyen lehet a tornát úgy berendezni, hogy mindegyik tornaórán mind a 4 évfolyam

tornázna; csak a torna elmélete volna fentartva a III. vagy IV. osztálynak. Természetes, népesebb képzőkben a jelölteket 2 csoportra lehetne felosztani, akkor is heti 3 óra jutna egy-egy csoportra.

Az órafelosztás tehát osztályonként ez volna:

I. oszt.	20 óra elméleti tárgyak,	10 óra ügyességek	=	30
II. "	21 " " " "	9 " " "	=	30
III. "	20 " " " "	8 " " "	=	28
IV. "	12 " " " "	6 " " "	=	18

Ily módon a gyakorló tanításra jutna a III.-ban 2 óra, a IV.-ben 12 óra.

Ugy hiszem, hogy megfelelünk a közgyűlési határozat intenciójának, ha a gyakorlóra ennyi időt szentelünk, és e tetemes időt annál is inkább szentelhetjük rája, mert a többi tárgyak tanítása az eddig érvényben levő tervhez képest nem szenved rövidséget, ellenkezőleg még azok némelyike is nagyobb óraszámot nyer.

A IV. évfolyam e szerint kiválóan a paedagogia gyakorlatnak volna szentelve, de ez eredményt nem lehetett másképp elérni, minthogy a felsőbb osztályokban a math.-természettudományi tárgyak és ügyességek óraszámát fokozatosan csökkentjük, de még így is összehasonlítva az eddigi tervvel több idő jut rájuk. Nem történik más, mint hogy ezek a tárgyak az eddiginél nagyobb órázámmal, de már az alsó 3 évfolyamban jó részt elvégeztettek, míg a IV. évfolyamban a paedagogiai gyakorlat mellett csak a nyelvtörténeti tárgyak és az ügyességek rendelkeznek nagyobb órázámmal.

Óraterv.

	I.	II.	III.	IV.	Összesen
Hittan	2	2	2	2	8
Nevelést	2	3	3	2	10
Magyar	4	4	3	3	14
Történet	2	2	3	2	9
<hr/>					
Szám- és mértan	5	4	2	2	13
Földrajz		2	2	—	} 19
Term.-rajz	5	2	2	—	
Physika		2	2	—	
Gazdaságtan	—	—	1	1	
<hr/>					
Rajz	3	2	2	1	8
Enek, zene	5	5	4	3	17
Torna	2	2	2	2	8
<hr/>					
Gyakorlat tanítás	—	—	2	12	14
	30	30	30	30	

dr. Málnai Mihály.

Tantervünk kérdéséhez. *)

Tantervünk kérdése állandó napirenden lévén, azzal ujjal akarok röviden foglalkozni.

Közlönyünk fennállása óta alig nyilatkozott valaki a tanterv lényeges változtatása mellett. A július havi füzetben foglalt nyilatkozatokból kitűnik, hogy Lédere Ábrahám a tantervet didaktikai szempontból haladásnak mondja. Kapi terve a jelenlegin épült. Regéczy alapul elfogadja a 82-diki tervet. A kolozsvári tanítónőképző ajánlatai a mostani terv keretén belől mozognak, valamint Hajtmann javaslatai is. Pál F. pedig a már kipróbált tervezetnek fokozatos fejlesztése mellett nyilatkozik. Ha most mindezekhez közgyűlésünk tantervi határozait vesszük harmadik helyen, úgy találjuk, hogy a legujabb miniszteri jelentés a lefolyt írásbeli és szóbeli tárgyalások eredményét jellemző hűséggel fejezi ki következő mondatában: „Kévésbé a rendszer megváltoztatására, mint inkább a részletekben való javításra és tökéletesítésre van szükség.”

Ezen részletekben való tökéletesítést én úgy értem, hogy a tantervben kiszabott tananyag semmi esetre sem szorúl bővítésre, hanem néhány tantárgy óraszámának felemelésével lehetővé tétessék ugyanazon anyagnak behatóbb feldolgozása. A célznak ilyenén szemmel tartásával az óraszám némi szaporítása nem fog túlterhelést képezni, mert hiszen az ismeretek mennyisége nem nagyobbodott, csak annak elsajátítására nyújtottunk több időt az iskola falain belől a tanár közreműködése mellett, a mi pedig a tanulás könnyítését jelenti.

Az egyes tantárgyak óraszámának megállapításában szem előtt tartandók egyéb tényezőkön kívül: 1. a heti óraszám maximuma, tekintettel az önképzésre; 2. a tárgyak fontossága a tanítóképzés céljából és azok elméleti vagy gyakorlati természete; 3. az egyes tárgyakban a jelenlegi óraszám mellett szerzett tapasztalatok.

1. Az osztályonkénti heti óraszám maximumának meghatározása előtt áttekintést kell szerezni az e tárgyban már fennálló rendelkezésekről. A népiskolai tanterv szerint a tanító rendes heti óráinak maximuma 30, a nem magyarnyelvű iskolákban 32 óra. A képzőintézetit tanulók elfoglaltsága jelen tantervünk szerint osztályonként és hetenkint 27 óra; a nőképzőkben 28 óra, a középiskola felső osztályai-ban 30 óra, az osztrák képzőkben 30 óra, a porosz Allgemeine Bestimmungon szerint 35—35 óra, a szász képzőkben 36 óra, a svéd képzőkben 35—41 óra, a francia képzőkben 36—49 óra, Olaszországban 30 óra. Kehr-nek legutolsó erfurti tanterve szerint 36 óra. Ambár ezen óraszámhoz kivétel nélkül hozzájárul mindenütt még néhány óra az általánosan nem kötelezett tantárgyakból, a felsorolt adatok egybevetése után mégis kimondhatjuk, hogy közgyűlésünk a 33-nak, mint maximális óraszámnak, megállapításában a helyes közép-úton járt.

Ezen óraszám a 33—34-en nem emelkedhetik följebb egy másik

*) Felolvasatott a fővárosi tantervmódosító nagy bizottságnak a f. é. december 15-én tartott ülésén.

igen fontos tényező, a tanulói önképzésre való tekintetből sem. Azt óhajtjuk ugyanis, hogy a tanítóképző oktatás buzdítóul szolgáljon az önképzésre, mert önképzés nélkül a tanító nem felelhet meg hivatásának. A magánúton való tanulás az önművelődés utáni vágy azonban csak oly tanítóban leend meg, kiben az tanulókorában felkeltve, ápolva és megerősítve lön. Ehez azonban nem elegendő csupán az anyagot kitűzni, meg kell adni hozzá az alkalmat meg az időt, melyet tanulóink e célra felhasználhatnak. Ezt vélem én elérhetőnek, ha — jól megjegyzendő — ugyanazon anyagnak alaposabb feldolgozására néhány tárgy az iskolában több órát kap és ha e mellett a gazdasági oktatás különböző gyakorlati ágai tervszerű egymásutánban évfolyamonként és nem egyszerre kezeltetnek az e célra tantervileg külön kitűzött időben.

Ilyképen a megszabott időn belől teljes munkát végezvén még 33—34 heti óra szám mellett is több ideje leend a tanítónövendéknek hajlama szerinti magánolvasmányokkal vagy zenével foglalkozni, mint a mennyire azt jelenleg a látszólagos csekélyebb óraszám mellett teheti.

2. A tárgyak fontosságát illetőleg első helyre ugyan a vallásoktatást téve, de a tanítóképző, mint szakiskola, szempontjából az uralkodó legnagyobb óraszám az elméleti és gyakorlati neveléstant, utána pedig a zenét illeti. Tekintettel a tanulóknak e téren hozott csekély előismereteire és a tárgy gyakorlati természetére utóbbinak óraszámja az előbbénél valamivel túl haladhatja. A tárgyak további sorrendjét azon szerep határozzván meg, melyet azok mint népiskolai tantárgyak bírnak, a magyar nyelv és mellette a számtan látandó el a legnagyobb órásszámmal, míg a fenmaradó idő a népiskola többi tárgyai között találhat a kor követelményeinek megfelelő méltányos beosztásra.

3. Áttérve most már a tantárgyak órásszámára külön-külön, az e téren kifejezésre jutott tapasztalatok és a közgyűlés megállapodásainak megfelelően, a vallástan számára a IV. ó-ban is 2 óra adandó a többi osztály órásszámával egyezőleg, mert hiszen e tárgy legalább annyi órai oktatást igényel a tanítóképzőben, mint a középiskolák megfelelő osztályaiban.

A neveléstan órásszáma a II. III. IV. osztályban volna emelhető egy-egy órával. E helyen megjegyzendőnek vélem, hogy a gyakorlati tanításra a mostani tanterv értelmében is fordítható több idő, mert a tanterv ily értelmű magyarázatot és kivitelt is megenged. A IV. évfolyam növendékei a tantervileg megállapított 3 órán kívül sorban egymást felváltva fél-, egésznapig majd félhetenkint is foglalkoztathatók a gyakorló iskolában, miáltal okvetetlenül nagyobb gyakorlatra tesznek szert. A növendékeknek egyéni próbatanítása nem követeli mindannyiszor a teljes IV. osztály jelenlétét a gyakorló iskolában. Egymás tanításának megfigyelésére és bírálatára a III. osztálynak heti 2, a IV. osztálynak heti 3 órája teljesen elegendő. Az ezen felüli időt a gyakorló iskolában közvetlenül nem szereplő tanulók sokkal jobban értékesíthetik a többi tárgyak rendes hallgatásával.

A magyar nyelvtan a III. és IV. osztályban kapja az 1—1 órát.

A számtan óraszama tekintettel a II. osztályra kítűzött anyagra volna bővítendő 1 órával.

A földrajz anyaga követeli annak megosztását úgy, hogy a III. és IV. osztály is 1—1 órát nyerjen.

A történelem már az első osztályban volna kezdhető heti 3 órával, folytatódik a II. és III. ó-ban 2—2 órában, és befejezést nyer a IV. o. 1 órájában mint alkotmánytan.

A természettudományoknak is 1 óra adandó összefoglalásra és módszertanra.

Szépírá- és rajzolásra az e tárgyban kiküldött bizottságnak ismeretes két terve közül egyedül ama javaslatot tartjuk tantervünkbe beilleszhetőnek, mely a szépírást az I. osztály heti 1, a rajzolást pedig osztályonkint 2—2 órára teszi.

A zene az első osztályban 6, a többiben 5—5 órát nyerhet.

A kézi munka, mint általában kötelező tárgy, a gazd. gyakorlatokkal egyetemben beillesztendő osztályonkint heti 2—2 órával, mint az most a tanítónőképzők tervében van.

A testgyakorlat óraszama tekintettel a kézimunkára, kertigyakorlatokra nem szenvedne változást. Mind eme részletek összefoglalásával tervünk mellékelte öszszképet mutatná. (L. a tulsó lapon.)

Ebből első sorban kítűnik, hogy a heti óraszámok összege osztályonkint 34. E szám a mostani óraszámmal egybevetve túlságosan nagynek tetszik. A különbség azonban elenyészik, ha tekintetbe vesszük, hogy jelenleg is számos képzőben a gyakorló tanításra több órát fordítanak a tantervben megszabottnál; hogy a zenét is a 2 felsőbb osztályban megbővítették; hogy a házi iparra külön heti 4—4 és a kertigyakorlatokból és 2—2 órát töltenek be tényleg. Tantervünknek illetén kiegészítése tehát nem járna óraszaporulattal tanulóinkra nézve, mert ha a naponkinti 5—6 órai iskolai munkához még 2 órai házi foglalkozást számítunk előkészületekre, még maradna idő, melyet a tanuló olykor olykor önképzésre is fordíthatna. A 34 órai foglalkozás nem fog soknak látszani akkor sem, ha tekintetbe vesszük, hogy ebből 4 óra testgyakorlat meg kézi munka, 7—8 óra pedig zene és rajz, mely tárgyak elméleti előkészülést nem igényelnek s így az elméleti órák heti száma csak 22. Ezen óraszám nem fog soknak tetszeni akkor sem, ha a kézimunka heti 2 órájának keretébe vonjuk az iparnak valamely praktikus ágát télen, a kerti munkát ősszel és tavasszal és ha ezen időt több képzővel már meglévő gazdaságtani munkaterv szerint elég komolyan használjuk fel. Ezen megszabott óraszám betartásával évfolyamonkint és osztályonkint nyerünk alkalmat úgy a kertészettel mint a szőlőszettel, selyemtenyésztéssel és méhtenyésztéssel is foglalkozni egymás után és nem egyszerre, mi okvetetlenül túlterhelésre vezet ép a tavaszi hónapokban, melyekre egyuttal az általános ismétlés fontos időszaka is esik.

A feltüntetett óraszám ellátása úgy a nyelv-történelmi szakban két tanerőt, mint a mennyiség-, természettud. szakra is két tanerőt igényelne, mely tanári létszám jelenleg is fennáll némelyik intézetnél.

Scherer Sándor.

Általános óraterv.

1882

Új beosztás.

Folyó-sz.	Tantárgyak	Osztályok				Heti ó. összege	Osztályok				Heti ó.	Jegyzet
		I.	II.	III.	IV.		I.	II.	III.	IV.		
		1	Vallástan	2	2	2	1	7	2	2	2	
2	Nevelés- és tanítástan	3	3	4	5	15	3	4	5	6	18	+3
3	Magyarnyelv és irodalom	3	3	2	2	10	3	3	3	3	12	+2
4	Német nyelv	3	3	2	2	10	3	3	2	2	10	
5	Mennyiségtani tárgyak : Számтан	3	2	2	2	9	3	3	2	2	10	+1
6	„ „ Mértan	—	2	1	1	4	—	2	1	1	4	
7	Történelmi tárgyak : Földrajz	2	2	—	—	4	2	2	1	1	6	+2
8	„ Történel. és alkmt.	—	—	3	4	7	3	2	2	1	8	+1
9	Természettudományi tárgy. : Természetráajz	2	2	2	—	6	2	2	2	1	7	+1
10	„ Természet- s vegyt.	—	—	2	3	5	—	—	3	2	5	
11	„ „ Gazdaságtan	—	—	—	2	2	—	—	—	2	2	
12	Művészeti tárgyak : Szépirás	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	+
13	„ „ Rajzolás	3	2	1	1	7	2	2	2	2	8	
14	„ Ének és zenet.	4	4	4	2	14	6	5	5	5	21	+7
15	Kézi munka s gazd. gyak.	—	—	—	—	—	2	2	2	2	8	
16	Testgyakorlás	2	2	2	2	8	2	2	2	2	8	
	Órák száma	27	27	27	27	108	34	34	34	34	136	
	Tantárgyak száma	12	13	14	15	16	12	13	14	15	16	

TERV

Tananyag felosztása.

I. o.	Heti ó.	II o.	Heti ó.	III. o.	Heti ó.	IV. o.	Heti ó.	Tanárak órai	Jegyzet
Hittan	2	Hittan	2	Hittan	2	Hittan	2	8	
Test- és Egészségtan	3	Lélektan és Módszertan 2)	4	Nevel. és Mdt. 2) Előkészítés 1) Gyakorlatitan. 2)	5	Nevel. tört. 2) Isk. szerv. 1) Előkészít. 1) Tanítási. gy. 3)	6	11	+ 7. gyak. tanítás
Nyelvtan	3	Írálytan	3	Költészettan	3	Irodalomtört. Módszertan Ismétlés	3	12	
Beszéd gyakorl. Olvasás, írás	3	Nyelvtan	3	Olvasás, fordítás, fogalmazás	2	Olvasás és ford. fogalmazás	2	10	
Köz. Számítan	3	Számítan Algebra	3	Algebra Kam. k. számol.	2	Számítan Módszertan Ismétlés	2	10	
—	—	Mértan	2	Mértan Terület számol.	1	Testmértan Módszertan Ismétlés	1	4	
Hazai földrajz	2	Osztr. Magy. bir. Europa	2	A többi világ-részek	1	Csillag, földr. Föld. módszere Összefoglalás	1	6	
Világtörténelem	3	Magyar történelem	2	Magyarország történelme	2	Alkotmánytan Tört. Módsz. Összefoglalás	1	8	
Állattan Növénytan	2	Állattan Növénytan	2	Vegytan és Ásványtan	2	Term.-eti módsz. Összefoglalás	1	7	
—	—	—	—	Szervet. vegyt. 1) Természettan 2)	3	Szerves vegyt. 1) Természettan 1)	2	5	
—	—	—	—	—	—	Mezei gazd. és Kertészett.	2	2	
Szépírás	1	—	—	—	—	—	—	1	
Szabadk. rajz.	2	Mértani rajz 1) Szabadkézi 1)	2	Szabadk. rajz	2	Távlatlan Módszertan Ismétlés	2	8	
Ének és zenet. 2) Zongora 4)	6	Ének 1) Zengora 3) Karének 1)	5	Zongora Org. 2) Hegedű 2) Karének 1)	5	Org. összsh. 2) Hegedű 2) Karének 1)	5	21	3 osztály összevonva 1 órára
Házi ipar (télén) Kerti m. (nyáron) I. és II. o.	2	—	2	Házi ipar (télén) Kerti m. (nyáron) III—IV. o.	2	—	2	4	
Testgyakorlat I. és II. o.	2	—	2	Testgyakorlat III—IV. o.	2	—	2	4	

A vallás- és közoktatásügyi miniszternek a népoktatás állapotáról szóló XIX. jelentése.

(Az 1888/9. isk. évről.)

(Folytatás és vége.)

Népoktatás.

A jelentésben jelzett reformtervek közül különösen kettő érdemi meg a figyelmet. Az egyik vonatkozik a népiskolák tantervének módosítására, a másik az ismétlődő iskolázás javítására.

Az elsőről a jelentés a következő fontos nyilatkozatot teszi: „A tapasztalat azt mutatja, hogy népiskoláinkban a tanítás eredménye rendkívüli hullámzást mutat, de e legtöbben nem üti meg azt a minimális mértéket, melyet multhatatlanul meg kell követelnünk. Ennek a jelenségnek egyik oka és a javításra való törekvésnek akadályja azon körülményben keresendő, hogy az elemi népiskolákra nézve fennálló tanterv, mely más különben úgy állami mint paedagogiai szempontból kitünő alapelveken nyugszik, a több tanítóval bíró osztott iskolákat, tehát a legkedvezőbb viszonyokat tartván szem előtt, a tanczélok maximumát szabja meg; azon minimum ellenben, melyet minden iskolában még a legkedvezőtlenebb viszonyok között is el kell érni, egyáltalában nincsen meghatározva, tehát annak elérése jogosan nem is követelhető. Ennél fogva szükséges lesz az osztatlan népiskolák számára egy oly minimális tan- és óratervet megállapítani, mely megszabja, hogy ily iskolákban lelkiismeretes és értelmes tanítással mily tanczélt lehet és mit kell biztosítani. Szükséges lesz a megállapítandó tanterv szem előtt tartásával olyan olvasókönyvet szerkeszteni, melyek a hit-tan, olvasás, írás, anyanyelv és számvetésen kívül a többi tantárgyak tanítására kiinduló pontul szolgáló olvasmányokat tartalmazzanak“.

Ime! Eljutottunk azon ponthoz, midőn néhány más művelt állam szomorú példájára népiskoláinkat — bizonyos gyakorlati szempontokból — visszafelé fejlesztjük. Mivel a vélemények tárgyilagossá nyilvánítása nem válhatik valamely ügynek kárára. magán nézetként kijelentem, hogy az osztatlan népiskolák számára kiadandó minimalis tantervet határozott visszamenésnek tekintem. Az alsóbb és az ugynevezett művelt néposztály műveltsége között részben tanügyi rendszerünk hézagossága miatt most is nagy űr van; a különbséget a minimalis tanterv csak növelni fogja. Tulajdonképpen mit tesz az, hogy az osztatlan népiskolák számára minimalis tantervet készítünk? Azt, hogy általában leszállítjuk a népoktatás tanczélját. Jelenleg van 16.702 népiskolánk, a melyek közül 12.872, tehát az iskolák három negyed részre egy tanító. Ha még hozzá vesszük, hogy a két osztatú népiskolákban, a melyeknek száma 2118, szintén csak a minimalis tantervet fogják követhetni a tanítók: könnyű kiszámítani, hogy az 1877-ben és 79-ben kiadott tantervek szerint, a melyeket pedig készítők a népiskolai oktatás szoros követelménye gyanánt állítottak fel, tulajdonképpen a népiskoláknak csak egy nyolczadrésze fog dolgozni. Nem leszállítása ez az általános színvonalnak? Nézetem szerint az volna az igaz helyes eljárás, hogy népiskoláinkat a kiszabott „maximalis“ tanterv betartására képesítsük. Nem

tarthatjuk tehát nézetünkkel megegyezőnek a minimális tantervnek készítését. Azt az intézkedését a kormánynak azonban, hogy az osztatlan népiskolák számára külön tanuló és olvasókönyveket készített, csak helyeselnünk lehet; nagy mulasztást fog ezzel helyre ütni, mert, hogy osztatlan népiskoláinkban a tanításnak nem volt meg a kellő eredménye, ilyenmő könyvek hiányának is kell tulajdonítanunk.

A kormány az által, hogy a minimális tanterv kibocsájtásával éles határvonalat fog vonni az osztatlan és osztott népiskolák között, tanítóképzőink fejlődését újabb probléma elé állítja. Felmerül az a kérdés ugyanis, hogy osztatlan gyakorló iskoláink a minimális vagy a maximalis tanterv szerint lesznek-e berendezve. Vagy, a mi leg-helyesebb volna, tanítóképzőink el fognak-e láttatni külön osztatlan és osztott gyakorló iskolával? Sőt az is szóba jöhet, hogy tanítóképzőinket szétválasszuk olyanokra, a melyek falusi, tehát a minimális tanterv szerint dolgozó népiskolák számára és olyanokra, melyek városi, minimalis tantervű elemi iskolák számára képeznek tanítókat. E kérdések a minimalis tantervvel kapcsolatban megfejtésre várnak és természetesen sok nézeteserére fognak okot szolgáltatni.

Az ismétlő iskolákról a jelentés a következőleg nyilatkozik: „Figyelmemet nem kerülte ki továbbá az ismétlő tankötelesek iskoláztatásának elhanyagolt állapota. Az ismétlő iskolai oktatásnak nemcsak az elemi iskola tanítási eredménye megszilárdítására, hanem arra is kell törekednie, hogy az ifjúságot azon életviszonyokra ügyesítse, képezze, a melyekbe lépni fog. Hazánk népének túlnyomó része a földmivelésből él, de az ismétlő iskola ma még ezen megélhetési ágra nincsen kellő figyelemmel. Pedig ha az iparos, a kereskedő az ismétlő iskolai tankötelezettségének hivatásához mérten szervezett ismétlő iskolákban tehet eleget, a földmivelő is nem várhatja-e szintén joggal azt, hogy a falusi ismétlő iskola oly módon rendeztessék, hogy abban főleg a földmivesnek szükséges alapismeretek foglaljanak tért.“

„Szükségesnek tartom tehát a falusi ismétlő iskolai oktatásnak, különösen gazdasági irányban való fejlesztését. Ehhez azonban első sorban a néptanítóknak gazdasági tökéletesebb kiképeztetése szükségeltetvén, e részben a munkát a tanítóképezdéknel kell megkezdeni, a mire nézve, mint fentebb érintettem, az előintézkedések megtétele folyamatban van.“

Az ismétlő iskolák a szakiskolák pótlására szolgálnak, ezért célszerűnek tartjuk, ha a tanügyi kormány ezeket gyakorlati irányban tovább fejleszti. A népiskolai oktatás terén a tanügyi reformokat legjobban biztosítja az, ha azok a tanítóképző intézetekben készíttetnek elő. Helyes paedagogiai tapintatra vall tehát, hogy a kormány a keresztülvitt a tanítóképző intézetek ily irányú fejlesztésén kezdi.

Ennek kapcsán fölvetem a kérdést, nem volna-e általában célszerű bizonyos népoktatásügyi reformokat a tanítóképzők által előkészíteni, így az időről időre tervezett népiskolai tanterv módosításokat a végleges elkészítés és kibocsátás előtt a tanítóképző-intézetekben, illetőleg azok gyakorló iskoláiban kipróbálni.

A kormánynak egyéb intézkedései közül megemlítjük még, hogy néhány az állam által kiadott népiskolai tanuló és vezérkönyvet átdolgoztatott: a Gáspár János szerkesztette olvasókönyvet Sebesztha Károly által,*) Nagy László „Magyar nyelvgyakorló könyvét“ Komáromy Lajos által; az új törvényekhez képest teljesen átdolgoztatott még Csiky Kálmán alkotmánytana. Figyelemre méltó intézkedése még a kormánynak, hogy a román tannyelvű iskolákban a tanítók által tollbamondott és a növendékek által írott jegyzetek, a tanító által rajzolt térképek használatát, a melyek állam ellenes tanok becsempészésére igen alkalmas utak voltak, szigorúan betiltotta. Egy későbbi miniszteri rendelet pedig minden népiskolában eltiltotta a tollbamondott jegyzetek használatát.

*

Részletes kimutatás. Ugy a XIX-ik, mint a XVIII. jelentést jellemzi, hogy habár mindenütt pontosan kimutatja a népoktatásügy fejlődését, a bajokat sem takargatja, sőt igyekszik azoknak is hű képét adni, kutatja az okokat és keresi a gyógyító eszközöket. Ez a körülmény érdekessé és tanulságossá teszi a jelentést és méltóvá arra, hogy vele behatóan foglalkozzanak a szakférfiak. Jelen rövid ismertetésünkben nem szándékozunk a „Jelentés“ minden egyes részletére egyenlő mértékben kiterjeszkedni, hanem csak pár fontosabb körülményt kiemelni, meggyőződésünk lévén az, hogy az ország egész népoktatásügyének pár oldalán hű képét adni nem lehet. A részletes tanulmányozásra ügyis mindig csak az eredeti jelentés fog szolgálni.

Népiskolák. Az 1888/9. iskolai évben Magyarországnak 16.702 népiskolája volt, 80-al több, mint az előtte való évben. Ez a szaporulat azonban egyáltalában nem kecsegtető, ha tekintetbe vesszük, hogy az 1869-ik év óta az iskolák száma átlag véve 145-el növekedett. Tehát a múlt évi eredmény az átlagon jóval alúl maradt. Még kedvezőtlenebb színben tünteti fel a szaporulat csekély arányát, hogy utóbbi években bizonyos állandóság mutatkozik a visszaesésben, a mennyiben pl. az elmúlt évben is (1887/8) csak 84-el növekedett az iskolák száma. Ha csak az 1868-iki törvényben megkívánt feltételeknek meg akarunk felelni, még legalább is kétezer iskolára van szükségünk; ezt tekintetbe véve kilátás van rá, ha ebben az arányban haladunk, 25 év alatt érjük el a szükséges számot.

Maga a jelentés is igen kedvezőtlennek találja a szaporulat ezen arányát, mert beismeri, hogy évenként legalább 300 egy tanítós iskolára volna szükség. Mindazok, kik államéletünk megerősödésének alapfeltételül tekintik a népiskoláknak az eddiginél sokkal nagyobb arányú elterjedését és intenzivebb működését, bizonyára megdöbbenve kérdik, hol van ezen megfeneklésnek oka.

Ha végig tekintünk az új iskolákat feltüntető táblázaton, azonnal szembe tűnik, hogy azok nagyobbrészt városok és népes községek javára esnek, a hol tehát az előtt is voltak már iskolák. Tagadhatat-

*) Eddig két kötet jelent meg.

lan, hogy városainkban és népes helységeinkben is még messze áll a nép iskoláztatása a kellő foktól, még ott is van iskolákra szükség, a mennyiben „a népesebb helyeken is 100—150 tényleg járó gyermek jut egy-egy tanteremre és egy-egy tanítóra.“ Azonban ilyen helyeken többnyire meglévén a képesség, sőt néha az áldozatkészség is iskolák létesítésére, nem oly reménytelen a helyzet, mint a kisebb falvakban, pusztákban, telepeken. Ezekben a legakútább a baj, úgy a XVIII. mint a XIX. jelentés is különösen ezekre a viszonyokra kívánja a figyelmet felhívni. Lássunk a tanulságos adatokból néhányat, megjegyezve, hogy itt-ott a XVIII. jelentés adataira is figyelemmel leszünk.

Az országnak 12.865 autonóm községe közül csak 10.823-nak van önállóan szervezett iskolája, 1.798 község más községekkel egyesülve tart fenn iskolát, a melyek közül ismét 163-ban vándortanító működik, 244 község pedig egészen iskolátlanul van; az önállóan helyi iskolát tartó puszták, tanyák, gyár-, bánya- és egyéb telepek iskoláinak száma 1888/9-ben 834-re ment. Ha összehasonlítjuk ezeket a múlt évi adatokkal, azon szomorú eredményt kapjuk, hogy a kisebb községek iskoláztatása utóbbi időben nem haladt semmit előre, sőt visszaesett. Az 1887/8-ik évben 1810 helységünk tartott fenn iskolát másokkal szövetségbe, a pusztai iskolák száma is több volt, vagyis 839, s a mi lehangolóbb, az iskolátlan községek száma kevesebb, vagyis 235.

Egyéb számok is bizonyítják a népiskolák kedvezőtlen arányú fejlődését, a mi szintén különösen az említett helyeken lévő iskolák számájára irandó fel. Erre nézve idézzük még a XIX. jelentésből a következő adatokat: „A 16.702 iskola összesen 24.655 tanteremmel, s így az 1887/8-iki azonos tényezővel összemérve 272-re menő szaporodással rendelkezett. Nem lényegtelen ugyan a tanterem-növekedés, de azért a 20 év óta tapasztalt átlagnál százzal, a tényleges szükségletnél pedig mintegy 200-zal kisebb.“ Majd később így szól a jelentés: „Számos esetben egyes iskoláknál alig jut egy teremre 20—40 tankeletes, míg ismét nagyon gyakori esetben a 60—80 négyzet méter nagyságú tanhelyiségbe 140—200 tanuló bocsájtatnék be, ha helyszűke miatt azoknak egy bizonyos százaléka a „mulasztók“ között nem szerepelne. Tulajdonképen még mindig ötezernél több tantermünk hiányzik.“ Az iskolák felszereléséről ezt mondja a jelentés: „Az 1888/9-iki tanévben csak egyes csoportoknak mutatkozik némi gyarapodás, míg a nagyobb résznél oly mérvű csökkenés állott be, hogy maga a törzslétszám 157.509-ről 156.729 darabra, illetve gyűjteményre apadt.“ „Némi javulás mutatkozott pedig az iskolai nagyfali táblák, az olvasó és számoló segédeszközök, a monarchia két feléről s Európáról készített térképeknél, az ifjusági s tanítói könyvtáraknál s a testgyakorló eszközöknél. A csökkenés leginkább az ontaneszközöknél mutatkozik, a melyeket a közoktatási kormány részben saját költségvetésének terhére, részben az államsorsjáték jövedelméből kedvezőbb viszonyok között engedélyezett s a melyek idővel elromlottak s újabb beszerzés hiányában most nélkülöztek.“ Megemlítem még, hogy a faiskolák száma növekedett 206-al (10.624-ről 10.830-ra,) de

az iskolakertek száma már 9.224-ről 8.989-re csökkent. A tornahelyek száma 2.600-ról 2.874-re, s így 274-el szaporodott, de a tornaterek száma 7.926-ról 7.855-re, így 71-el csökkent.

A kedvezőtlen arányú haladást, sőt több lényeges ponton a „hanyatlás“-t tehát maga a jelentés is beismeri, sőt újjal mutat arra, mint népoktatásügyünk megrögzött bajára, s mint a melynek oka mélyen fekszik: állami életünk közgazdasági viszonyaiban, a községek kicsinségében, rendkívüli szegénységében, adózó képességének hiányában. Hazánkban 3.700—3.800 között váltakozik a szegény községek száma és ezek között 2.894 van, a mely nem áll többől 120 háznál, 1000-nél kevesebb lakósa van s nem fizet többet 1000 frt egyenes adónál. Ezen községekről mondja a XVIII. jelentés, a mely szintén részletesen foglalkozik ez ügygyel: „Az adott viszonyok lehetetlenné teszik azt, hogy Magyarország valamennyi polgári községében a szükséges népiskola felállíttassék. Az 1888-ik évi állapot alapján számítva mintegy kétezer egytanítós iskola szervezése és fenntartása kívántatnék e cél elérésére, s a mennyiben az iskolaállításra szorult ilyenmő községek népességük-nél és anyagi helyzetüknél fogva a népiskolai törvény szerint a szervezésre alig volnának kényszeríthetők, csupán fenntartási költség czimén, egy-egy iskolára 500 frtnyi szükségletet számítva, egy millió frtnyi állandó terhet kellene az állampénztárnak viselni s legalább négy millió frt erejéig egyszer- s mindenkor befektetésről gondoskodni. De még a legnagyobb áldozatkészség és képesség esetén is megfontolandó volna mindenesetre, vajjon azon 988 községben, hol az 1881-ik évi föltételek szerint a tankötelesek összes száma 10 és 20 között váltakozik, a külön önálló népiskola bírna-e kellő jogosultsággal? Pedig még ezek által korántsem volna megoldva a nagy magyar alföldön szerte szórva, úgy szólván örökös vándoréletet élő kertész és szegődményes családok tanköteleseinek s a felvidéki irtványtelepeken élő gyermekeknek iskolába járatása.“

A XIX. jelentés sem tünteti fel reményteljesebbeknek a viszonyokat, a mennyiben a segítő eszközök konkrét megjelölése helyett csak jámbor óhajással él. A 31-ik lapon, a melyen a tankötelesek és tényleg iskolába járók számarányait tünteti fel, ezt mondja: „Tagadhatatlan, hogy a szülőknél mindinkább izmosodó művelődési érzék mellett még kedvezőbb szám és arányok szerinti növekedés mutatkoznék a tényleg iskolába járó gyermekek tömegében, ha közgazdasági országos viszonyaink gyorsabban fejlődnének, ha polgári községeinknek viszonyait a modern állami követelések szerint módosíthatnók, ha szövetkeztetés, illetve közsegélyezés által erőteljes s a közművelődési tényezők fenntartására képesítő irányzatba terelhetnénk 2.800—2.900 kisedd községünk anyagi állapotát.“

A képviselőház az idén meleg rokonszenvvel, de röviden foglalkozott a népoktatás és a néptanítók ügyével; történt utalás (Kiss Albert) a néptanítók anyagi nyomorúságára s a népiskolák hátramaradt állapotára (Komlóssy Ferencz), de mégis ez úgy oly beható

tárgyalásban, mint megérdemelte volna, nem részesült. Pedig állami életünkbe vágóbb intézményünk nincs a népiskolánál; kell, hogy mindenkinnek mélyen szívén feküdjék a jövődő nemzedéknek, két és fél millió gyermeknek, neveltetése. Kell, hogy minden újabb esemény, a mely népiskoláink terjedését és működését az eddiginél nagyobb mértékben biztosítja, minden gyermekét és hazáját szerető polgárnak lelkét öröme gyujtsa, és minden körülmény, a mely a népiskolák fejlődését megakasztja, komolyan gondolkodóba ejtse. Nézetünk szerint az utóbbi években a népiskolák fejlődésében mutatkozó stagnálást nem lehet egyszerűen az állam kedvezőtlen finanziaális viszonyaiból, sem abból kimagyarázni, mintha a kormány az elmúlt évekbeu nem gondolt volna eleget a népiskolák fejlesztésével. Ennek nagyobb, mélyre hatóbb okai vannak, a melyeknek mindegyikét nem fejtegette részletesen a jelentés; nézetünk szerint azért, hogy népoktatásügyi viszonyaink nem fejlődnek kellőképpen, a kormányéhoz hasonló, sőt még nagyobb felelősség terheli a felekezeteket is, mert ezek hatósága alatt van népiskoláinknak 82%-a. Népoktatási törvényeink sem adják meg a kellő biztosítékokat népiskoláink fejlődéséhez, így például a tanfelügyelői intézmény sincs kellőképpen kifejlesztve úgy a számot, mint a végrehajtó hatalmat illetőleg. Rendezendő volna az iskolatartás szempontjából az állami és egyház közötti viszony, mert visszás helyzet, hogy a felekezeti iskolák az államból várják ügyük jobbrafordulását, a kormány kezei pedig kötve vannak. Nagyon fontosnak tartjuk különösen egy némelyik tanítóképzőnknek gyakorlati irányban való kiegészítését, az ifjaknak gazdasági és ipari ismeretekkel, gyakorlattal való ellátást; mert oly helyeken, hol a nép földhöz tapadt szegény, egész élete csak a mindennapi kenyérért való küzdelem, sokszor az éhenhalástól való menekvés, ott nemcsak a szellemi élet fejlesztésével kell a tanítónak gondolnia, hanem közzgazdasági missziója is van. De bármik legyenek is az okok, az bizonyos, hogy népiskoláink további fejlesztéséhez az eddigi eszközök elégtelenek. Ujabb nagyobb arányu intézkedésekre van szükség, különösen a fejlődés alapjának kiszélesítésére. Tanügyi kormányunk úgy látszik, nem fogja beérni az aprólékos intézkedésekkel s eltalálta az igaz utat, midőn a reformmunkálatokat a tanítók nyugdíj- és fizetésügyének rendezésével szándékozik bevezetni. Tanügyi kormányunkban bízunk, hogy népoktatásunk ügyét révpartra fogja juttatni.

A fent elősorolt adatok kiegészítéséül megemlítjük még, hogy 1889-ben a 16.702 népiskola közül volt állami 792 (4.74%), községi 1.935 (11.60%), felekezeti 13.755 (82.15%), egyesületi és magán 220 (1.31%). Erdemesnek tartjuk a XIX. jelentésnek egy ezen tételre vonatkozó passzusát ide iktatni: „Az 1888/9-iki tanévre költség hiányában saját hatáskörömben tulajdonképpen csak egy elemi iskolával szaporíthattam az állami jellegű tanintézetek számát.“

Az országban az iskolafenntartók 1889-ben az összes népiskolákra 15.117,024 frtot adtak ki. A népiskoláknak ingatlanokból álló vagyona mintegy 42 millióra becsültetik.

Most midőn iskoláink ismertetését befejeztük, újra megemlítjük,

részünkről veszedelmes dolognak tartanók, ha népiskolai ügyünk megfeneklését a minimalis tantervvel koronáznók meg. Külömben a tárgy nagy fontosságánál fogva is szívesen veszek hozzászólásokat: pro et contra.

Népiskoláink és a magyar nyelv. Állami életünk szempontjából a jelentéseknek mindig figyelemre méltó fejezete az, mely a népiskolák tannyelvéről, s a magyar nyelv tanításának eredményéről szól. Nem osztozunk azok nézetében, a kik államiságunk fejlődését csak egy erős nemzeti érzülettől áthatott művelt középosztálytól várják. Az ilyen teoriákra helyesen jegyezte meg Szathmáry György, hogy ez esetben a magyar állam olyan fa lesz, a melynek gyökerei csak felületesen nyúlnak a talajba, s az első vihar által ledöntetik. A jelentés adatai a jelzett szempontból haladást mutatnak ugyan, de mégis inkább a magyarosítás szempontjából reánk váró feladatok óriási arányát bizonyítják, mint az elért nagy eredményt.

A jelentésből a következő adatokat vesszük ki: a 16.702 népiskola közül kizárólag magyar tannyelvű iskola volt 8.844, magyarral vegyes tannyelvű népiskola volt 2.776, kizárólag nem magyar tannyelvű népiskola volt 5.082.

Ez adatokból kitűnik, hogy összesen 7858 népiskolában, vagyis az iskolák 47%-kában nem volt a tanítás nyelve kizárólag magyar (123-al kevesebb mint tavaly). Ezen 7858 népiskola közül a magyar nyelvet

teljes eredménnyel tanította	3.451
középszerű sikerrel tanította	3.084
meg nem felelő eredménnyel vagy éppen nem tanította	1.323.

Tehát a nemzetiségi jellegű népiskoláknak egy hatod részében még mindig ügyet sem vetnek a törvényre! Hátha még arról is szólna a statisztika, hogy mennyiben nem eléggé hazafias szellemű a tanítás!

Vessük össze ezen adatokkal azokat, a melyek a tanítók anyanyelvéről és magyarul tudásáról szólnak: az ország 24.645 tanítója közül

magyar anyanyelvű volt	21.597 egyén
a magyar nyelvet teljes oktató képességgel bírta	1.052
csak keveset beszélt magyarul	1.268
éppen nem tudott magyarul	728.

Ha összevetjük utóbbi adatokat az előbbiekkal, azon nevezetes eredményre jutunk, hogy jóval többre megy azon iskolák száma (1.323), a melyekben a magyar nyelv tanításának eredménye elégtelen volt, mint a magyarul nem tudó tanítók száma (728). Tehát van sok olyan tanítónk, a ki tudja a magyar nyelvet és mégsem tanítja azt!

Egyesek hazafiatlanságának ezen kétségtelen tényén jelenleg leginkább az segíthetne, ha a tanfelügyelők számának és végrehajtó hatalmának növelése által megadátnék nekik a lehetőség és mód a pontosabb ellenőrzésre és szigorúbb rendszabályok alkalmazására. Hogy azonban jövőre kivétel nélkül minden tanító hazafiúi buzgalommal sokszor a külső befolyásokkal is megküzdve, de tapintatosan feleljen meg feladatának a magyar nyelv és érzület terjesztése körül, erről gondoskodni a tanítóképzőknek feladata. E tekintetben az állami kép-

zöket és a felekezeti képzők nagyobb részét nem hogy panasz, hanem inkább elismerés illeti. A nem magyar tannyelvű tanítóképzőinkre azonban szigorú ellenőrzést rónánk és törvénybe iktatnánk az, hogy a magyar nyelv és irodalom s történet oktatása magyar nyelven történjék. De a nemzetiségi vidékeken lévő állami tanítóképzőink is sokkal nagyobb eredményt tudnának felmutatni a magyar nyelvnek és szellemnek meggyökereztetése körül, ha valamennyien internatussal volnának ellátva és ha a nemzetiségi nyelv óraszámának szaporítása által teljes mértékben gondoskodva volna arról, hogy magyar ajkú ifjaink az illető vidék nyelvét egészen elsajátítsák. A vegyész ajkú iskolákban csak ilyen ifjakat kellene alkalmazni.

A tankötelesekről. Az 1888/9-ik iskolai évben 2.468.626 gyermek tartozott volna a tankötelezettségnek eleget tenni, a kik közül a 6-tól 15 évig tartó tanköteles korban 2.015.612 részesült rendes iskoláztatásban. Ha összevetjük ezen adatokat az előbbi évvel, azt találjuk, hogy a tankötelesek száma 51.681-el, az iskolába járók száma pedig 64.733-al szaporodott. Tekintetbe véve, hogy 1869-től számítva nálunk az iskolába járók számának átlagos gyarapodása 43.174-et tesz ki, az ezen évi növekedést kedvezőnek kell tekintenünk, mi csak azt bizonyítja, hogy népünk szívesen iskoláztatja gyermekét, ha ahhoz meg van adva a lehetőség. Ha azonban az érem másik oldalát tekintjük, vagyis azt, hogy 453.014 — közel félmillió — tanköteles gyermek nem részesült oktatásban: ez az előbbi kedvező hangulatot képes lerontani. A jelentés a két millió iskolába járó tanköteles iskolázási viszonyait igen kedvezőtlen színben tünteti elő, a mennyiben kimutatja, hogy azok közül csak 1.718.423 tette le az évvizgató vizsgát, míg 297.189 még a vizsgálat előtt elhagyta az iskolát. A mulasztások aránya a múlt évihez képest javult ugyan, de még mindig óriási volt. Az iskolába járók 64%-a átlagosan 16 félnapi mulasztással 20.977.159 esetben akadályozta a tanítás eredményét. A jelentés a mulasztások okairól szólva, a tanítókról sem feledkezik meg. E passzust ide iktatjuk:

„Itt is nélkülözhetetlen volna a soha nem nyugvó erély és kitartó támogatás s azon túl, a mi minden törvéynél és hatósági szigorúnál többet ér: a hivatásának teljes odaadással élő tanító. Tapasztalatilag megdönthetetlen igazság az, hogy az iskolai életet szerető gyermek a legnehezebb életviszonyok közt is híven iparkodik teljesíteni a maga kötelességét. A példa vonz, a példa oktat. A jó tanító vagy éppen soha, vagy csak egy két esetben szorúl növénydekeinek hanyag iskolázása miatt a büntető hatóság támogatására.“

Jellemző, hogy a mulasztásoknak 95%-a igazoltnak vétetett, s az 520.326 frtnyi legcsekélyebb bírságösszezből csak 40.591 frt fizettetett be. Ez a körülmény már csakugyan nem a tanítóknak, hanem az illető iskolai hatóságok „közönyének és hanyagságának“ számlájára irandó fel. Daczára a mulasztások nagy arányának, még sem tudnók helyeselni azt a többek által, legközelebb a képviselőházban is, hangoztott elvet, hogy a mulasztásért járó 50 kr. büntetéspénz 10 krajczárra szállíttassék le. Ha ez a büntetéspénz csak egyszerű keresetforrás volna, akkor a leszállításnak — legalább finanziaális haszna lenne;

de az 50 krajezár minimum kiszabásánál egy elv is érvényesül: az iskolai mulasztás fontosságának feltüntetése.

Megemlítjük végre, hogy 175.254 gyermek csak hiányosan volt felszerelve tankönyvekkel és taneszközökkel: 6.859 kilépő tanuló 12 éves korában olvasni tudott, de írni nem.

A tanítókról. A tanítóknál három szempont veendő figyelembe; 1. képesítésük; 2. számuk; 3. anyagi helyzetük.

Örömmel jegyezzük ide, hogy a tanítók képesítettségében szép haladás konstatalható: 1889-ben 21.738 okleveles tanító működött Magyarországon, 468-al több, mint az előző évben. Ez magába véve is szép szám, de még kedvezőbbnek tűnik fel, ha tekintetbe vesszük a képesített tanítóknak évi átlagos szaporodását, a mi 350—390-et tesz ki, sőt az előző évben, 1888-ban csak 255-öt. Az oklevéllel nem bírok száma 202-vel fogyott. Dícsérik e számok a kormánynak és közegeinek erélyét és tapintatát, a mely meg tudott küzdeni egyes községek és felekezeti hatóságok indolentiájával. Azonban e téren is sok a tenni való, a mennyiben minden 1000 tanító közül 117—118, tehát minden kilenczedik működött oklevél nélkül. Összesen 2.907-re ment a képesítetlen tanítók száma. Hogy mily veszedelem rejlik ennyi sok „vad” tanító működésében, azt paedagogusok előtt nem kell magyaráznom. Ez az egy adat számkivet bennünket a művelt és vagyonos államok sorából, mert mutatja népünk szegénységét és hátramaradott gondolkozását. De a törvény intézkedéseiben is megtalálhatjuk az okát a bajnak, a melyek a próbaévet nem csak megengedik, hanem elrendelik (102. §.), megengedik továbbá, hogy a rendes tanító helyét ideiglenesen még az egy tanítós iskolákban is képesítetlen segédtanító töltsse be. (137. §. és 139. §.) Ideje volna már, hogy ezek az elavult paragrafusok újakkal pótoltságanak!

Különben a képesítésekről akkor fogunk tiszta képet nyerni, ha a 133. §. szempontjából ki lesz mutatva, hogy a nem oklevelesek közül kik azok, akik 1868 előtt már tanítók voltak.

A mi a tanítók számát illeti, 1889-ben volt Magyarországon mindössze 24.645 népiskolai tanító. Ezen magas szám daczára még mindig nagy a tanítóhiány, mert a jelentés szavai szerint „a mindennapi tankötelesek oktatására legalább 30.000 népiskolai tanítóra volna szükségünk.” Az előző évihez képest a tanítók száma 266-al szaporodott. „A népoktatási ügy állapotáról szóló régebbi jelentések szerint a hetvenes évek alatt s a nyolczvanas évek első felében a tantestületi létszám szaporodása gyorsabb ütemben haladt, mert az érintett időszaknak minden egyes évére legalább 420 főre menő szaporodás esik.” A tanítók számának növekvésében tehát határozottan kedvezőtlen hullámvás észlelhető. Ide iktatjuk még a jelentésnek egy passzusát, a mely ezen kedvezőtlen fordulatnak mintegy magyarázatát adja: „Különösen gyöngö volt a növekedés az ország népoktatási ügyében oly nagy szerepre hivatott egy tanítós iskoláknál, miután ezek száma csak tízzel emelkedett. Az 1887/8-iki tanév végével 107 ilyen iskola maradt tanító nélkül, 163-nál pedig vándortanító helyettesített.”

Hozzá tesszük még ehhez, hogy 1889-ben ismét 104 iskola maradt üresen, mivel tanítója elhagyta. Ha hozzá adjuk e számhoz a több év óta szünetelő állomásokat, a „népoktatás rendelkezésére nem álló helyeket háromszáznál többre tehetjük.“ Vagyis a szervezett tanítói állomások száma meghaladta ugyan a 24.900-at, de tényleg csak 24.645 állomás van elfoglalva. Általában hét év alatt, mióta t. i. erről nyilvántartás vezetettik összesen kétezer egy tanító s iskola szünetelt, mert nem volt tanítója! Kiegészítésül közöljük még a jelentésnek következő adatait: „A két tanév közt (1887/8—1888/9) 594 népiskolánk állott hullámszásban és pedig oly módon, hogy 104 a tanítói állomás üresen hagyása következtében az 1888/9-iki tanév folyamában szünetelt, 42 vagy véglegesen, vagy bizonytalan időre feloszlott, míg a többi vagy jelleget vagy belső szervezet cserélt.“ Feljegyzésre méltó azon mód, hogyan szoktak az izraelita hitközségek, magán vállalatok és társulatok felfogadott tanítóikon túl adni. A „Jelentés“ a következőleg vázolja e manipulációt: „Legsűrűbben tapasztalható azon eset, hogy a szóban forgó felekezethez tartozó hitközségi tagok, vagy az ugyanazon hitfelekezet tagjaiból társulattá szövetkezett szülők valamely okból vizsgálódásba kerülnek az általuk fentartott iskola tanítójával s ettől szabályszerű fegyelmi vizsgálat nélkül iparkodnak megszabadulni. E végből magán intézetet nyitattak valamely arra alkalmas tanítóval s iskolájukat beszüntetve, a magániskolákba küldik gyermekeiket mindaddig, míg ettől ismét vissza nem térnek új tanító alatt újból megnyitott iskolájukhoz.“ Vegyük még ehhez — nem a „Jelentés“-ből — azt a körülményt, hogy a „Néptanítók Lapja“-ban különösen nyáron és ősz felé számonként legalább 50—60 nyilvános iskolába hirdetnek pályázatot, sőt még ilyenkor is, december-januárban, mikor az állomások többnyire be vannak töltve, 15—16 pályázat hirdettetik; az évi átlagot 25-re téve, legalább 2500 állomást érint csak azon tanítóváltoztatások hullámszáma, amelyek a „Néptanítók Lapja“ után köztudomásra jutnak.

„A szervezett tanítói állomások üresen hagyása nagyon is komoly baja népnevelésünknek“ — mondja a jelentés. Valóban, sok tekintetben még mindig a középkori „vándorló tanítólegények“ korszakát éljük! Jól jellemezte Komlóssy Ferenc a helyzetet a közoktatásügyi költségvetés tárgyalása alkalmával november 29-én tartott kitűnő beszédében: „Annak szükségét, hogy a tanítók fizetését emelni kell; illusztrálni kívánom oly jelenséggel is, a mely ez ideig alig hozatott fel e házban. Eppen abban a körülményben, hogy a tanítók nincsenek kellőképp dotálva, látom egyik okát annak, hogy a tanítók folyton mozgósíttatnak, vagyis nem lévén szolgálati pragmatikájuk, s nem lévén helyhez kötve, felhasználnak minden alkalmat, hogy szerencsét másutt próbáljanak. Már most ez a körülmény mire vezet? Arra, hogy ha a tanév vége felé jár, minden tanító kikérve szolgálati minősítvényét, azt 20—30 példányban lemásoltatja s azt mindenüvé beküldi, a hová pályázhat, vagyis oly helyekre, ahol 50—100 frttal jobb javadalmazása van. De tovább megyek. A tanító évközben is bármikor, tehát a tanév bármely hónapjában, a

mikor csak valamely pályázatról vesz tudomást, mozgósítható, ott hagyhatja állomását s így nem csuda, ha évközben ott hagyva az iskolát, az úgy betöltetlen marad, és várni kell, míg hónapok múlva jelentkezik valaki, a ki e csekély dotációjú állomást elfoglalja. Igen kérem a miniszter urat, legyen szíves a fennálló praxist, valahogy szabályozni. Hiszen ha valaki bárminemű állását változtatja, az bizonyos felmondással jár. Hogyan van tehát, hogy a tanító bármely perczen minden felmondás nélkül elhagyhatja állását? Ez által pedig maga a tanügy szenved. Ez állandó költözködést tehát bármiképpen szabályozni kell. A szabályozás legegyszerűbb módja az volna, ha a tanító fizetését emelnék s az mindenütt egyforma volna.*)

Köszönettel tartozunk Komlóssy Ferencz képviselő úrnak, hogy népoktatásügyünk ezen sötét foltját az ország színe elé hozta. A mit ő mondott, abból nincs semmi elvenni való, legfeljebb csak azon óhajunkat tehetjük hozzá, vajha mielőbb megvalósulnának az általa hangoztatott elvek: szolgálati szabályzat, a fizetés felemlése és lehetőleg egyenlősítése. Most még azonban rendkívüli akadályok állanak azoknak útjában s az általa elősorolt állami intézkedéseken kívül, ha a baj gyökeréig akarnánk elhatolni, a nép, különösen egyes vidékek és községek közgazdasági viszonyait és művelődési érzékét kellene fokozatosan javítanunk, fejlesztenünk; a nép települési és községi viszonyait átalakítanunk, körükben egyes ipari és gazdasági ágakat (selyemtenyészés, méhészet, fatenyészés stb.) meghonosítanunk. Természetes dolog, hogy ez ismét részben az iskola és tanítóképző intézetek segítségével történhetik. Szükséges volna az iskolafenntartók egymáshoz való jogi viszonyainak rendezése is.

A tanítók anyagi helyzetéről szóló kimutatásokat eddig teljesen nélkülöztük a jelentésekben; csupán az 1887/8-ik évről szóló jelentésben találunk erre — mellékesen — rövid vonatkoztatásokat, a melyekből következtetést lehet vonni egyes tanítói állomások hihetetlen nyomorult dotációjára. A XVIII. jelentés ugyanis közli azon 235 helység névsorát, a mely 1888-ban iskolátlanul állott; mindegyik helységnev mellett említve van az iskolahiány oka is, a mi legtöbb esetben az, hogy a község anyagilag tehetetlen és tanítóját nem képes tisztességesen fizetni. Itt látunk néhány adatot, hogy egyes tanítói állomások dotációja 140, 50, sőt 30 frtra megy, illetőleg menne, ha vállalkoznék azok betöltésére valami elzüllött szolga, mesterember, vagy kiszolgált katona. Különbben most már hála isten! — ország-szerte ismeretes lett a tanítók nyomora, s mindenütt nagy iránta a részvét és érdeklődés. A képviselőházban a pártok mind megegyeznek abban, hogy azon segíteni kell; közoktatásügyünk élén álló miniszter pedig nemcsak szavakkal, hanem tettekkel is törekszik erre. Az ő ígérete következtében megvan a reménység, hogy az anyagi helyzet rövid időn javulni fog. A tanító által teljesített szellemi munka azonban legalább a 600 frtban nyeri el egyenértékű díjazását, ennek fokozatos eléréséről tehát semmi áron sem szabad lemondanunk.

*) „Népnevelő.“ IX. évfolyam. 1890. december 6. 44. sz.

A tanítók fizetésügyének javítását egy nagy munkának, a javadalmazásokról szóló kimutatásnak kell megelőznie. E munka — a miniszter kijelentése szerint — folyamatban van s reméljük, hogy színről-színre fogjuk azt a XX. jelentésben látni s talán azontúl állandó hely lesz fenntartva a jelentésekben a tanítói javadalmazások javulásának kimutatására.

Nagy László.

Dániel Márton harmadik jelentése a tanítóképzésről s a tanítókról.*)

A tanítóképzésről.

A tanítóképző intézetek száma 1889-ben összesen 72 volt s így számuk 1-gyel szaporodott, t. i. a karánsebesi görög-keleti jellegű elemi tanítóképzővel. A növendékek száma a főképzőkben 2666, a női képzőkben 1118 volt s eszerint a létszámban az 1888. évéhez képest apadás történt, és pedig a fiúk száma 90-nel, a nők száma 81-gyel apadt. A tanárok és oktatók száma 710 volt, vagyis 25-tel több mint a megelőző évben. Tanképesítést nyert 773 férfitanító és 310 tanítónő, összesen 1083, tehát 49-czel kevesebb mint a megelőző évben. A tanulóknak $\frac{2}{3}$ -a élvezett segélyt vagy ösztöndíjat. A tanítóképzők fenntartására kiadott összesen 1.010,184 frt vagyis 36.297 frttal kevesebb mint 1888-ban. A fennebbi összegből az állampénztárra esett 625.637 frt vagyis 17.631 frttal kevesebb mint a megelőző évben. A tanítóképzők szervezetében és tantervében semmi változás nem történt. A gyakorló iskolák ügye is helyt állott, a mennyiben a felekezeti képzőknek csak 36.1%-a van ellátva törvényszerű saját gyakorló iskolával, sőt maguknak a képzőknek is tetemes része nem önálló, hanem csak másnemű iskoláknak (középiskoláknak és theologiai intézeteknek) kiegészítő függelékét képezi. A tanhelyiségek dolgában is még mindig jelentékeny hiányok vannak, a mennyiben 272 tanfolyam elhelyezésére csak 249 tanterem volt, 14 intézetnek most sincs gyakorló kertje. A rendes tanári funkciót sok intézetnél ma is más intézettől bejáró óradijas végzi. Az előírt tananyag sem dolgoztatott föl mindenütt a 89. §. szerint teljes kiterje-

*) Dániel Márton országgyűlési képviselő úr ezen művel, a melynek a tanítóképzésre, a tanfelügyeletre és a néptanítókra vonatkozó részét egész terjedelmében közöljük, a harmadik jelentését terjesztette a képviselőház közoktatásügyi bizottsága elé. Mi sem bizonyítja jobban azon eszme életre valóságát, hogy a közoktatási bizottság a miniszteri jelentésekkel behatóan foglalkozzék, mi sem mutatja inkább a „a tanügyi parlament“ működésének nagy hasznát, mint e mű, a mely azon kívül, hogy mély felfogást, és józan ítéletet árul el, még a tanítóképzés és általában a népoktatás ügye iránti meleg érdeklődésre és annak alapos tanulmányozására is vall. Mindnyájunk élénk emlékezetében van még az első jelentés, a mely tanítóképzésünk terén egyike általában ugy tartalmi, mint irodalmi szempontból a legkiválóbb munkáknak. A második jelentés is behatóan bonczolta tanítóképzésünk több feltűnő baját. A jelen mű is méltóan sorakozik társai mellé és hisszük, hogy ezen, mint a többi jelentések kellő figyelemben részesültek az illetékes helyen és ezeknek kihatása tanítóképzésünkre rövid időn mutatkozni fog. Fogadja e helyen is a képviselő úr forró köszönetünket azért a buzgóságáért, a melylyel a tanítóképzés ügyét általában felkarolja, s egyesületünket is melegen támogatni, céljaiban előmozdítani szükségesnek látja.

Szerk.

désben. Tulságos nagy számmal, 162-en nyertek oklevelet 1889-ben egyrészt olyanok, kik az előírt tanfolyamok bevégzését mellőzve túlkorán hagyták el az intézetet, másrészt olyanok, kik tanulmányaikat egészen magánuton végezték.

Miként ezen adatokból látható, a tanítóképzés ügye 1889-ben a megelőző évekhez képest nem igen haladt előre s mindezen hiányok, melyeket a 17-ik és 18-ik miniszteri jelentés alapján volt alkalmunk konstatálni, nagyrészt az 188 $\frac{8}{9}$ -ik tanév végén is meg voltak s most is a felekezeti képzők rovására esnek. Ezekre vonatkozólag most is csak azt ismételhetem, a mit mult évi jelentésemben volt szerencsém előadni, t. i. hogy mindezen hiányokon a képzőbe lépő növendékek fölvételének szabályozása, a töltött növendékeknek nagyobb mérvű segélyezése, különösen az internatusok és köztartások további szaporítása, a szakfelügyelet szervezése, a törvény rendelkezéseinek szigorúbb ellenőrzése és végrehajtása, különös tekintettel a felekezeti tanítóképzőknek a törvénynek megfelelő szervezésére és fölszerelésére s a tanítói állások jobb javadalmazása által lehet és kell segíteni.

A hiányokra rámutatva nem mellőzhetem azon legfontosabb intézkedések fölemlítését sem, melyek a tanügyi kormányzatnak a tanítóképzés körül kifejtett sokoldalú és nagy körre kiterjedő munkásságát tanúsítják s hatásuk bizonyára már a legközelebbi jövőben nyilvánulni fog.

Első sorban kell kiemelnem a *képezdei tanárok fizetésfelemelését*, a mennyiben t. i. az igazgatók és a rendes tanárok fizetése, a középiskolai tanárokéval egyenlővé tétetett és a segédtanárok javadalmazása is az 1890-iki költségvetésben megfelelően javított, az ének-, zene- és rajztanárok jobb javadalmazására nézve pedig az 1891-iki költségvetési előirányzatban van már gondoskodva. A rajztanároknak ugyanis az eddigi 500 frt helyett 600 frt, a zene-tanároknak 500 frt helyett 700 frt van előirányozva. Oly helyeken, hol a rajz- és zenetanítás egy kézben van, vagy pedig a zenetanár még más tárgyakat is tanít, az illető tanárok a rendes tanárok sorába vannak fölvéve rendes tanári fizetéssel. Egy helyen a rajz és ipar tanítása van egy tanárra bízva 500 + 300 = 800 forint fizetéssel. Ezek szerint a fizetésfelemelés a folyó évihez képest e czímen 4550 frt.

A miniszternek a kép. tanárok anyagi érdekei iránt tanúsított ezen jóindulatát hangsúlyozva, azon reményemnek adok kifejezést, hogy a képzőintézeti tanárkarok szervezése és javadalmazása tekintetében a tanítóképzés fontosságához mérten a legközelebbi jövőben újabb intézkedésekkel fogja a miniszter a tanítóképzés barátjait megörvendeztetni: a jelenlegi segédtanárságnak megszüntetésével s 3 évig tartó helyettes tanárságra való átváltoztatásával, az ének-zenetanárok mindnyájának rendes tanárokká való előléptetésével, a rajz-szépírási, kézimunka és torna tanításának mástárgyakkal való kombinációja által a rendes tanárok létszámának szaporításával, illetve az 500—600 forintos oktatói állások megszüntetésével, a gyakorló iskolai tanítói állásnak a

gyakorló iskola fontosságához mért jobb javadalmasításával s végre addig is, míg a segédtanári illetve a segédtanítónői intézmény — remélhetőleg nem sokáig — fenntartatik, a tanítónőképző segédtanítónők fizetésének olyarányban való emelésével, mikéntez a fiképzők segédtanárainak fizetésénél történt.

Mindezen intézkedések és javítások szükségességét már előbbi két jelentésemben volt szerencsém behatóan indokolni. Ennek ismétlésébe tehát nem bocsátkozom, csak annyit kívánok ez alkalommal megjegyezni, hogy eme javaslatok megtételére nem ideális felfogás, hanem a gyakorlati szükség érzete késztet, a javaslatok elfogadását és megvalósítását nem tekintem a távol jövő zenéjének, hanem az eddigi kényeszerű mulasztások helyrehozásának, mert hisz még akkor is, ha e javaslatok már ma mind tényekké válnának, csak ott lennénk a hol volt báró Eötvös József és a törvényhozás ezelőtt 21 évvel, midőn a képezdei tanárok fizetését magasabbra szabta, mint a mekkora azon időben a középiskolai tanároké volt, azon czélból, hogy a képezdei tanári állást a jelesebb középiskolai tanárok számára előléptetési fokozattá tegye. Egyrészt sajnos, hogy csak most 21 év múlva, másrészt meg örvendetes, hogy legalább most miniszter és törvényhozás közelednek az akkori fölfogáshoz. Ezt bizonyította a miniszter és a törvényhozás az 1890-ik évi költségvetési előirányzattal, illetve a tan. képző tanárok részbeni fizetésfölemelésének megszavazásával; ezt bizonyítja a miniszter azzal a kijelentéssel, miszerint működése a tanítóképzés terén első sorban „a tanító és tanítónő képezdei tanárok javadalmasításának a kor igényeihez mért rendezésére irányult, főleg azon szempontból kiindulva, hogy ugyanoly fontosságú teendőknek esetleg talán még nehezebb viszonyok között való végzéseért, a kép. tanár méltán igényt tarthat arra, hogy a középiskolai tanárhoz hasonló javadalmasítást élvezzen,“ és tovább: „Ily módon a képezdei tanárság javadalmasítása tekintetében is a középiskolai tanári állással csaknem egy színvonalra emeltetvén, nem kételkedem abban, hogy sikerülni fog a legjobb erőket ezen nagyfontosságú ügy számára állandóan megnyerni.“ Az irány tehát meg van jelölve s csak arra kérhetjük a miniszter urat, hogy e kijelentésének consequentiáit egész terjedelmében levonni s e nagyfontosságú ügyet szokott erélyével tovább fejleszteni szíveskedjék, a törvényhozás is bizonyára következetes lesz magához s a miniszter úrtól támogatását nem fogja megvonni. Ezen kéréshez még egy másikat vagyok bátor csatolni, azt t. i., hogy a kormány találjon módot arra, miszerint a felekezeti tan. képzők tanárainak javadalmasítása is méltányosan javíttassék, s ha ez más uton nem érhető el, a felekezeti középiskolák segélyezésének példájára a felekezeti képzők állami segélyezésétől sem kellene idegenkedni, természetesen compensatióképen kellően gondoskodva az állam nagyobb befolyásának biztosításáról.

A képzőintézeti tanárok fizetésének javítása mellett fontosak a miniszternek a *tanítóképzés folytonos javítása és színvonalának emelése* czéljából tett több rendbeli intézkedései, ugyszintén a tanítóképzés rendszerének

a részletekben való javítása és tökéletesítése érdekében életbe léptetendő remformokhoz szükséges anyaggyűjtés megindítása, valamint a gazdasági és kertészeti oktatás gyakorlatibbá tétele érdekében több képezdénél már tényleg foganatosított intézkedések. Ezeknek a következménye lett, hogy az 1891-iki költségvetésbe a tanítóképző intézetek szükségleteire 13.827 frttal több irányoztatott elő, mint a folyó évre és így az 188⁹/₉ évben előállott 17.631 frt visszaesés legalább részben pótolva lett.

A tanítóképzés javítása, gyakorlatibbá tétele és színvonalának emelése érdekében teendő részletes intézkedéseket illetőleg nem kívánok a javaslatok hosszú sorozatával elébe vágni a miniszter úr szándékainak, annyival kevésbé, mivel ezekre vonatkozó nézeteimet megelőző két jelentésemben volt szerencsém részletesen előadni, csak az országos képzőintézetitanáregyesületnek a nyáron tartott közgyűlése alkalmával hozott némely határozatára óhajtanám fölhívni a miniszter úr figyelmét, mint olyanokra, melyek a tanítóképzés terén évek hosszú során át gyakorlatilag működő szakférfiak közös tapasztalatainak és beható tanácskozásainak eredményei s mint ilyenek a részletkérdések megoldásánál figyelmen kívül nem hagyhatók. Tekintettel azon körülményre, hogy a képző tanárok országos egyesületének választmányja a közgyűlés összes határozatait részletes indokolással együtt figyelembe vétel végett föl fogja terjeszteni a miniszter urhoz, én ez alkalommal csak a legfontosabb, saját nézeteimnek is megfelelő s első sorban figyelembe veendő határozatokra kívánom a miniszter úr figyelmét előre is fölhívni. E határozatok vonatkoznak a képzőbe való fölvétel föltételeire, a tanterv módosítására, a gyakorló-iskola szervezetére s a jelöltek gyakorlati kiképzésére, végre a tanképesítő vizsgálatokra. A fölvételi föltételek a következőkben volnának megállapítandók: A polgári vagy középiskola 4-ik osztályának legalább jó általános osztályzattal történt bevégezése, legalább 15 s legfeljebb 18 éves életkor, kötelező felvételi vizsgálat a testi épségre és zeneképességre kiterjedőleg. A tanterv oly irányban módosítandó, hogy az a tanítójelöltek tanítói szakképzését az eddiginél nagyobb mértékben tegye lehetővé s ezen iránynak megfelelőleg az általános műveltséget célzó tantárgyak tanítása mind a 4 évfolyamban a pädagogiai szakképzés érdekeit szolgálja. A gyakorló iskola általában osztatlan legyen ugyan, de a szükség szerint bármikor osztottá átalakítható, melyben az utolsó évfolyam jelöltjei önállóan is működhesse-
nek. A gyakorlati képzés az elméletivel szorosabb kapcsolatba hozandó s a gyakorló iskola tanítóján és az igazgatón kívül a képzőintézetek szaktanárai is bevonandók a gyakorló iskola működési körébe. A gyakorló iskolai tanítóságra külön kvalifikáció vagyis az elemi iskolai tanítóságravaló képesítésnél magasabb képesítés nem szükséges, hanem a gyakorló iskolai tanító a már legalább 5 évig működésben levő a zónéptanítók közül választandó, kik kiválóságukat s rátermettségüket kimutatták, kiknek egyéni tulajdonságai és társadalmi élete elég garanciát nyújtanak arra nézve, hogy példájuk által is jótékonyan tudnak hatni a képezdei növendékekre, kik arravalóságukról és a közönséges-

nél szélesebb látókörükről irodalmi szakmunkásságukkal is bizonyosságot tettek. A képesítő vizsgálat behatóbbá és szigorubbá teendő, a magánúton készülők csak azon esetben bocsátandók képesítő vizsgálatra, ha megelőzőleg az egyes évfolyamokról évről-évre az osztályvizsgálatokat jó sikerrel letették. Ez alól csak méltányossági szempontból tehető kivétel oly esetekben, midőn magasabb fokú képzettséggel bíró egyének óhajtják az oklevelet magánúton megszerezni. Szigorubb osztályvizsgálatok mellett a képesítő vizsgálat ne öleljen föl az általános műveltségre tartozó minden tárgyat, hanem szorítkozzék különösen a tanítói működéshez első sorban szükséges szaktárgyakra, a többi tárgyakból pedig az osztályvizsgálatokon nyert osztályzatok írassanak be az oklevélbe.

Midőn a képzőintézeti tanárok országos egyesületének ezen legfontosabb, elvi jelentőségű harározataira újlag bátor vagyok fölhívni a miniszter úr figyelmét, nem tehetem ezt a nélkül, hogy ezen egyesületet, mely rövid egy évi fennállása alatt oly kézzelfogható jelét adta élet- és működésképeségének, feladatához méltó komolysággal, tárgyilagossággal s magas fokú intelligenciával tárgyalta a tanítóképzés legfontosabb kérdéseinek egész sorozatát — a Miniszter úr jóindulatába ne ajánljam, mint olyat, mely méltán megérdemli a kormánynak ugy erkölcsi mint anyagi támogatását; megérdemli, hogy szava a tanítóképzésre vonatkozó kérdések elbírálásánál figyelembe vétessék. Különösen szükségesnek tartom az egyesület kitűnő enszerkezett folyóiratának segélyezését és megfelelő segélyösszeg nyújtását egy egyesületi könyvtár megalapítására és évenkénti kiegészítésére, melyben egyebeken kívül meglegyenek az összes hazai és külföldi tanítóképzők tan- és segédkönyvei, értesítői, a tanítóképzéssel foglalkozó folyóiratok és értekezések stb. Ezekre ugy a tanterv mellett nélkülözhetlen s a tanterv intenióit kifejtő részletes „Utasítás“-ok elkészítése, mint az ezek alapján a még csak ezután megírandó képezdei tankönyvek megírása végett okvetetlenül szükség van. Ezen fontos munkálatok elvégzésénél pedig az orsz. közoktatási tanács mellett sem nélkülözhető a képzőintézeti tanárok legjavát magában foglaló s a képzőintézeti tanárok egyetemét képviselő egyesület közreműködése. Az egyesületnek nyújtandó erkölcsi és anyagi támogatás mellett természetesen megkövetelendő, hogy az egyesület működéséről a kormánynak évenként beszámoljon s a további támogatás az egyesület működésének eredményétől teendő függővé.

A tanítóképzés javításáról és színvonalának emeléséről lévén szó, nem hagyhatom figyelmen kívül a tanítóképzők szakfelügyeletének a tanítói oklevél értékének és az alkalmazásban lévő tanítók továbbképzésének kérdéseit

A tanítóképzők külön szakfelügyeletét szükségesnek tartom. Indokolt ez mindenekelőtt a tanítóképzés ügyének fontossága — és a tanítóképzők különösen pedig a felekezeti nagy száma- valamint az e téren konstataált nagymérvű hiányok, törvény- és szabályellenességek orvoslásának szükségessége- s a tanítóképzés terén megoldásra váró feladatok nagy halmaza által; mindezen hiányok orvoslása és feladatok megoldása

pedig a mostani felügyelet mellett, — midőn a népiskolai tanfelügyelők a tankerületükbe eső nagyszámu népiskolák felügyeletével amugy is tulterhelve vannak s e miatt az iskolalátogatások s egyéb nagyfontosságú teendők végzésére amugy is annyira képtelenek, hogy munkáik könnyítéséről és teendők apasztásáról kell gondoskodnunk — teljes lehetetlenség. Ennélfogva nemcsak a tanítóképzés, hanem a népiskolák felügyeletének érdeke is azt parancsolja, hogy a népiskolai tanfelügyelők a képezdék felügyelete alól fölmentessenek. De a tanítóképzés és képesítés egysége is megköveteli az egységes felügyeletet. A hány tanítóképző annyi felfogás és annyi mérték, nincs meg közöttük az összekötő kapocs s nincs a kormánynak olyan közege, mely a tanítóképzők ügyeit egységes szellemben vezesse, nyilvántartsa, felügyelje és fejlessze.

A mi az elemi tanítói oklevél értékét illeti, erre nézve irányadónak kell tekintenünk azt, hogy a tanítói állás értékében s ha szabad e kifejezéssel élni; rangjában, olyan legyen, hogy az ne elidegenítő, hanem vonzó hatást gyakoroljon az ifjuság legjavarára is. Megnyugtató e tekintetben egyrészt az, hogy a mélyen tisztelt Miniszter úr az elemi iskolai tanítóképzőket a középiskolákkal egyrangúaknak jelentette ki, s ennek megfelelőleg a képzőintézeti tanárok fizetését a középiskolai tanárok fizetésével egyenlővé tette, másrészt a honvédelmi miniszter urnak azon ígérete, mely a 4 évfolyamu tanítóképzőt végzett okleveles tanítók részére az egyéves önkéntességi jog kedvezményének megadását kilátásba helyezte, szintén igazolta azt az úgy a fölvételi feltételek, mint a tanfolyam tartama és az ott szerzett képzettség által teljesen indokolt felfogást, hogy a tanítóképző tanfolyam a főgimnáziumok illetve főreáliskolákkal és más hasonfoku előképzettséget igénylő intézetekkel egyrangú; a tanítói oklevél pedig tekintettel a kvalifikationális törvényre mindazon előnyöket biztosítaná, melyekre az érettségi bizonyítvány minősít. Az egyéves önkéntességi kedvezmény, szemben a törvény által az alkalmazásban lévő tanítóknak biztosított nagyobb kedvezménnyel, sem illuzorius, a mit bizonyít azon körülmény is, hogy ezt több fiatal okleveles tanító tényleg igénybe is vette. A tanítóképző-intézetek fokozatának s a tanítói oklevél értékének ilyenén megállapítása nemcsak a tanítói pályát méltán megillető sőt a tanítói álláshoz szükséges tekintély megszerzésére üdvös befolyást gyakorol, hanem egyszersmind alkalmas eszköz arra is, hogy az iskola-fentartókat a még mindig nagy számban lévő 3 éves tanfolyamu képezdéknek 4 évfolyamuakká való kiegészítésére buzdítsák. Mindezek mellett alig érthető a belügy-miniszter urnak múlt évi 80.816. sz. a. kiadott körrendelete, mely a köztisztviselők minősítéséről szóló 1883. I. t. cz.-re való hivatkozással a polg. isk. tanítóképző intézetet belső tanértéke szerint egyenrangunak tekinti a közép kereskedelmi iskolákkal vagyis azon iskolákkal, melyek számára a polg. isk. tanítóképző tanárokat képez: az elemi isk. tanítóképzőket határozottan kizárja a középkereskedelmi iskolával egyenrangu intézetek kategóriájából s így fokozatára nézve ezek alá helyezi, holott az elemi isk. tanítóképző elvégzése és az elemi tanítói oklevél egyenlő mértékben kvalifikálja annak tulajdonosát a polg. isk. tanítóképzőkbe való fölvételre ép

ugy, sőt szakszerűséget tekintve talán még jobban, mint a gimnáziumi vagy reáliskolai érettségi bizonyítvány, míg a középkereskedelmi iskola végzett növendékei a polg. isk. tanítóképzőbe még csak fölvételre sem jelentkezhetnek. A belügyminiszter e rendelete másképp nem magyarázható meg, mint úgy, hogy a belügyminiszter ezzel azt akarta elérni, hogy az elemi isk. tanítóságra képesített egyének más pályáktól elzárva, a tanítói pályán megtartassanak. Szerény véleményem szerint azonban valamely pályának nyilvános degradálása s tekintélyének a közönség előtt illetén csorbitása nem alkalmas módszer a jóra való elemeknek azon pályára való édesgetésre és azon való megtartására, hanem ellenkezőleg, az illető pályát tekintélyének emelése, továbbá anyagi javadalmazásának fokozása által lehet kedvelté és keresetté tenni. Ezekből kifolyólag azon alázatos kérést vagyok bátor a mélyen tisztelt közoktatásügyi Miniszter úrhoz intézni, miszerint a fennidézett belügyminiszteri rendelet most jelzett hiányának kijavítására közreműködni sziveskedjék.

A mi az alkalmazásban lévő tanítók továbbképzését illeti, erre vonatkozó nézeteimet már megelőző két jelentésemben volt szerencsém előadni, különös tekintettel, az ipari és gazdasági póttanfolyamokra, illetőleg szünidei kurzusokra és az iskoláknak a tanítók minden irányú továbbképzésére alkalmas tanítói szakkönyvtárakkal való ellátására. E kérdésre vonatkozólag még csak a tanítóegyesületeknek mint a tanítók továbbképzésére szintén kiválóan alkalmas eszköznek segélyezésére, az egyesületi élet élénkítésére és irányítására kívánom fölhívni a miniszter úr figyelmét oly értelemben, hogy a mennyiben erről a tanfelügyelők részére kiadott utasításokban gondoskodva van, a tanfelügyelőket ez iránybani működésök eredményéről évi jelentéstételre utasítani méltóztassék. Ezzel kapcsolatban arra is bátor vagyok fölkérni a miniszter urat, hogy az 5 évenként Budapesten megtartatni szokott egyetemes tanítógyűlések segélyezésének fedezetéről budgetszerűleg szintén gondoskodni kegyeskedjék.

Az eddigiekben végezve az elemi népiskolai tanítóképzéssel, a következőkben *a polg. isk. tanítóképzéssel és elemi képzőintézeti tanárképzéssel foglalkozó budapesti I. és VI. kerületi tanító és tanítónőképzőkről* kívánok megemlékezni, valamint a miniszter úr is méltányolva ezen intézetek fontosságát, minden alkalommal külön pontban teszi meg ezekre vonatkozólag jelentését.

Az I. ker. tanítóképző polg. isk. részének ipari szakcsoportja 4 évfolyamúvá tétetvén, a múlt évben új tantervet és szervezetet kapott, s intézkedés történt az iránt, hogy az ugyanezen szakcsoporttal kapcsolatosan szervezett polg. isk. rajztanítói tanfolyam hallgatói ugyanazon bizottság előtt tegyenek képesítő vizsgálatot, mely a m. kir. orsz. rajztanárképzőből kikerülő tanárokat vizsgálja. Míg az első intézkedést föltlenül helyeselni lehet, az utóbbira nézve nem ismervé a miniszter úr indokait, sem pro sem contra véleményt nem mondhatok, a mennyiben azonban polg. isk. rajztanítók képzéséről van szó, s a mennyiben jóllehet polg. isk. rajztanárok az Andrassy-úti országos rajztanárképzőben már régebb idő óta képeztettek, mégis szük-

ségesnek mutatkozott egyrészt a polg. isk. rajztanítóknak érzett hiány fedezése, másrészt az ipari szaktanfolyammal kapcsolatos polgári iskoláknak a rajzi oktatás iránt való speciális igényeinek kielégítése céljából a polg. isk. rajztanítóképző tanfolyamnak a budai polg. képző ipari szakcsoportjával kapcsolatos szervezése, — nem látom be a szükségét annak, hogy az utóbbi helyen képzett rajztanítók más bizottság előtt tegyenek képesítő vizsgálatot, mint más szakmákra készülő többi kollegáik. Szerény véleményem szerint ilyen intézkedés ép annyira indokolatlan, mint a mennyire indokolatlan volna a nyelv- és történettudományi valamint a mennyiségtermészet-tudományi szak csoport jelöltjeinek azon vizsgáló bizottsághoz való utasítása, mely a középiskolai tanárképzőből kikerülő középiskolai tanárjelölteket vizsgálja. Az ilyen intézkedés gondolatban könnyen tovább fűzhető oly irányban, mely a külön polg. isk. tanítóképzés rendszerét alapjában ingathatná meg, pedig a polgári és ezekkel kapcsolatos szakiskolák sajátos célja és feladata szükségessé teszi a külön polg. isk. tanítóképzőt. Tapasztalásom és meggyőződésem szerint a polg. isk. tanítóképző eddig is megfelelt feladatának azon irányokban, a melyekben szervezve volt. Hiányait első jelentésem 56—65. lapjain, azt hiszem, hiven és kimerítően föltártam, ugyszintén e hiányok orvoslására alkalmas módokat és eszközöket is megjelöltem. Az ott előadottakra utalva, ez alkalommal csak a tanároknak és a jelölteknek a jelenlegi szakcsoportrendszer mellett fennálló tulterheltségét, az ipari szakcsoport egyoldalúságát, a kereskedelmi szaktanítók képzésének hiányát, az intézet főiskolai jelleggel való fölruházásának s törvényhozási uton való biztosításának szükségességét emelem ki, tisztelettel kérve a miniszter urat, az ezekre vonatkozólag első jelentésemben előadott szerény nézeteimnek ismételt figyelembe vételére és bölcs megfontolására. Tekintve azon körülményt, hogy a miniszter úr mult évi általánosan helyeselt programbeszédében a tervbe vett egységes középiskola mellett a polgári iskoláknak az eddiginél nagyobb mértékben előálló szükségességét és létjogát oly meggyőzően hangsúlyozta, jól esik reménylenem, hogy a polgári iskolákat mint a tudományos pályákra nem aspiráló polgári középosztály iskoláját, semmiféle mellétekinteteknek feláldozni nem fogja, hanem azokat a gyakorlati élet korszerű kívánalmainak megfelelően szervezve, az ezen iskolák tanítóinak képzésére hivatott intézetet is megfelelően fejleszteni fogja. Hogy mekkora tévedésben vannak azok, kik az egységes középiskolákba a polgári iskolát is beakarják olvasztani — a mi aztán természetesen a polg. isk. tanítóképzés megszüntetését vonná maga után — azt hiszem fölösleges e helyen hosszasan bizonyítgatnom, csak annyit vagyok bátor erre nézve megjegyezni, hogy azon esetben a tudományos pályákra nem törekvő polgári középosztály maradna a neki legmegfelelőbb azon iskola nélkül, a mely az ezen osztály részére végcéllul kitűzött gyakorlati, ipari, kereskedelmi és gazdasági irányú szaknevelés alapját képezi, s a fölébe helyezett szaktanfolyamokkal, míg egyrészt középkereskedelmi — ipari — és gazdasági tekintetben a gyakorlati élet számára elegendő s bevégzett képzettséget nyújt, addig másrészt a

meglevő gazdasági s a még ezután létesítendő ipari és kereskedelmi akadémiák előkészítő középiskoláját képezi. E helyen önkéntelenül lelki szemeim elé vonul a polgári iskola multja, jelene s annak mint az iparosok, kereskedők és gazdák szakiskolájának jövő képe, melyhez képest a polgári iskolai tanítóképzőnek is alakulnia és tovább fejlődnie kell.

Az első kerületi tanítóképző ügyével kapcsolatban kell, hogy megemlékezzem a *képzőintézeti tanárok képzéséről* is, annyival inkább, mivel az 1887. évi augusztus 30-án 28903. sz. a. kelt miniszteri rendelet a képzőintézeti tanárok képzését is a polg. isk. tanítóképzővel kapcsolatosan szervezte. Ezen szervezetet és ennek előnyeit első jelentésem 66—75 lapjain részletesen és behatóan volt szerencsém előadni és méltányolni. Ugyanakkor bátor voltam annak hiányait is föltárni. Ez alkalommal tehát nem áll előttem más feladat mint az, hogy az ott előadottakat ismételve a mélyen t. Miniszter úr és a bizottság figyelmébe és böles megfontolásba ajánljam, különösen kiemelve a következőket: A *conceptió* alapjában véve helyes, de határozottan kimondandó az, hogy a tanfolyam kétéves; a képzés köre szűkebbre szabandó, azaz kevesebb tárgyra szorítandó; a tanfolyam önképző jellege nem kielégítő, s ennél fogva a jelöltek számára külön előadások rendszeresítendőek, úgy szaktárgyaikra mint filozófiai továbbképzésükre való tekintettel; a képzéssel foglalkozó tanári kar munkájának megfelelő méltányos díjazásban részesítendő. Tekintettel azon körülményre, hogy a mélyen t. Miniszter úr a képzőintézeti tanárok képzésének ezen elődjétől örökölt rendszerét helyesnek találta, elfogadta, s múlt évi jelentésében fenntartandónak jelentette ki, — nem kétlem, hogy a hiányok orvoslására s az intézmény továbbfejlesztésére szükséges intézkedések megtételével sem fog késni, s annak az intézetnek, melyre az elemi- és polgári iskolai tanítók, valamint a képzőintézeti tanárok képzését bizta, meg fogja adni és biztosítani mindazon erkölcsi és anyagi eszközöket, melyek egy ilyen fontos s a tanítóképzés valamint az egész népoktatásügy összességére kiható intézmény fölvirágzására szükségesek.

A *VI-ik kerületi polg. isk. tanítónő- és nevelőnőképzőre* vonatkozólag a miniszteri jelentés két intézkedésről emlékezik meg. Az intézetben szerveztetett a tornaszakkör, melynek számára a tanterv és szervezet az 1889. évi jan. 4-én 23695. sz. a. kelt rendelettel állapított meg. Az intézettel kapcsolatos nevelőnőképző tanfolyam a mult iskolai évben 4 évfolyamúvá fejlődvén az 1889. évi június 2-án 22729. sz. a. kelt rendelettel kiadatott a nevelőnőképesítő vizsgálatra vonatkozó szabályrendelet. Míg az első intézkedés a női tornászatra s a leányok testi nevelésére fog jótékony hatást gyakorolni, addig az utóbbi intézkedés a *gouvernant* kérdésnek hazafias nemzeti irányban való megoldását fogja előmozdítani. Nem lehet eléggé méltányolni a közökt. kormánynak azon igazán atyai gondoskodást, melylyel ezen felsőbb nőnevelési intézetünk iránt viseltetik. Csak azt kívánom ezzel kapaso-

latban megjegyezni, hogy az országban a nevelőnői szükséglet fedezése céljából nem ártana még egy vagy két állami tanítónőképző intézetet a nevelőnőképzés érdekében is megfelelően átszervezni, illetve kiegészíteni.

Ezzel befejezve jelentésemnek a tanítóképzésre vonatkozó részét, áttérek a tanfelügyelet kérdésére.*)

N É P O K T A T Á S.

Tankönyveink és azok bírálatának kérdése.**)

Mindenek előtt ki kell jelentenem, hogy a tétel ezen közkeletű felállítása nem egyezik meg felfogásommal. Nem pedig azért, mivel annak ezen formulázása mellett minden kétségen felül állónak jelentetik ki a tankönyvek azon használata, melyben azok jelenleg iskoláink nagyobb részében részesülnek, pedig szerintem nagyon is kérdésbe jöhet, hogy vajjon egyáltalában helyes-e a népiskolában a tankönyv használata? Vajjon nem zavarja-e az a közvetlen kölcsönhatást tanító és tanítvány között? Minthogy ezen kérdést eldöntve nem látom, mindenek előtt fogok tankönyveinkről és azok használatáról szólani, és ha vizsgálódásaimnak a tankönyvek szükségessége a népiskolában lenne eredménye, azon esetben nem hallgathatnám el a bírálat kérdését sem.

Ezen megjegyzésem vonatkozik a szorosabb értelemben vett tankönyvekre, vagyis azon könyvekre, melyeket a növendék kezébe adunk, hogy azokból realismereteket szerezzen. Adhatunk azonban a tankönyvnek szélesebb értelmet is. Ide foglalhatjuk ugyanis a tanító kezébe szánt vezér- és a növendék kezébe szánt olvasó-könyveket is, mert hisz végelemzésben mind kettő tanítói, illetőleg nevelői célokat szolgál. Az olvasó és vezérkönyvek szükségességéhez szerintem is semmi kétség nem fér és így ezekre az egész tétel kiterjeszhető.

Fogok tehát első sorban a szoros értelemben vett tankönyvekről, azután az olvasókönyvekről és vezérkönyvekről, végre a két utóbbi bírálatáról szólani.

I. Lássuk először is tankönyveinket.

Hazánkban is ép úgy, mint a monarchia másik felében, mint Német- és Franciaországban utóbb gombamódra szaporodtak azon vezérfonalak, reáltankönyvek, nyelvtanok, mondattanok, földrajzok stb., melyek a „legnélkülözhetlenebb tudnivalókat“ foglalták magukban. Ugy, hogyha egy atyának három-négy gyermeke volt és csak a legszükségesebb könyveket vette is meg, azokból egy egész kis könyvtárt állíthatott össze. S mi lett mindennek eredménye? Az, hogy az 1882. év január 1-én 1. sz. a. kelt miniszteri rendelet szükségét érezte

*) A tanfelügyeletre és a tanítókra vonatkozó fejezeteket a jövő számban! Szerk.

***) Felolvastatott a túrócsmegyei tanítóegyesület tavaszi közgyűlésén.

a tanítókat figyelmeztetni, hogy az írás, olvasás alapos megtanítására szorítkozzanak. Ez vonatkozott főleg az osztatlan iskolákra. Az osztott (több tanítóval bíró) iskolák állapotán úgy kívánt a magas kormány segíteni, hogy a tankönyvek bírálatát a közoktatási tanácsra, illetőleg annak nevelésügyi szakosztályára bízta. Nem akarok annak bírálatába bocsátkozni, hogy vajjon ily módon jobb tankönyvek keletkeztek-e? Tagadhatatlan, hogy légió volt a kiküszöböltek száma. Annyi azonban áll, hogy a közoktatási tanács bíráló osztályán is csúszott át nem egy olyan könyv, mely egy más tudományos célú szakkönyvnek rövid kivonatát képezte, vagy, minden methodikai elvet kigúnyolva, munkáját a tantárgy fogalmával és beosztásával kezdte. Épen, mint a chinai, ki első könyvül a növendék kezébe „Az örök bölcsesség mezejére vezérlő kalauzt“ adja.

Ily előzmények után látta jónak az egyetemes tanítógyűlés a tankönyvek és azok bírálatának kérdését újra napi rendre tűzni. Kérdés, hogy vajjon, ha az ügy ez úton nyer megoldást; javulni fognak-e az állapotok? Nagyon kétlem. Mert igénytelen felfogásom szerint a tanítás sikertelenségének nem a jó vagy rossz tankönyvek használata, hanem egyáltalán azok használása volt az oka. Vizsgáljuk csak a dolgot közelebbről. Melyek azon tényezők, mik mellett az iskola fenállhat és virulhat? Felelet: tanító, tanítvány és tananyag. A kérdés úgy alakul: hol és mily módon nyújtandó a tananyag, hogy azt a növendékek felfoghassák?

Mindenek előtt a tanítónak kell a tananyagot bírnia, úgy hogy a fölött uralkodhassék. Igen helyesen jegyzi meg Dittes: „Ez azon képző kincs, mely a tanítóban honol és él, és a melyet neki lélekről lélekre át kell szállítania, nevezetesen az ő ismeretét és tudását, az ő belátását és erkölcsi alapelveit“ stb. Ennélfogva az iskolában sem többre sem kevesebbre nincs szükségünk, mint a tanítványra és tanítóra, a kiknek kölcsönhatásában egymásra valósul meg az iskola célja. A tananyag azonban elemeiben közvetlenül szellemről-szellemre át nem vihető; realis alapon kell annak nyugodnia. Ezen realis alap a szemlélet és nem a puszta szó.

A szemlélet eszközei a tanszerek: természeti és műtárgyak, ábrák, emberi tulajdonságok s minthogy az olvasás és írás a modern mivelttségnek nélkülözhetetlen elemei, az olvasó-könyvek stb. De vajjon ide tartoznak-e a tankönyvek? Dittes szerint, de még igénytelen véleményem szerint is éppen nem, — a mennyiben t. i. mint vezérkönyvek a gyermekek kezébe adatnak, hogy a népoktatásra szolgáljanak, — és pedig azért, mivel a tanításnak ahhoz való kapcsolata ellen szól az egész didaktika és methodika. Azok mellett a természetszerű, kifejtő, szellemképző tanításról szó sem lehet; ez ellentétben áll a szemléletiség elvével. Régebben az volt a felfogás, hogy a tárgyoktatás az olvasmány kezeléséhez kapcsolandó. Igazuk volt azoknak, a kik ezen elvet feladták. A helyes eljárás éppen megfordított. Miután a tárgy-tanítás szemlélet alapján megejtett, felolvastathatjuk azt, mit arról a könyv mond. A nyelv, ennélfogva az olvasmánydarab is, tárgy-képzetet nem nyújt, mert azok lényegük szerint elvontak, a képzetek-

nek csak jelei. A nyelv által csak annyiban hatunk képzőleg, a mennyiben képesek vagyunk annak tartalmát szemléltethetővé tenni.

A mi tankönyveink rendszerint a tudományok kivonatait foglalják magukban. Ez az értelmi fejlődés terén a végpont. Belőlök kiindulni annyi, mint a művelődés folyamatát megfordítani. A tankönyv túlbecsülése mindenütt arra csábít, hogy a tan (szó) tétessék a tárgy helyére. A könyv használata mellett a tanuló öntevékenysége sem fejleszthető, mert nem szerezhet önállóan alkotott képzetet, ha azt a tankönyv szövegében készen nyújtjuk. Semmiről önálló véleményt nem alkothat, mert nincs rá ideje és alkalma.

A tankönyvek mellett szenved a tanító és tanítvány közötti kölcsönhatás. A jó iskolában a tanító vezeti a növendékeket, de elveszti a talajt lába alól, ha mint idegen elem, közéje és tanítványa közé a tankönyv fúródik. Minden tanításnak a növendék viszonyaihoz, felfogó képességéhez kell alkalmazkodnia. Ezen viszonyok és képességek pedig nagyon elütők; tehát, ha a tankönyv a legnépszerűbb alakban van is szerkesztve, még sem lehet minden iskola és növendék viszonyainak megfelelő. Csak is a tanító ismerheti a növendék nyelvi és egyéb sajátosságait, a helyi és erkölcsi viszonyokat, melyeket működése kiinduló pontjává tehet. Ellenben a tankönyv e sajátosságokat félre tolja, a tanítást egy kaptafára kívánja húzni. A tankönyv mellett szenved a figyelem, a teljes odaadás, mert minek akkor figyelni, ha az ugysis meg van a könyvben. Ehhez járulnak az egészségügyi tekintetek. Ha a növendék az iskolából kimenve könyvei fölött görnyedni kénytelen, a vér rendes forgása gátoltatván, vérszegénység, idegesség stb. lesz az eredmény. Nem hagyható teljes figyelmen kívül az anyagi momentum sem. Tudvalevőleg iskolába minden gyermek tartozik járni, de nem minden szülő van azon helyzetben, hogy gyermekének a szükséges tankönyveket be is szerezhesse. Még szerencse, ha esetleg valami patronus akadt; de hátha az nincs. A tanító vegyen növendékének könyvet kölömben is szűk fizetéséből?

A tankönyvek használata mellett legfőbb argumentumúl a tanítók képzettségének hiányos voltát szokták felhozni. Már az én felfogásom az, hogy a mely tanító tankönyv nélkül nem képes boldogúlni, nem sok áldás van annak tanításán tankönyv használata mellett is. Az ilyen tanító mellett a növendékek szóképzeteket szerezhetnek, de valódi tárgyi ismerethez jutni nem fognak soha. Az pedig rosszabb, mintha egyáltalán mit sem tanultak volna; mert a szegény növendék azt hiszi, hogy tud valamit, a tárgyismeret szükségérzete nem ébred fel benne; a formában fogja keresni a lényegét, a lényeghez felemelkedni soha életében nem fog. S ha jut is később bizonyos kifejezésbeli készséghez, az még rosszabb, mert akkor szószátyár lesz, a ki tud beszélni, a nélkül hogy valamit mondjon.

Másik ellenvetés a szabad tanítás ellen, hogy így csak nagyon keveset lehet elvégezni. Formailag megengedem, de lényegileg nem. Mert annak, hogy valamit tényleg megtanítottunk-e, nem az a mértéke, hogy valjon a könyvben áthaladtunk-e az illető tárgyon, sőt még az sem, hogy vajjon a növendék el tudja-e reczitálni az illető szakaszt;

hanem az, hogy vajjon tisztában van-e a növendék a szó által jelzett tárggyal. Ily értelemben fogva fel a dolgot, egyáltalán el nem ismerhetem, hogy könyv mellett többre lehesen menni, mint szabad tanítás mellett. A könyv használatának még az a hátránya is megvan, hogy magát a tanítót is félrevezeti. A tanító ugyanis hallva a növendék folyékony reczitálását, azon hiszemben van, hogy a növendék annak értelmével is tisztában van, és így nincs is neki alkalma, hogy esetleg nem, vagy félreértett fogalmakat kijavítson.

Nem hallgathatok el itt még egy lényeges körülményt. A tankönyv használata legalkalmasabb arra, hogy az olvasást, mint minden további művelődés alapföltételét, növendékeinkkel alaposan meggyűltessük. Ha ugyanis a növendék visszagondol azon számtalan görnyedve töltött órára, melyeket leczkijének megtanulására fordított, esetleg azon büntetésekre, melyeket a hiányos tanulás miatt elszenvedett; bizony nem csodálhatni, ha teljes életében kerülni fogja még azt a helyet is, a hol könyv van. Ebben látom én okát annak, miért oly nagy azok százaléka, a kik noha iskolába jártak, mégis sem írni, sem olvasni nem tudnak. Ismertem egy református lelkészt, a ki 12 év alatt első eminens volt, mikor végzett, képes volt szó szerint elmondani még azt is, a mit az első gymn. osztályban tanult; de annyira meggyűlölte a betűt, hogy teljes életében más könyvet kezébe nem vett, mint a mi az isteni tisztelet végzéséhez szükséges volt. Mint segédlelkész egy évre való prédikációt megtanult, s azokat ismételte évről-évre. Mikor én találkoztam vele, oly hátramaradottnak találtam, hogy látóköre nem haladta meg az utolsó páztorét. Mindezekből csak azt következtetem, hogy a tankönyvek használása a népiskolában felesleges, sőt sokszorosan káros.

II. Így állapotván meg, önként értetik, hogy a szorosabb értelemben vett tankönyvek bírálatának kérdése is esedik, és így értekezésemet be is rekeszthetném. De tekintettel azon szerepre, melyet a szabadtanítás mellett az olvasó-könyvek a népiskolában betölteni hivatvák, kényszerítve érzem magam tárgyalásom keretébe ezeket is bevonni. Ide sorozom első sorban az *ABC*-ét, továbbá a szorosabb értelemben vett olvasó-könyveket.

A mi az elsőt illeti, igénytelen felfogásom szerint az e fajta használatban levő könyvek, úgy a didaktika mint a methodika követelményeinek nagyjában megfelelnek. Az írva-olvasás módszere napjainkban már annyira megállapodott, hogy ha találunk is az ide vágó könyvekben egymástól eltérést, azok inkább az egyes apróbb fogásokra, mint a lényegre terjednek ki. A tanító egyéniségének kellő érvényesülése mellett, bármelyiknek használata is kellő eredményre vezet.

A mi az olvasó könyveket illeti, úgy ezeknek két faja különböztetendő meg, u. m. az osztatlan és osztott iskolák számára való olvasókönyvek.

Tekintettel arra, hogy az osztatlan iskolák majdnem kivétel nélkül falvakban vannak elhelyezve, s hogy azok növendékei rendszeresen szegényebb szülők gyermekei, kiknek az iskolából kikerülve nem igen van módjuk a különböző ismeretágakra nézve népies közleményeket

tartalmazó könyveket szerezni, úgy hogy az ilyeneknek teljes életükben az iskolai könyv lesz kincses bányájuk: ezen iskolák számára az olyan olvasó-könyveket tartom legezélszerűbbeknek, melyekben a különböző tárgyak anyaga olvasmányok alakjában van feldolgozva. Ezek a Rochow-féle „Gyermekbarát“-ok vagy „Tan- és olvasókönyvek.“ A mi ezeknek berendezését és használatát illeti, véleményemet a következőkben vagyok bátor összefoglalni:

1. Cél. Tájékoztató a népiskola négy felső osztályának tantárgyaiban, továbbá kedélyképzés.

2. Tartalom. A népiskolai tantárgyak legfőbb tudnivalói, s irodalmi termékek. Ugy az egyes olvasmány, mint a könyv minden része önálló egészet képezzen. Az irodalmi olvasmányok ismeretes írótól származzanak. (L. Emericzy. Módszertan.)

3. Használat. A) Az irodalmi olvasmányokat illetőleg:

a) felolvasás a tanító által;

b) utánolvasatás jobb növendékek által;

c) kikérdezés és az egyes, a gyermekre nézve homályos kifejezések megmagyarázása;

d) alapterv és alap gondolat kifejezése.

e) felolvasatás a gyengébb olvasók által és begyakorlás.

B) Az ismeretközlő olvasmányokat illetőleg:

a) az olvasmány tananyaga mindenkor szemlélés, kikérdezés stb. fonalán előbb szabadon tanítatik;

b) az első felolvasást a tanító végzi;

c) a dispositio megállapítására súly fektetendő;

d) az olvasmány minél több oldalulag begyakorlandó.

Az osztott iskolák olvasó-könyve.

1. Cél. Jellemképzés, a tanultak kibővítése, tájékoztató az irodalomban, az önálló olvasás megkedveltetése.

2. Tartalom. Irodalmilag elismert szerzők kötött és kötetlen népies dolgozatai.

3. Használat. Mint az osztatlan iskola irodalmi olvasmányai.

A mi ezen könyvek bírálata t á t illeti, kettős szempont veendő figyelembe, u. m. a tartalmi és methodikai. A tudós nevezetesen bármily széles ismeretkörrel rendelkezik is, bármennyire képes is valamely olvasmány tartalmának tárgyi megítélésére, a legtöbb esetben teljesen tájékozatlan annak relatív vagyis a fejlődő növendékre való hatása elbírálásában. Még más oldalról a gyakorlat emberének szeme előtt folytonosan ez utóbbi szempont lebeg. Miért is felfogásom szerint sem egyik sem másik elkülönítve nem lehet competens valamely olvasmány darab arra valóságának megítélésére; de igen is a kettő együtt véve. Miért is véleményem szerint minden olvasókönyv kettős bírálat alá volna veendő. A szakember bírálat alá venné annak tartalmi becsét, a gyakorlati tanító annak gyakorlati alkalmazhatóságát.

III. A mi végre a vezérkönyveket illeti, a rovat alá sorlandóknak vélem mindazon munkákat, melyek a tanítót akár a tananyag tárgyi mibenlétére, akár annak methodikai feldolgozására nézve, akár a nevelői ténykedést illetőleg tájékoztatni képesek. Ide tartoznak

tehát: *a)* az egyes ismeretkörökbe vágó szakmunkák; *b)* a szakok szerinti methodikai vezérkönyvek és *c)* a nevelői működésre vonatkozó paedagogiai kézi könyvek.

A mi az elsőt illeti, erre nézve a tárgyi szempont az irányadó, vagyis az: megfelel-e a könyv tartalma a tudomány mai állásának? Nem kívánom azonban, hogy azok a tudomány teljes apparatusával legyenek szerkesztve. A tanító mindenben szakember nem lehet, tehát ily könyv tanulmányozására sem kellő előkészültsége, sem ideje nincsen. Megelégszem azzal, ha a tankönyv a tudományok főbb igazságait átlátszó népies, mindazon által rendezett alakban nyújtják. S napjainkban közkezen forgó u. n. kézi könyvek inkább ilyen vezérkönyveknek, mint a növendék kezébe való kézikönyvnek válnának be.

A mi a methodikai kézi könyveket illeti, úgy ezeknél részint tárgyi, részint methodikai tekintetek veendőek figyelembe. A legtöbb ily című munkáink úgy vannak szerkesztve, hogy abból bizony nem igen nyer alapos felvilágosítást a teendőkre nézve a gyakorlat embere, mások ismét úgy vannak összeállítva, mint valamely törvényczik §§-ai. Tedd ezt! Tedd azt! De miért, nincs megmondva. Véleményem szerint a vezérkönyv akkor felel meg a gyakorlati szükségletnek, ha minden methodikai eljárás példából volna levezetve, s végén psychologialag megokolva.

A mi a nevelői ténykedést szabályozó műveket illeti, ide tartoznak a test szervezetét és annak működését ismertető, a lélektani, erkölcsstani, logikai, az iskola külszervezetére vonatkozó kézi könyvek. A mi ezeknek szerkezetét illeti, erre nézve véleményem az, a mi a szakmunkákra nézve.

A mi záradékul e három rendbeli vezérkönyvek bírálatát illeti, úgy az elsőre nézve legcompetensebbeknek vélem a szakférfiakat, a másodikra nézve a hivatásszerinti tanítókat, végre a harmadikra nézve a nevelőket és az illető tudományágak szakszerű művelőit. Hogy miért! Az a tárgy természetében rejlik.

Összefoglalva az elmondottakat a következőket ajánlom megállapítandóknak:

A tanítás céljaira szolgáló könyvek:

I. A szorosabb értelemben vett népiskolai tankönyvek.

II. Az olvasó könyvek, és pedig:

a) ABC könyv;

b) az osztatlan iskolák olvasó-könyve;

c) az osztott iskolák olvasó-könyve.

III. Vezér könyvek, és pedig:

a) az egyes ismeretkörökbe vágó szakmunkák;

b) a methodikai vezérkönyvek, és

c) a nevelés elintézésére vonatkozó könyvek.

I. A mi a szoros értelemben vett tankönyveket illeti, úgy azoknak használata a népiskolákban felesleges, sőt sokszorosan káros, mert *a)* ellentétben áll a szemléletiség elvével, *b)* mellette szenved a tanító és tanítvány közötti közvetlen kölcsönhatás, *c)* árt a tanítás egyediségének, *d)* kártékonyan hat a növendékek testi fejlődésére, *e)* a szülő-

ket felesleges anyagi áldozatokra kötelezi, *f)* a növendékben a továbbfejlődés hajlamát előli. Ezek alapján a szoros értelemben vett tankönyvek bírálatának szüksége fenn nem forog.

II. A mi az olvasókönyvek bírálatát illeti, ezek tartalmi becses szakferfiak, methodikai hasznavehetőségre gyakorlati tanítók által alapítandó meg.

III. Az *a)* és *c)* pont alatti vezérkönyvek arra valósága szakferfiak, a *b)* alatti methodikai munkák hasznavehetősége gyakorlati nevelők által bírálandó el.*)

Somogyi Géza.

ISMERTETÉSEK.

A tanítóképző-intézeti zenetanítás kérdéseire.**)

(Ismertetése a kalocsai róm. kath. tanítóképző-intézeti zeneoktatásnak.)

A tek. szerkesztő úr becses felhívására van szerencsém előadni, hogy a kalocsai róm. kath. tanítóképzőben mit és miként tanítanak a zene köréből.

Egyet-mást azonban előre kell bocsátanom.

A törvény az énektanítást előírja a népiskolában. Az éneket az iskolában más, mint a tanító, a legtöbb esetben nem taníthatja. Ebből következik, hogy a tanítóknak bizonyos fokig értenie kell a zenéhez. Ezért a tanítóképzőkben a zene a törvény és a tanterv szerint tanítandó, még pedig heti 14 órányi jelentékeny időben. Tanítani kell pedig a növendékeket némi zeneelméletre, énekre, hegedülésre és zongorázásra (orgonálásra.)

Mi a kalocsai tanítóképzőnél mindig nagyon komolyan vettük a zenét. A zenetárgyak alól sem általában, sem részletekben felmentést nem ismerünk. Ha a leendő tanítókat a zongorázás alól felmentik, még értjük; a hegedülés alóli felmentést azonban — mint az némely képzőknél divatozik — nem értjük, nem helyeseljük.

Nem okoskodom, nem vitatkozom, hanem egyszerűen rámutatok azon tényre, hogy a tanító a törvény abbeli követelésének, hogy a népiskolában az éneket tanítsa, úgy felelhet meg legjobban, legkönnyebben, ha megtanul hegedülni.

Ritka tanító jut azon helyzetbe, hogy zongorát vagy fiszharmo-

*) A tisztelt czikíró úr azon állításával, hogy a tankönyvek használata a népiskolákban egyáltalában „felesleges és káros“ nem értünk egyet; azonban mivel igen kívánatos, hogy a tankönyvek és olvasókönyvek szerkesztésére és használatára vonatkozó nézetek tisztuljanak, örömet adtunk helyet ezen szépen megokolt nézetnyilvánításnak.
Szerk.

***) Ezt a becses „Ismertetés“-t e tisztelt czikíró úrtól még akkor kaptuk kézhez, mikor közlönyünkben a zeneoktatás feletti eszmecsere folyt; a közgyűlés okozta tárgyhalmaz miatt csak most közölhetjük. Jelezni óhajtjuk ez alkalommal, hogy a zeneoktatás s általában a gyakorlati tárgyak tanítása felett megindult vitát befejezettnek nem tartjuk, annyival inkább nem, mert e tárgyak helyzete tanítóképzésünkben mindinkább előtérbe nyomul. Kérjük tisztelt kartársainkat, a közoktatásügyi tanácsnak a rajzoktatásra vonatkozó munkálatára (I. VII. és IX. füzet) tegyék meg megjegyzéseiket.
Szerk.

niumot vegyen, s ha mégis vesz, bizonyára nem állítja azt az iskolába, hol a por és nyirkosság mielőbb tönkre tenné.

Énekhang után sok tanító nem taníthatja az éneket, mert sok nem bír megfelelő hanggal, és ha bír is, eléggé rongálja hangszerveit egyéb tanítással; valóságos jótétemény tehát a tanítóra, ha az éneket hegedű után taníthatja. Hegedűt meg minden tanító vehet magának, sőt nem is kell vennie, ha azt növendék korában veszi meg. Kalocsán az intézet nem bocsát ingyen hegedűt a tanuló rendelkezésére a tanulás ideje alatt, mint az állami tanítóképzőkben. Nem a takarékoság ennek az oka, mert ő eminenciája, dr. Hajnald Lajos biboros érsek úr, az intézetnek áldozatkész fentartója, megokolt előterjesztésre kétségkívül kiutalványozná a hegedűk beszerzésére szükséges néhány száz forintot. Megszereztetjük minden növendékkel a hegedűjét azért, mert így egyrészt minden növendék a hegedűjét, mint sajátját jobban kíméli, becsüli s mert állandóan vele lévén, jobban gyakorolja magát a hegedülésben; másrészt mert így rendelkezni fog tanító korában az énektanítás cél-szerű eszközével.

Főnnebb említém már, hogy mi Kalocsán nem ismerünk a zene-tanulás alól felmentést. Némely növendék ugyan korábban megkísérlé azon a czímen kérelmezni a felmentést a hegedűtanulás alól, hogy nincsen zenehallása; válaszul azt nyerte, hogy a tanítónak a jó hallásra — tekintettel az énektanításra — éppen olyan szüksége lévén, mint a jó látásra, ne akarjon tanító lenni, ha a tanítói kellékek egyik legfontosabbikával nem bír. De azért az állítólagos rossz hallás miatt egy sem hagyta el az intézetet, illetve egyet sem kellett elbocsátanunk. Látván az illetők, hogy nincs kibúvó, annál nagyobb szorgalmat fejtettek ki, minél gyengébb volt zeneérzékök.

Ezen szigorú eljárás daczára is tapasztaltuk, hogy sok növendék nem képes az egész tanfolyamra előírt heti 14 zeneórában még a tanító-nál kívánatos ügyességet sem elsajátítani, annál kevésbbé annyira vinni, hogy kántorként becsülettel megállhassa helyét. Azon voltunk tehát, hogy a zeneórákat szaporítsuk. Sztára József úr 1885-ben, akkoron zene-tanár, megtalálta erre az alkalmas formát. Indítványba hozta, hogy kántorképző tanfolyam szerveztessék heti 10 órával. A tanári kar magáévá tette az indítványt s ő eminenciája dr. Hajnald Lajos biboros érsek úr megokolt kérelemre kegyelmesen kiutalványozta a kántorképző tanfolyam költségeit.

Azóta heti 14 óra helyett 24 zeneórával rendelkezünk.

Ezen 24 óra következőleg van felosztva az egyes évfolyamok, illetve zeneágak között:

<i>Hegedű:</i>	I. osztály	2 óra	<i>Ének:</i>	I. osztály	1 óra
	II.	2 "		II.	1 "
	III.	2 "		III.	1/2 "
	IV.	1 "		IV.	— "
	összesen:	7 óra		összesen:	2 1/2 óra.

Összhangzattan: Az I. és II. osztályban erre külön óra nincs

felvéve; a szükséges elméleti rész részint a hegedű-, részint az ének-órák alatt közöltetik.

III. osztály	$\frac{1}{2}$ óra
IV. „	1 „
	—————
	összesen: $1\frac{1}{2}$ óra.

Közös énekekre heti 1 óra és *karzenére* szintén heti 1 óra van felvéve, mely órákban mind a 4 osztály részt vesz. Összesen: 13 óra.

Zongora. Erre heti 10 óra van felvéve.

A tanítás nem csoportos, hanem egyéni. A csoportos tanításnál u. i. az egy csoportbeliek nagyon meg vannak kötve, egyik haladna, de nem bír; mert a gyengébbek miatt nem teheti, holott az egyéni tanítás mellett tetszése szerint haladhat. A zenetanár ez órákon jelen lévén, mindegyiknek megadhatja a szükséges útbaigazítást.

Minden növendéknek egy hétre feladott leckéjét az arra rendelt osztálykönyvbe bejegyzni, havonként legalább is kétszer kihallgatja és így minden egyes növendék előhaladásáról tájékozva van. Az intézetben 5 zongora, 1 harmonium és 1 orgona áll a növendékek rendelkezésére. Minden növendéknek van kitűzött 5 gyakorló félórája, mely időben a feladott leckét megtanulni köteleles. A III. és IV. évesek ezen felül hetenkint egy-egy félórát játszanak a harmoniumon és az orgonán.

Hogy ezen gyakorló órák csakugyan betartassanak, nagy gond fordítatik rá. E célból behoztuk a zenetermi hetességet, mely abból áll, hogy a II. évesek fölváltva egy-egy héten felügyelnek a zeneteremben, vajjon megtartja-e mindenki pontosan gyakorló óráját. A netán hiányzókat egy arra rendelt naplóba vezetni, kiket a zenetanár rendes óráján felelősségre von. Örömmel jegyezhetem fel, hogy szándékos mulasztás alig fordul elő s így mióta ezen intézményt behoztuk, a növendékek dicséretes szorgalommal tartják be óráikat.

Az egyes *tárgyak tananyaga* a következő:

Hegedűből: I. osztály: Czerny József hegedűiskolájának 1. és 2. füzete. Deczember hótól kezdve hetenkint egy magyar népdal, melyek a növendékek által tetszés szerint választatnak és külön füzetbe le is iratnak. Ez által nemcsak kedvet, hanem tiszta hangfogást és erősebb vonóhúzást nyernek.

II. osztály: Czerny iskolájának III. és IV. füzete. Dancla kettőseiből az első öt füzet. Hetenkint egy magyar népdal.

III. osztály: Dancla kettőseinek folytatása. Zanger: Melodien für 4 Violinen. A könnyebb hanglétrák 3-ik fekvésben. Magyar népdalok 3-ik fekvésben.

IV. osztály. Strausz-Album. Jansa kettősök. Magyar népdalok.

Megjegyzendő, hogy azok, kik zeneelőismerettel jönnek a tanítóképzőbe, kötelesek külön csoportban tovább haladni, mely ezéلبől minden osztály 2, esetleg 3 csoportra van osztva. Az első csoportbeliek az egyik, a 2. esetleg 3. csoportbeliek a második teremben játszanak ugyanazon időben. Az intézetben u. i. két zeneterem van, melyeket csak egy üvegajtó választ el, és így a zenetanár hol az egyik hol a másik csoportnál foglalkozhatik, és mégis mindkét csoport felett fel-

ügyelhet. Ha 3 csoportra van osztva valamely osztály, akkor a 2. és 3. csoportbeliek egy-egy félóráig játszanak felváltva.

Énekből: I. osztály: Sándor, Horvát, Bátorfi gyakorlókönyvének I. füzete.

II. osztály: Sándor stb. II. füzete.

III. osztály: Ugyanazoknak III. füzete.

IV. osztály: —.

A közös énekórában, valamint a karzenében különféle műdarabok gyakoroltatnak be.

Az énekek leginkább az „Apollo“ folyóiratból vétetnek. Karzenén pedig nyitányok, potpourrik, tánczdarabok gyakoroltatnak be. A karzenében 32-en vettek részt az idén. Az intézetnek van bőgője, csellója, fuvolája, nagy és kis dobja és egy háromszöge. A körülményekhez képest ezek is használtatnak. Az idén begyakorolták: Die Zigeunerin, Ouverture. Melodien-Bazár Králtól. Szép Galathéa nyitány. Csárdás stb.

Zongorából: I. osztály: Köhler 10 kötetes zongoraiskolájából 110 gyakorlat. Megjegyzem, hogy vannak, kik többet végeznek, vannak ismét, kik kevesebbet végeznek. A ki azonban 90 gyakorlatot nem végez el, az a zongorából megbukik, s vagy pótolja a szünetében a mulasztottakat, vagy nem mehet át a II. osztályba. Az utóbbi négy év alatt azonban senki sem bukott meg. Ezenkívül az összes kemény hanglétrák egy nyolczadban.

II. osztály: Az I. osztálybeli anyag ismétlése és folytatása 194-ig. Ez a legkisebb mérték. A kemény hanglétrák két nyolczadban. A kemény és lágy hármashangzatok. Hetes hangzatok.

III. osztály: Clementi Sonatinen. Czerny De Schule der Geläufigkeit első füzete. A hármashangzatok fordításaikban. Harmonium praeludiumok, egyházi énekek. Orgonán két- és háromszólamú gyakorlatok.

IV. osztály: Czerny ismétlése. Haydn szonáták. Különféle darabok. A harmonium praeludiumok, átmenetek záradékkal, kisebb zenegondolatok alkotása. Orgonán négyszólamú gyakorlatok. Pedáljáték. Egyházi énekek.

Összhangzattanból: I. osztály: Vonalrendszer, kulcsok, hangjegyek és értékük 4., 2., 3. és $\frac{6}{8}$ ütem. Egész és fél hangok. A kemény hanglétrák szerkesztése.

II. osztály: Hangközök, összhangzattani és dallami hanglétrák szerkesztése. Párhuzamos hangnemek. Hangnemi rokonság. A kemény és lágy hármashangzatok. Uralgó heteshangzat és szabályos feloldása.

III. osztály. Szűkített és bővített hármashangzatok. A hármashangzatok különféle fekvései. A hármashangzatok fordításai $4, \frac{4}{6}, \frac{5}{6}, \frac{3}{4}, \frac{2}{4}, \frac{3}{6}, \frac{2}{6}$. Tiltott menetek. Kapi összhangzattani füzetében erre vonatkozó gyakorlatok összhangosítása.

IV. osztály: A tanultak ismétlése. A szűkített heteshangzat. Kilenczes hangzat. Átmenetek. Kisebbszólamú zenegondolatok képzése. Kapi összhangzattanából erre vonatkozó gyakorlatok összhangosítása.

Kántorságtanra heti egy óra van felvéve. Részt vehetnek a III. és IV. osztálybeliek. A tanfolyam látogatása nem kötelezett

Gyakorlati része a kántorságtannak: a mindennapi szent misén a kántori teendőket a IV. éves kántorjelöltek végzik. Néhány temetésnél is ők végzik a kántori teendőket. Gregorián énekkönyv ismertetése. Az egyes ünnepek szertartásai akkor vétetnek át, a mely időben tényleg tartatnak pl. a nagybőjti időszakban tárgyalatnak a virágvasárnapi, nagyhéti szertartások stb. Megjegyzem, hogy a szertartások egymásutánja és azoknak emlékezetből való elmondása nem követeltetik. A fősúly arra van fektetve, hogy a növendékek az e szakba vágó munkákat (hol az egyes szertartások módja részletesen van leírva) használhassák. Mindenki tudja, hogy zeneérett ember a kántori teendőket minden nehézség nélkül elvégezheti, miután azok kizárólag a zene körül csoportosulnak, zenéből (ének- és orgonálásból) állanak. Tankönyvül a Zsaskovszky testvérek által kiadott „Karénekes kézikönyv“ szolgál, hol az összes szertartások részletesen vannak leírva.

Elméleti rész: A mellékes hetes hangzatok, a hetes hangzatok szabadabb feloldása, a hármashangzat átalakítása, bővítése, a bővített harmadhatod hangzat, az átnyújtott hangok rendes feloldása, az átnyújtott hangok szabadabb feloldása. Kapi összehangzattani gyakorlókönyvének I. és II. füzetében lévő gyakorlatok összehangosítása. A jelöltek hetenkint 3—4 gyakorlatot összehangosítanak, melyek külön füzetbe iratnak és a tanár által kijavíttatnak. Minden fejezetből annyi gyakorlatot dolgoznak fel, hogy az abban foglalt új anyagot jól megukéva tehessek.

*

A fönnebbiekből kitűnik, hogy az elméletből csak a legszükségesebbekre szorítkozunk s hogy a fősúlyt a gyakorlatra fektetjük.

Lehet, hogy lesznek, kik a gyakorlatra felvett anyagot soknak találják s hajlandók humberget látni a fönnebb kijelölt anyagban. Erre vonatkozólag megjegyzem, hogy a fönnebbieken nem az van kijelölve, mit elérni akarunk, hanem az, mit a növendékek zömével elértünk és elérünk. Egyesek — kik már némi ügyességgel bírtak az intézetbe jövetelkor — jóval tovább haladnak.

Ezeket én tartózkodás nélkül, sőt dicsekedve említhetem meg, mert a kedvező eredményben az érdem nem az enyém, hanem a zenetanároké (korábban Sztára József úré, az utóbbi években pedig Berauer József úré).

Hogy a tamáskodókat meggyőzzem, figyelmeztetek arra, hogy nálunk, mint már fönnebb érintve volt, a zenetanulás ellenőrizve van. A növendék tudja, hogy a feladott leczkéből okvetetlen ki fog kérdeztetni. Továbbá nemcsak meg van engedve, hanem kötelezve is vannak arra a növendékek, hogy általuk választott népdalokat is játszanak. A növendékek természetesen igen szívesen játszik a szabadon választott fülbemászó dalokat. Már pedig, mint azt minden nevelő jól tudja, azon arányban lehet eredményt várni, melyben a növendékek

egyrészt jó kedvvel dolgoznak, másrészt az erejükhöz mért munkálkodásban kellőleg ellenőrizve vannak.

Itt alkalomszerűleg nem mulaszthatom el azon nézetem nyilvánítását, hogy a tanítóképző-intézeti zenetanítást nem kellene művészekre vagy művész számba menő zenészekre bízni. Ezen urak, eltekintve attól, hogy gyakran nélkülözik a kellő nevelő tanítói szak-képzettséget, rendszeren igen rosszul érzik magukat a kezdők tanításánál. Ennek lélektani okát fölöslegesnek tartom itt fejtegetni. Több eredményt lehetne felmutatni olyan népiskolai tanítókkal, kik a zenében megfelelő jártassággal birnak. Ezek a 4—500 frtos tanítói állomásról az anyagilag előnyösebb és tekintélyesebb zenetanári állásra örömmel mennének s kötelességeiket buzgóbban és jobb kedvvel teljesítenék.

Még azon esetleges megjegyzéssel, hogy a hetenkinti egy óra kevés a kántorságtanra, kell foglalkoznom. Mi nagyon elégségesnek tartjuk, és elégséges is. Mert mi a cél? Mindenesetre csak az, hogy a megfelelő zeneűgyességgel bíró egyén képesíttessék a szertartásos könyvek használatára.

Végül azon egyéni nézetemnek kívánok kifejezést adni, hogy az állam nem tarthatja hivatásának, hogy az egyes felekezetek számára kántorokat képezzen. Mindazonáltal, ha az állam — tekintettel arra, hogy ezer és ezer esetben a tanítónak kántori teendőket is kell végezni — az állami tanítóképzőkben a növendékeket a zenei ügyesség olyan fokára kívánja juttatni, hogy azok esetleg kántorokként is működhesenek; akkor 1-ször szükséges, hogy a zeneórák jelentékenyen szaporíttassanak; 2-szor, hogy a szertartásos rész tanítása az illető hitfelekezeti hitoktatókra illetve az egyházhatóságok egyetértésével a hitfelekezetek kántoraira legyen bízva (mert az mégis furcsa lenne, hogy pl. egy izraelita zenetanár tanítsa a katolikus kántorságtant vagy katolikus ember képezzen valakit az izraelita kántorságra); s 3-szor, hogy a külön kántorképesítő vizsgálatok az illető hitfelekezeti hatóságok biztosainak közreműködésével tartassanak.

Mócsy Antal,

a kalocsai róm. kath. tanítóképző
intézet igazgatója.

I R O D A L O M.

Könyvismertetés.

Rendszeres Magyar Nyelvtan közép- és polgáriskolák, valamint szakiskolák számára írta *Király Pál*. Budapest, 1889. Méhner V. kiadása. 217 lap. Ára 1 frt.

I.

Alig hihető, hogy a mai reklámos világban is akadjon még egy könyv, mely önérettel bár, de illedelmesen lép közönsége elé, türelmesen várva, ösmerjék meg alaposan, mielőtt róla ítéletet mondanának. *Király Pál Rendszeres Magyar Nyelvtana* nem sokak által észre véve jelent meg, pedig megérdemli, hogy országszerte

figyelmet, érdeklődést keltsen. A megjelent magyar nyelvtanok száma immár legió, de legnagyobb részük selejtes gyári munka, avagy kontrá kézből került ki; K. P. Rendszeres Magyar nyelvtanában azonban oly könyv van előttünk, melynek szerzője művészileg kezeli a tollat, nyelvünket alaposan ismeri, s mint könyvíró, a lelkiismeretesek közé tartozik. De éppen ez okoknál fogva a könyv beható kritikát kíván.

A mű nemcsak viseli a „Rendszeres“ czímet, de igazán nyújtja édes hazai nyelvünk rendszerét. Vannak kitünő nyelvészeink már régebbi idő óta; az újabb magyar nyelvtudomány épületére rengeteg anyag halmozódott össze; de az avatott építő művész soká késett. Simonyi Zsigmond az első, ki a rengeteg anyagot rendszerbe foglalja. De rendszere még nagyon ingatag, hézagos, sőt itt-ott rendszertelen, és könyve (a Rendszeres Magyar Nyelvtan) semmi esetre sem kiskorú tanuló kezébe való könyv. Már több joggal viseli a „Rendszeres“ czímet a Szinnyi József R. M. Nyelvtana. Jeles, hasznavehető tankönyv. Irálya kifogástalan; meghatározásai találók; hangtanában azonban nem fejt ki következetesen a rendszert; a határozók tana rendszertelen; egyes szófajok tárgyalása fogyatékos, pl. a számnév, kötőszó, sőt a határozó szó. Ugy a rendszer megalkotásában, mint sok meghatározás fogalmazásában S. Zs. nyomán jár, nem épen előnyére. Király Pál R. M. Nyelvtanában több hibás felfogást, tant megigazit; nyelvünk néhány sajátosságát új megvilágításban mutatja; rendszere, kivált hangtana és szótana, az eddigiek között a legteljesebb; nyelvezete valósággal klasszikus. Ez általános megjegyzések után áttérek a részletes ismertetésére.

II.

Kezdődik előszóval, melyben szerző elmondja, hogy a közép- és polgáriskolák I. és II. osztályai számára írt kézikönyveivel mintegy kötelezte magát a III. osztálynak való Rendszeres Magyar Nyelvtan megírására. Bár műve megírásánál felhasznált minden felhasználhatót, de (hadd szóljon itt a szerző maga): „viszont óvakodtam és vonakodtam engedelmesen követni bármely tekintélyt, ha azt láttam, hogy az élő nyelv valamely rája szabott tant, vagy törvényt nem fogad el alaposnak. Ilyen esetekben mindig a nyelv pártjára álltam, s hogy ez elég gyakran történt, könyvemnek csaknem minden lapja tanúsítja.“

„Mindazáltal akár elfogadott hagyományok mellőzésében, akár új tanok föllállításában szigorú mértéket tartok. Sőt új tanaim voltaképen nem egyebet, mint nyilvánvaló hibák megigazítása, tisztán látást akadályozó homályosságok eloszlatása, s eddig bolygatatlan adatok fölkarolása. Egy szóval, nem rombolok a nélkül, hogy ne építenék, és nem építem azt, a mi már egyszer jól meg van építve. Nem okoskodom bele a nyelvbe, a mi nincs meg benne.“

„Tárgyam fölfogásában a legtöbb nyelvtanírótól talán abban térek el leginkább, hogy én a nyelvet nem annyira merev logikai, mint inkább lélektani alapon vizsgálom és magyarázom.“

Látjuk, hogy szerző műve értékének teljes tudatában van.

A „Bevezetésben“ a nyelv fogalmáról, a magyar nyelvről, fejlődéséről („mert a nyelv épen úgy él és fejlődik, mint maga a nemzet“), az irodalmi nyelvről és a nyelvjárásokról értekezik, és nyelvjárásainkat főbb vonásokban ismerteti is. Ez utóbbi körülmény kétségkívül emeli a könyv értékét, mert a legtöbb nyelvten vagy egészen mellőzi, vagy csak érinti a nyelvjárásokat. —

Szerző is három részre osztja művét: hangtan-, szótan- és mondattanra. A hangtan három fejezetre oszlik: 1. A szóhangok száma és osztályozása. 2. A szóhangok változásai. 3. A szóhangok leírása, vagyis a helyesírás szabályai. *A-B-C*-je megegyezik a Szinnyei-ével, csupán sorrendileg van jelentéktelen eltérés. A magánhangzókat *K. P.* háromféle kép osztja fel: időmérték, hangfokozat (magas-mély) és szájnnyílás szerint. A szájnnyílás szerinti felosztást több nyelvtenunk mellőzi, pedig lényeges a hangszóvonzat (illeszkedés) törvényének megértéséhez. A hangszóvonzat törvényét bár csak röviden, de kimerítően, sikerülten állapítja meg. Nem tér ki az ily példákra, czél (ozás), vív (ás), a törvénybe való illesztése elől.

A mássalhangzók felosztása szintén hármassal: időmérték, szájrészek és hangrezgés szerinti. Az inyhangok közé számítja a „*i*“-en kívül a *ty, gy, ly, ny* hangokat is, a *ds, cs, dz, cz, ly* hangokat a fűvókhoz. A hangrezgések erejét tekintve kemény a *cz*, lágy az *sz*; kemény a *dz*, lágy a *z*. Ezek kisebb eltérések más jelesebb nyelvten íróink csoportosításától. Különbözik a mássalhangzók felosztásában is teljességre törekedett.

A szóhangok változásai című fejezetben szerző szigorúan ragaszkodik a hangok felosztásánál követett rendhez. A magánhangzóknál vannak: változások időmérték, hangfokozat és szájnnyílás szerint, — ehhez jönnek még a hangzó kihagyás, és hangzó betoldás. A mássalhangzók változásánál tűnik ki leginkább szerzőnek rendszerező tehetősége és az is, mennyire ura tárgyának. Megkülönböztet először: I. váltakozást: időmértékre, pl. szalag-szallag; egyszerviek (kemények-lágyak), különszerviek cserélkezése, pl. borju-bornyú, kulcs-kujcs; ide tartozik a hangátvetés is; II. alkalmazkodást, ez lehet részint közeledés (egyszervi-különszervi), pl. dobpergés, hegyköz; részint hasonulás (assimilatio), pl. ennek, néppé; részint összeolvadás, látszólagos vagy pedig teljes, pl. látsz, fuss. Ezekhez jönnek még a mássalhangzók kihagyása és betoldása. Nem szükséges fejtegetnem, mily haladást képez a mássalhangzók változásának — ezen itt csak röviden vázolt — tárgyalása más kézikönyvéhez képest.

A helyesírás főbb szabályai is gondosak és határozottak. A legfőbb szabály ez: „A szók írásánál részint a művelt beszédben hallható kiejtéshez, részint a szók származásához, részint pedig az általánosan elfogadott szokáshoz alkalmazkodunk.“

Második részben a szófajokat, még pedig jelentésök és alakjok szerint vizsgálja. Jelentésök szerint 10 szófajt különböztet meg: fő-, mellék-, számnév, névmás, ige, határozó-szó, névutó, névelő, kötőszó, indulatszó. Szinnyei a névutót a határozó szóhoz számítja,

és a kötőszókat csak a mondatban az összetett mondatnál sorolja elő.

A szóelemeknél (gyökér, törzs, képző, rag), és ezek alkalmazásánál is sok újjal találkozunk, kitűnik kivált az 56. pont. A szóelemek alkalmazásánál természetesebb sorrendet követ, mint mások. Az önállóan érthető szóelemekről halad a már csak mondatviszonyító ragokig ily rendben: a szóképzés vagy szóalkotás *a)* szóösszetétel, *b)* képzőkkel való képzés, *c)* a ragozás.

A főnév meghatározásánál a tapasztalati és elvont közötti megkülönböztetést nem tartom oly sikerültnek, mint pl. a Szinnyeiét. Ha megtartható az „elvont“ elnevezés, mért ne az „összevont“ is? Ezenkívül a Szinnyei meghatározása jobban felvilágosít a kettő közötti különbségről és egyik-egyiknek mivoltáról. A főnév képzésénél szerző ismét az összetételről megy át a képzőkkel való képzésre, a névszókhoz járuló képzőkről az igékhez járulókra. A helyes képzőkhöz számítja az *ár-ér*, *ány-ény* képzőket is (kádár, vezér, vágány, foszlány,) eltérőleg Szinnyeitől. A hibásan képezett főneveket, mint a hibás képezéseket egyáltalában minden szófajnál külön-külön nagyon tanulságosan írja meg. U itten is rendszert alkot: felvilágosít a hiba mivoltáról, a hibás képezésnek alapul szolgáló főszempontokat összeállítja, és ezen főszempontok szerint csoportosítja és sorolja elő a hibásan képezett szókat, hozzátéve mindig a használandó jó szót. Ez utóbbi, az igaz, 1—2 esetben nem sikerül, pl. a világpolgár helyettesítője. Könyve ezen részének gondos olvasása feleslegessé teszi a kétes értékű antibarbarus-okat.

A névszókhoz járuló ragokat három csoportba osztja: alanyragok, tárgyragok, határozó ragok. Alanyeseti ragnak tartja az „é“ birtokos ragot is (emberé); Szinnyei a birtokos szók képzőjének mondja. A birtokos összetételek személyragozása is épen oly egyszerű mint kimerítő. „De nem oldódnak fel az összetételek, a melyek birtokviszonyban egészen mást jelentenek, mint az összetételben.“ K. P. tárgyeseti alaknak veszi a tulajdonító *nak-nek* ragos névszót is. A névragozási példák könnyen áttekinthetők; a ragozásnál előforduló változásokról szóló fejezet minden eltérésre nézve tájékozást nyújt.

A melléknévnél nem tartom okvetetlenül szükségesnek a független és függő (viszonyos-viszonytalan) tulajdonságok megkülönböztetését. Értelmileg „kicsiny“ szintűgy viszonyos tulajdonságot jelent, mint pl. „belső“. Melléknévi összetételben Szinnyei szerint: „Határozó nem lehet összetett melléknév előtagja“. K. P. pedig elősorol akármennyit: alávaló, napraforgó, előkelő stb. Az ily alanyos összetételek keletkezését: „istenadta“ K. P. így fejt meg: „istentől adott“, tehát inkább bővített jelző. Az *ú ű*, névszóhoz járuló képző Szinnyei szerint csakis összetett és jelzős főnevekhez járul. K. P. mást bizonyít: „Részint egyszerű névtörzsekhez, részint és gyakrabban összetett és jelzős főnevekhez járul, pl. hosszú, iszonyú, keserű, könnyű, sűrű, szomorú stb.“ A *atlan-telen*, vagy *atlan-etlen* képző K. P. szerint úgy névszókhoz mint igékhez járul, pl. számtalan, oktalan, zavartalan, mosatlan. A ritkább melléknévi képzőkhöz számítja K. P. az *ár-ér*, *i*, *sz*, *ly*, *ny*

képzőket is, eltérőleg más újabb nyelvtanoktól. A melléknév fokozása is a lehető legteljesebb. A számnévnél nemcsak a fő- és sorszámnevet, de — nagyon helyesen — sokszorozót és osztót is különböztet meg. E két utóbbit több írónk a határozó szókhoz sorolja elegendő ok nélkül, mert jelentésre sokkal inkább a számszóhoz tartoznak. A névmásoknál a kölcönható névmást külön veszi. Ugy a számnév mint a névmás részletes tárgyalásában sok helyütt önálló felfogás nyilatkozik (ketten, *n* többes alanyeseti rag; stb.); ép annyiszor akadunk eddigi szabályok és felfogások megigazítására, (pl. a *stól*, *kór*-féle ragoknak a számszóhoz járulása stb.) Az igeről különösen az igeragozást emelem ki. Szerző a kötőmódtól megkülönbözteti a parancsoló módot, a jelentő és föltételes mellett. Idő elnevezései is részben újak. A jelentő módban: jelen, tartós múlt, elbeszélő múlt, határozatlan múlt, (végzett jelen), nyomatékos vagy rég múlt, határozatlan jövő, végzett jövő (várni fogtam); a föltételesben jelen, múlt, jövő, a parancsolóban csak jelen (az egyes szám első személye nélkül); a kötőmódban jelen, múlt, jövő (várandók.) Minden idő jelentését megmagyarázza, és kellő számú példával bizonyítja. Hogy ezzel igeragozásunk tisztázásához hozzájárult, kétségtelen. A „várandók“ alakban nagyon kevésbé éreztük már a végzett jövőt. K. P. tehát itt is a nyelv pártjára állt.

A határozók tanát is kétségkívül előbbre vitte K. P. A határozó szónak, névutónak és határozó ragnak egymástól való különbségét sehol sem találjuk oly élesen és világosan megállapítva mint az ő könyvében. A határozó szó csoportjai bőveket és gondosan rendezvők (pl. a módhatározók, 136. l. vagy az igekötőről szóló 245. p.); de a határozó szók képzése kérdésének tankönyvbe való megoldás-módját — gondolom — még K. P.-nak sem sikerült eltalálni. A nem elemezhető közt még mindig vannak könnyen elemezhetőek: kivált, régen, épen, ugyan; és egyáltalán érthetetlen, mért kelljen oly gyakori ragokat, mint a milyen a *lag-leg*, nem rendes névragnak nevezni, csak azért, mert a névszóknak csak némely fajaihoz/járulnak? A határozó szók összetétele is teljesebb K. P.-nál, mint más tankönyvben. A kötőszókat sem méltatta kellőleg több újabb tankönyvíróknak. K. P. irályi fontosságuknak megfelelő alapos és teljes áttekintést nyújt róluk. Ugyanezt mondhatni az indulatszók fejezetéről.

A szótanhoz következik függelékképp a rokonalakú és rokonértelmű szókról szóló fejezet. Legtöbb könyvünk, tudtommal csak a rokonértelműeket tárgyalja. —

A hangtanra és szótanra esik könyvének nagyobb része, 155 lap; a mondattanra a kisebbik, 55 l.

Harmadik részében a mondatban még inkább eltér a már többször említett újabb írónktól. A névszóknak, mint állítmánynak, használatát (160. l. 280. p.), a *van*, *lesz*, *marad* pótló igék használatát találobban magyarázza mint bárki más. Érdekes, hogy K. P. e mondatban (162. l. 282. p.): „Ilyet nem találani messze földön“; — a találni főnévi igenevet általános állítmánynak tartja, a mit az értelem inkább támogat; Sz. pedig ugyanily főnévi igenevet: „Hét vásáron sem találani mását.“ (112. l., II. kiadás) általános alanynak tart.

Mindenesetre egy szóba vont mondat, mit „találunk“. Csakhogy ott az általános alanyt a főnévi igenévképző, „ni“ jelzi. K. P. magyarázata tehát a helyesebb.

Legérdekesebb része K. P. mondattanának mindenesetre a kiegészítők és határozók tana. mondattanunk e gordiusi csomója. És K. P. itt is talál megoldási módot. A *t, nek-nek* ragos, és főnévi igenévi kiegészítőn kívül megkülönböztet határozóragos kiegészítőt is. Megállapítja a szóvonzat törvényét, azaz azt a törvényt, melynél fogva az állítmányi ige bizonyos kiegészítőt csak bizonyos alakban kíván és fogad el. Így aztán a határozók épülete többé a tanulóra nézve sem labyrinthus, mert a határozók osztályai: *hely-, idő-, mód* (valódi mód-, eszközh., társh.), *ok* (valódi okh., anyagi okh., célh.) határozókra redukálódnak.

A szórendről is végre határozott szabályt kapunk, míg az újabb nyelvtanok csak többé-kevésbé találó értekezéseket nyújtanak

A független mondatnak oly meghatározása, hogy külön is megállhat, sok esetben nem bizonyul igaznak, pl. „Csak kicsibe múlt el, hogy le nem szédüle“ (201. l. 348. p.) A mellérendelt mondatok osztályozása is hármassal: vannak kapcsoló, ellentétes és okviszonyos mondatok. A határozó mellékmondatok négy csoportba vannak osztva: *hely-, idő-, mód-, okhatározó* mondatok.

Habár igaza van szerzőnek, hogy az összetett körmondatok már inkább az iránytanba vágnak, mindamelllett csak sajnálhatjuk, hogy azokat itt nem tárgyalta.

III.

Ismertetésemben nem terjeszkedhettem ki sok részletre. De ebből is bizonyára megtudja a tisztelt olvasó, hogy itt nem mindennapi tankönyvvel van dolgunk; hanem olyannal, mely megérdemli, hogy minden szaktanár alaposan megismerje. Ez a könyv végre teljesebb terminológiát is nyújt. Más nyelvtanok csak értekeznek a nélkül, hogy megneveznék nevén a dolgot. Mily szép és nemcsak helyes elnevezések: hangfokozat-, hangrezgés, ennek módja és ereje; mássalhangzó-alkalmazkodás, közeledés, összeolvadás, egyszerű, különszervi; szófajok (jobb mint a beszédrész, mert a mondat is a beszéd része), szóelem; az igeidők elnevezései, stb. Irály és gondos kidolgozás tekintetében — bátran állíthatjuk — egyik nyelvtanunk sem versenyezhet vele. A példák legjelesebb íróinktól és a népköltészetből vannak véve. A szabályok részletezése, esetleges eltérések — mindig példákon mutatva — oly bővek, hogy e mű sokkal nagyobb kívánalmaknak felel meg, mint a milyeneknek szánva van. A tanítóképzők számára azonban kiválóan alkalmas, mert szigorú rendszeres szerkezeténél fogva a lényegest könnyen el lehet választani a kevésbé lényegestől, és azért is, mert a tanító továbbképzésére elég bő anyagot talál benne.

Végül talán nem veszi rossz néven a t. szerző, ha egy-két sajtóhibára figyelmeztetem: 10. l. 18. p. lg helyett teendő *ly*; 11. l. 5. s. f. egyik h. *az egyik*; 30. l. 15. s. f. kétféle képen h. *kétféleképen*; 50. l.

13. s. f. leggyakoribb *h. leggyakoribbak*; 80. l., 2. s. f. mutató névmás *h. kérdő névmás*; 116. l., 15. s. f. jelen idejű *h. múlt idejű*; 133. l., 13. s. f. volna *h. legyen*; 140. l., 10. s. a. valami *h. valaha*; 164. l., 24. s. a. idejűleg *h. egyidejűleg. Vesszük teszszük*, helyett többször van vesszük, tesszük; különben a helyesírásban a szerző szigorúan következetes, s az akadémiai helyesírási szabályoktól is, saját felfogását követvén, csak egy-két esetben tér el, pl. *rosz* (és nem rossz), *jössz* (jössz) *hissz* (hisz.) A *higgye* alakot is *j*-vel, tehát nem tisztán az összeolvadást, hanem a kiejtést is követve írja.

Ismertetésemet ezennel befejeztem. Lehet, hogy a képzetebb nyelvész egyben-másban más véleményen lesz e könyvről, mint én; de bizonyára csatlakozik ő is ítéletemhez, hogy K. P. nyelvtanával végre igazi rendszeres, gondosan és szépen írt nyelvtant nyertünk, mely ugy irodalmunk, mint a szerző büszkeségére válik. *Krausz Sándor.*

Jelentés újabb művekről.

Képzőintézeti tanárok művei. Tanítóképző tanárainkról — hála isten! — nem lehet mondani, hogy az irodalmat nem művelnék. Újabbban is elég sok mű jelent meg, a melynek tanítóképző tanár a szerzője. A múlt számunkban ismertettük Thuránszky Irén „Gazdaságtan“-át, jelen számunknak jelentékeny részét foglalja el Király Pál Rendszeres Magyar Nyelvtanának bírálata. E rovatunkban pedig röviden jelezzük a legújabbban a könyvpiaczon megjelent, tanítóképző tanárok által készített műveket, a melyek egy némelyike azonban értékénél, kiválóbb fontosságánál fogva még részletes kiitkára vár. Természetesen e „Jelentés“-ünkben csak azon művekkel foglalkozhatunk, a melyek szerkesztőségünkbe beküldettek. Altalában véve csak annyit jegyzünk meg, hogy a megjelent művek az irodalom sok ágát felölelik, s közöttük jeles, sőt mondhatni, a maguk nemében kiváló művek akadnak; megemlítjük azonban, hogy csak két mű van, a mely a paedagiával, a mi specziális szaktudományunkkal foglalkozik, oly a szakmü pedig, a melynek nem iskolai, hanem tudományos jellege és célja volna, s az illető tudományszakba vágó önálló kutatásokon alapulna*), egy sem. Igen tanulságos és nagybecsü volna általában a tanítóképző tanároknak 1867 óta kifejtett irodalmi tevékenységének összefoglaló ismertetése.

Gyöngyvirágok. Gyermeekversek, írta *Hetyey Gábor*. Négy színes képpel és hazai művészek rajzaival. Budapest. Kiadja Singer és Wolfner könyvkereskedése. Ara 1 frt 40. E műben azon csengő-bongó versikék, bűvös-bájós kis regék vannak összegyűjtve és kiadva, a melyek szerzőtől a Pósa-Benedek-féle „Én ujságom“-ban jelentek meg. Mindegyik vers tulajdonképpen egy-egy kép a kis világból. Szerző mély pszichológiával figyelte meg a gyermeki élet jelenségeit, ártatlan mulatozásait, nyiladozó érzelemvilágát; s a mi legfőbb érdeme, azokba úgy bele élte magát, hogy a versikékben nem a pedáns paedagogust, vagy szerető, de komoly atyát, sőt még nem is a gyermekhez leereszkedő és

*) A milyen például Bartsch Samunak „Rotatoria“ czimü monográfiája volt.

„aranyos“ gyermekbarátot, hanem magát a kis gyermeket látjuk csevegni, bohóskodni, szeretni, haragudni, tündérekről mesélgetni, hős tettekről álmódzni. A könyvért a kicsinyek rajonganak, de a nagyoknak is multság azt olvasni, mert egy tarka-barka víg, de ártatlan tündérvilágba varázsol bennünket. Pósa Lajos a műhöz írt előszavában következőleg ír e versekről: „Gyöngyharmat a tintája, lilium a penája. Olyan bájos dalokat, gyönyörű meséket, mondákat, regéket ír vele, mintha valami tündér, fehér hattyún szálló szépséges királykisasszony sügná hajnalhasadáskor, madárcsicsergéskor, Dallamosan gördülő, fülbemászó muzsika csendül ki költeményeiből. Minden egyes strófa, mint megannyi ezüst csengetyű csilingel.“ Továbbá: „Hetyey a népköltés egyszerű nyelvén beszél, annak a színével fest, annak az illatával hatja át lelkünket. A hazai föld tiszta levegőjét árasztja a gyermekvilágra. Magyarul éreztet, magyarul eszméltet, Csakis így lehet a gyermekekre nehezedeő nemzetközi szellem hatását csökkenteni, s egy minden ízében eredeti magyar gyermekköltészet teremtésével megsemmisíteni.“

Magyar népmondák. Az ifjuság számára feldolgozta *Radó Vilmos*. Képekkel ellátta: *Ébner Lajos*. Budapest. Lampel Róbert könyvkereskedésének kiadása. Ára 2 frt 80 kr. Szerző e műben 31 magyar népmondát és regényes históriát mesél el a régi világból; az érdeklődők kedvéért ide iktatjuk ezek neveit: Poky Péter pénze, A szomolányhegy szelleme, A Balaton, Hahóthy Farkas, A győri érzekakas, Viharvár, Csörsz árka, Diós-Győr, Török bosszú (Kerecsényi László), Magyar bosszú (Szapáry Péter), Kenyérkő, Törökkút (a trencsényi vár kútja), Szent-György lovag, A litavai oltárkép, Oroszlánkő, Mohos, A vinnavári lakoma, Rajnoha, Thurzó György, A fekete vezér, Bosnyák Zsófia, Beczkő, Nyáry Lőrincz, A pozsonyi tanácsos, Bálványos, A kolozsvári bíró, Jóért jót várj, A hegedű, Pörös testvérek, Szent-Anna tava, A véres estebéd. Addig is, míg úgy az előbbi, mint e művel szakértő toll fog foglalkozni lapunkban, elismerésünket fejezzük ki a „Magyar népmondák“ szerzője iránt, a ki ezen tőről metszett hazai, sőt népköltési irodalmi termékek összeszedése és az ifjuság számára feldolgozása által újabb szolgálatot tett a nemzeti nevelés ügyének. Egyáltalában nem közönyös ránk nézve, hogy az ifjuság mily forrásból meríti azt a szellemet, a mely sokszor egész életére irányzó befolyással van. Örvendetes, hogy vannak már ifjusági íróink, a kik az idegen helyen fakadó forrás lecsapolásának nemzetietlen munkájával felhagytak, s hazai történetünk, irodalmunk és népeletünk termékei felé fordultak, a melyek mérhetetlen kincsékként, de kiaknázatlanul és feldolgozatlanul keverték eddig útunkban. Nyujtsunk babérkoszorút a nemzeti nevelés költőinek s abból egy levél méltán megilleti Radót is!

Herbart és Diesterweg. Ismertetés kritikával. Irta *Peres Sándor* Losonczon. Ára 40 kr. Herbart paedagogiája Németországban egész irodalmat teremtett. A legjelesebb német paedagogusok valóságos irodalmi harcztot vívnak Herbart eszméi mellett és ellen. Mi e tekintetben egy-két tanulmánytál egyebet alig tudunk felmutatni, pedig igen kívánatos volna, ha a tanítóképző tanárok és a tanítók

közül azok, kik a paedagógiában úgy a theoretikus mint a practicus ismeretek terén tekintélyek, a Herbart-féle ethicaí alapon épült nevelés-oktatásról elmondának nézeteiket s az előforduló problémák megfejtéséhez hozzájárulnának. Herbart paedagógiája a psychológián, az ethicaí vagyis a practicus philosophián és a religion alapszik. E három tudomány alapos ismeretére okvetetlen szüksége van annak, a ki Herbarték iskoláját eredménynyel tanulmányozni kívánja. Diesterweg paedagógiái működését, munkáinak szellemét és irányát mindnyájan ismerjük, hisz az ő elvein alapszik a mai paedagogia. Az előttünk fekvő jeles tanulmányban szerző, hogy úgy mondjam, szembe állítja e két jeles paedagogust egymással, összehasonlítja elveiket, közelebb megjelöli ama pontokat, hól nézeteik találkoznak és megegyeznek, ama pontokat, hól nézeteik eltérnek sőt homlokegyenest ellenkeznek. Szerző eme összehasonlításba beleszövi saját szerény, józan és alapos kritikáját, mely, és ez dicséretére legyen mondva, nélkülözi az ilynemű abstract fejtegetések nehézkességét és a tudalékoskodást. Előadása tömör, világos, könnyen érthető és élvezetes. A bevezetésben szerző kimondja, hogy Diesterweg pártjának nem akar toborzója lenni; ismerni, vizsgálni akarja mindegyiket, hogy a jót eltanulhassuk és a nevelés javára fordíthassuk, a rosztat pedig — mondja bár Herbart vagy Diesterweg — végleg kiirhassuk. Az egész mű IX fejezetre oszlik u. m. I. Bevezetés. II. A neveléstudomány és Herbart ethicaíja. III. A nevelés célja. IV. A neveléstudomány és lélektan. V. Rendtartás. Nevelő oktatás. Figyelmezés. VI. Rendtartás. VII. A nevelés oktatás a). Az érdeklődés. b). A gondolkör képzése tekintettel az egyénre c). A gondolkör képzése a gondolkodástani alapon. VIII. Fegyelmzés. IX. Befejezés. A függelékben elősorolja szerző a Herbart iskola paedagógiái irodalmát. A mű széles körű, és alapos tanulmánynak gyümölcse és becsületére válik úgy a szerzőnek, mint általában gyakorló iskolai tanítói karunknak. Bárkinek megszerzésre ajánlhatjuk.

E. J

A Jelképzés, mint függelék minden neveléstanhoz. Tanférfiak és természet barátok számára, írta *Léderer Ábrahám*. Budapest 1891. Lampel Róbert kiadása. Ára 30 kr. E mű egyike az újabban megjelent paedagógiái művek közül az érdekesebbeknek és értékesebbeknek. Az összesen 31 lapra terjedő könyvecske öt fejezetre oszlik, u. m.: I. Az emberi felfogás nemei. II. A jelképzés fogalma. III. A jelképzés lélektana. IV. A jelképes oktatás fontossága. V. A jelképzés az egyes tantárgyaknál. A szerző tételeinek megokolására bőven hoz elő mondákat, regéket, közmondásokat, jelképes kifejezéseket a bibliából, az irodalomból, képző művészetből, a mithológiából, a népéletből, és pedig — egyik érdeme! — a legszebb virágokat szedegeti össze. Nagy érdeme szerzőnek, hogy jeles műve által felhívja tanítóink, tanítóképző tanáraink s általában paedagogusaink figyelmét a jelképes oktatásra. A szófigurák, regék, mondák, közmondások stb. azon elemek, a melyek igen alkalmasak arra, hogy a sokszor száraz tananyagot érdekessé tegyünk, a gyermekek könnyen szóródó figyelmét lekössük, fölfogásukat nemesítsük, lelkükbe a hit elveit és a nemzeti érzület virágait oltssuk. Kivánatos, hogy e tárgygyal többet foglalkozunk és a sym-

bolumok használatának módját és helyét megállapítsuk. Nézetünk szerint a jelképek az egyes tárgyak oktatásánál, kivéve az irodalmat, nem lehetnek tárgya, hanem csak segédeszköze a tanításnak. A mikor egy nyelvtani, vagy természeti igazság megtanításáról van szó, nem lehet azt helyettesíteni egy symbolummal, mert az téves felfogásra, balhitre, előítéletre vezethet, hanem az érdekeltség felköltése végett meg lehet, sőt meg kell azokat említeni. Leginkább van helye a jelképeknek az erkölcsi oktatásnál, mert hisz minden rege, monda, közmondás egy-egy erkölcsi igazság symboluma, ezért ennek felfogatására és megtartására a legalkalmasabb, a kisebb korban sem pótolható eszközök. Minden tanítónak és tanítóképző tanárnak figyelmébe ajánljuk ezen alapon, élvezetesen megírt és gondolkozásra gerjesztő mű megszerzését.

Dalos könyv. A népiskolák számára kiadott miniszteri tantervhez alkalmazva szerkesztette: *Sztankó Béla*. Budapest 1890. Méhner Vilmos kiadása. A mű három kötetből áll: I. Rész. A népiskolák I. és II. osztálya számára. II. Rész. A népiskolák III. és IV. osztálya számára. III. Rész. A népiskolák V. és VI. osztálya számára. A mű szakít azzal az iránnyal, a mely természetrajzi és erkölcsi nótákkal nem gyermeknek való, azért mesterséggel elfordított „csere-“ illetőleg „csoda-bogár“ népdalokkal akarta a gyermeket az énekhangok birodalmába vezetni. Szerzőnk azonnal kezdi a „Böm-böm bika vaskariká“val, a gyermekek által énekelni szokott mondókákkal, játssi versikéekkel és játékdalokkal, fokozatosan nehezebb példákat véve föl folytatja és végzi az egyszerű, a gyermekek által széltére énekelte hozzájuk illő hazafias és népdalokon. Ezen eljárás által szerző egyrészt megkedvelteti az éneket, mert összeköti a gyermeki életet az iskolával, másrészt meg is könnyíti, mert a gyermekek által énekelte vagy ismert dalokból fejleszti ki a zenei öntudatot és gyakorlatot. Öntudatosan követte szerző azt a czélt is, hogy a dalok által a gyermeki lélekbe a hazaszeretetet csepegtesse.*)

EGYESÜLETI ÉLET.

Uj évkor.

Isten kegyelméből egy új esztendőnek, századunk utolsó évtizedének hajnala hasadt reánk. Mit rejt a jövő? Vészes mozgalmat, véres napokat, vagy talán az elhagyatott nép boldogulását, műveltségének anyagi jólétének emelkedését? Az isteni kegyelem „világít, mint az égő nap, de szemünk bele nem tekinthet.“ Csak az a bizonyos, hogy előre törni kell s a munka jutalma — a remény.

* * *

Üdvözöljük az új év alkalmával tisztelt tagtársainkat. Adjon az Isten nekik s családjaiknak teljes boldogságot, s erőt törekvéseik és nemes szándékaik keresztül vitelére. Üdvözöljük körünkben különösen

*) Több képző tanár művéről, képző intézeti tankönyvről és egyéb művekről a jövő számban fogunk megemlékezni. Szerk.

az ujonnan belépett kalocsai kartársakat, a kik megértették a kor intő szavát, a mely a közművelődés mezején az eddiginél gyorsabb és erőteljesebb cselekvésre késztet. Sok még a tenni való, különösen nekünk népnévelőknek kétszer-háromszor annyi itt a Kárpátokövezte szép hazában, mint más nemzeteknek. Egyesületünk, habár egy porszemmel, törekszik hozzá járulni az általános művelődés emeléséhez. A ki helyesli a kitűzött czélt és tud is azért lelkesedni, — dolgozzék velünk!

Meghívó!

A tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének választmánya az 1891-ik évi január 12-én, hétfőn, d. u. 6 óraker az Andrássy-úti állami tanítónőképző intézet helyiségében ülést tart, a melyet a fővárosi tanítóképző tanárokból alakult tantervkészítő bizottság tárgyalásai fognak követni.

Az ülés tárgya lesz: A tanítóképző intézeti tananyagának órák és osztályok szerinti beosztása.

Kérjük a tisztelt kartársakat a tételt behatóan tanulmányozni és az ülésen megjelenni.

Kérjük továbbá a tekintetes tanári testületeket, hogy azok, a kik eddig nem tették, sziveskedjenek óratervjavaslataikat minél előbb elkészíteni és a titkári hivatalhoz (Nagy László, Budapest Üllői-út 24) juttatni. Szükséges, hogy az órabeosztás, mint az egész tanterv az összes tanári karok véleménye alapján készítsék el.

Budapest, 1890 december 28.

Az elnökség.

Pénztárnoki értesítés.

A múlt és f. évi tagdíjakból még mintegy 370 frt nincs befizetve. Egyesületünk a „Magyar Tanítóképző“ kiadója iránti s f. év végével esedékes fizetési kötelezettségének csak úgy tehet eleget, ha e hátralékok rövid időn hiány nélkül befolyanak.

A választmány decz. 15-iki határozatához képest a napokban külön levélben kerestetnek meg a képzőintézetek tek. igazgatóságai, hogy a tagdíj hátralékokat beszédni s 1891. január 10-ig alulírottához beküldeni sziveskedjenek.

Oly tagoknak, a kik nem tartoznak valamely képzőintézethez, e sorok szolgáljanak a fizetésre felhívásul és kérelmül!

Január 10-én túl postai megbizások fognak szétküldetni a hátralékosokhoz.

A befizetések nyugtatóványozásául szolgáljanak a „Magyar Tanítóképző“-ben havonként rendszeren megjelenő tagdíjfizetési „Kimutatások“. Evjegyek, vagy külön nyugtatóványok szétküldését ez eljárás teljesen fölöslegessé teszi.

Budapesten, 1890. decz. 17.

VI. Aradi utca, 68.

Komáromy Lajos
egyesületi pénztárnok.

Felhívás!

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete 1889. április óta áll fenn. Valamint az egyesület megalakulása sok küzdelmébe került az azt sürgetőknek, úgy megalakulása után is nagy munkával járt az egyesület szervezése. Az alapszabályok kidolgozása, tagok gyűjtése, a hivatalos közlöny megindítása teljesen igénybe vették a tagok tevékenységét; rövid időn azonban a kezdet nehézségein túlesve, az egyesület a tanítóképzés egyes fontos ügyeinek megvitatása körül csakhamar oly élénk munkásságot fejtett ki, hogy az 1890-ik évi augusztus hóban megtarthatta első közgyűlését, a melyen nemcsak a végleges megalakulás történt meg, hanem az előlegesen élénk részvétellel folytatott eszmeeserek és az egyesületi tagok buzgósága következtében kellőleg előkészítve, e közgyűlésen tanítóképzésünk négy sarkalatos tétele: a felvétel, a tantervmódosítás, a gyakorló iskola és a tanítóképesítés ügyei tárgyalás alá kerültek és róluk határozatok hoztak.

Nem tartanók ildomosnak a napi és szaksajtó, valamint általában a szakkörök elismerő nyilatkozatait felhozni, a melyekkel a képzőintézeti tanárok közgyűlését illették; az előbbi tényeket is csupán az arra való hivatkozhatás céljából említjük, hogy az egyesület fennállása alatt bebizonyította életrealitását és azt, hogy a kulturális téren fontos hivatás vár rá. Két körülményt azonban szükségesnek tartunk kiemelni; az egyik, hogy a képviselőház közoktatásügyi bizottsága a közgyűlés határozatainak végrehajtását a kormánynak figyelmébe ajánlotta s azok jelenleg a magas miniszteriumban a gyakorlati megvalósítás céljából komoly megfontolás tárgyát képezik. A másik körülmény pedig az, hogy az egyesület a tanítóképző tanárok testületi életének és szellemének fejlesztése körül már eddig is némi eredményt mutathat fel, a mely szépen nyilvánult a közgyűlésen megjelent mintegy hetven tagnak zavartalan egyetértésében, összetartásában, sőt a testületi szellem a közgyűlés óta is az egyesületi tagok köztevékenységében mind erőteljesebben mutatkozik.

Habár a testületi tevékenység fejlesztése körül már némi sikerre hivatkozhatunk, mégis messze állunk a céltől, sőt mondhatni, a kezdeten vagyunk, mert a tanítóképző tanároknak s a tanítóképzésre hivatott tényezőknek csak kisebbsége van soraink között. A 710 tanítóképző tanár közül eddig csak 212, a 90 tanfelügyelő közül 11, és a néptanítók ezrei közül pedig csak hatan léptek be egyesületünkbe. Ama nagy feladat megoldásához tehát, a mely a tanítók kiképzésének és továbbképzésének előmozdításából áll, még nagyon kevesen vagyunk együtt!

Habár még mindig vannak állami tanítóképző tanárok is, kik eddig nem tartották szükségesnek egyesületünk támogatását, mégis most különösen felekezeti intézetekben alkalmazott kartársainkhoz intézzük hívó szavunkat, a kiknek még nagyobb része távol tartja magát az egyesület tevékenységében való részvételtől. „Az iskola a tanító által lesz nagygyá, vagy sülyed le.“ Hogy tanítóképzésünk s különösen a felekezeti képzők ügye sok tekintetben hátramaradott, az első sorban a viszonyoknak tulajdonítható ugyan, de ha azok tovább is zilált álla-

potukban maradnak, azért minket tanítóképző tanárokat is fog érhetni vád. Az a körülmény, hogy hazánk 72 tanítóképzője közül 47 felekezeti jellegű, az ezen intézeteknél alkalmazott kartársainkra a tanítóképzés közügyének fejlesztése körül fontos köteleességeket és nagy felelősséget ró. Ne nézzük tehát tovább is összedugott kézzel tanítóképzőink, különösen néhány felekezeti képző nyomorúságos állapotát. Tömörüljünk valamennyien! Egyesült erővel az eddiginél jobban fog sikerülni tanítóképzésünk külső viszonyainak megváltoztatása, valamint belső életének vallásos és hazafias szellemű fejlesztése?

A tanfelügyelők a tanítóképző tanárok munkájának folytatására is hivatvak, ezért szükséges, hogy a tanítóképző tanárok és tanfelügyelők működése közötti szoros kapocs az által is fejlesztessek, hogy utóbbiak az előbbieket által alakított testületben részt vesznek s a tanítóképzés fejlesztésén velünk együtt közös erővel munkálkodnak.

„Népoktatásunk felvirágzásának és előrehaladásának egyik legjelentősebb tényezője a jó tanítóképzés!” (Gróf Csáky Albin). Más részről a tanítóképzés feladata nem szűnhetik meg a tanítói oklevél kiszolgáltatásával. E két megdönthetetlen igazság világosan bizonyítja azt a szoros viszonyt, a melyben tanítónak és tanítóképző tanárnak működni kell. Mig egyrészt a tanítóképző tanárok feladata a tanítók egyesületi mozgalomban részt venni, addig a tanítóknak is kötelessége tőlük kitelhetőleg a tanítóképzésre fejlesztőleg hatni s a tanítóképző tanárok egyesületi munkálkodását támogatni. Lépjenek be tehát az egyesületbe tanítóink közül kivált azok, kik a tanítóképzés fejlesztésére hivatást éreznek magukban, s a tanítóképző tanárok körében fejtsék ki és érvényesítsék nézeteiket!

Sorakozzunk mind az egy téren működők! Egyesítsen mindnyájunkat a közös cél: a tanítóképzés tökéletesítése által a népoktatásügy fejlesztésére hatni, s népünket nyelvben, műveltségben egységessé és hatalmassá tenni!

Midőn tehát tanítóképző tanárainkat, tanfelügyelőinket és tanítóinkat a Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesületébe való belépésre tisztelettel felszólítjuk, kérjük a tagsági jelentkezéseket a titkári hivatalhoz (**Nagy László, Budapest Üllői-út 24**) intézni.

Tagsági díj évenként 4 frt, a mely félévi részletekben is fizethető. A befizetések **Komáromy Lajos** egyesületi pénztárosnál (**Budapest, Aradi-utcza 68**) történnék.

A tagoknak az egyesület hivatalos közlönye a „**Magyar Tanítóképző**“ (felelős szerkesztő: *Nagy László*, szerkesztőtársak: *Hetyey Gábor* és *Herrmann Antal*) külön díj nélkül jár.

Kelt Budapesten 1890 december 25-én.

Az egyesület választmányának nevében a tisztikar:

Hetyey Gábor
alelnök és szerkesztőtárs.

Péterfy Sándor
elnök.

Nagy László
főtítkár és fel. szerkesztő.

Mócsy Antal
alelnök.

Komáromy Lajos
pénztáros.

Sztankó Béla
titkár.

Herrmann Antal
szerkesztőtárs.

A decz. 15-én tartott választmányi ülés jegyzőkönyve.

Jelen vannak: Péterfy Sándor, mint elnök, Thuránszky Irén, Bertha Ilona, Pollereczky Jolán, Lieber Etelka, Szarvassy Margit, Komáromy Lajos, Málnay Mihály, Major J. Gyula, Nagy László, Miklós Gergely, Kozocsa Tivadar, Király Pál, Oherolly János, Rybár István, König Gusztáv, Nagy Károly, Dr. Pavetics Mihály, Radó Vilmos, Sebestyén Gyula, Mendl Lajos, Ózer Zsigmond, Bein Károly, Zilahy Ilona, Hollós Károly, Buzogány Mária, Sztankó Béla mint jegyző.

8. Elnök üdvözlí az ülés tagjait, örömét fejezi ki, hogy a választmány tagjai és a fővárosi tanárok szép számmal jelentek meg s ez által a tanítóképzés közügye iránti érdeklődésüknek jeles bizonyítékát adták; annyival inkább örül ennek, mert a fővárosi tanárok az egyesületi életben s a legközelebbi munkálatokban fontos szerepre hivatvák. Kéri a jelenlevőket, hogy tartsák meg továbbra is buzgóságukat.

9. Nagy László titkár jelenti, hogy az óraterv tárgyában véleményt küldöttek be a kalocsai róm. kath., a bajai, a zilahi, a székelykeresztúri, az iglói és a pozsonyi állami tanító-, illetöleg tanítónöképző intézetek tanárkarai, és Scherer Sándor áll. tanítóképző tanár Bajáról. E véleményeket átadta az előadónak, dr. Málnai Mihálynak. Tudomásul szolgál és elhatároztatik, hogy a testületek újölag szölitassanak fel javaslataik beküldésére.

10. Nagy László titkár jelenti, hogy a kalocsai róm. kath. tanítóképző tanárai, névleg: Sztára József tanítóképző r. tanár, Virág István áldozár, r. tanár, Berauer József, Horváth Géza tanítóképző tanárok, dr. Szucsics Sándor áldozár, r. tanár, Huber Lipót áldozár, r. tanár, dr. Povischil Rikhard áldozár, tanítónöképző r. tanár és Boromisza István áldozár, tanítónöképző r. tanár, az egyesületbe való belépési szándékukat kifejezték. Belépni öhajtanak továbbá: Trájtler Károly fővárosi igazgató-tanító, Szarvassy Margit. Ellenben Dusóczky Károlyné, tanítónöképző int. igazgatónök kilépését jelentette. Az ujonnan belépöket örömmel üdvözlí a választmány s valamennyit megválasztja rendes tagúl.

11. Komáromy Lajos, egy. pénztáros a pénztár állásáról a következő jelentést teszi: a mult választmányi ülésen tett jelentése szerint a pénztári készlet volt: 93 frt 27 kr.; azóta kiadás nem volt, tagdíjakból befolyt 69 frt 90 kr.; így a pénztárban jelenleg van 163 frt 17 kr. A választmány határozza, hogy a vidéki képzök igazgatói, mint választmányi tagok a hátralékos tagdíjak befizetése tárgyában szíves közbenjárásra kérendök fel.

12. Dr. Málnai Mihály előterjeszti „A tanítóképző intézeti tanterv órabeosztásáról“ szölv munkálatát. Továbbá jegyzö felolvassa Scherer Sándornak ugyanezen tárgyra vonatkozólag beküldött dolgozatát és részletes javaslatát. A bizottság mindkét előadónak a beható tanulmányon alapuló, nagy szorgalommal készített jeles munkálatokért elismerését és köszönetét fejezi ki; Radó Vilmos és Sebestyén Gyula felszölalásai után elhatározza, hogy a tárgyalásra mindkét müvet érdemesnek tartja ugyan, de mivel alapul csak egy dolgozat szölv

gálhat, ilyen gyanánt elfogadja dr. Málnai Mihály munkálatát, azonban párhuzamosan tekintettel fog lenni Scherer Sándor javaslataira.

Radó Vilmos a részletekbe hatolás előtt bizonyos elvi megállapodásokat kíván, a melyek a részletes tárgyalásnál vezérfonalul szolgáljanak. Meghatározatni indítványozza: a) külön tanterv készíttessék-e a tanító és tanítónő képző intézetek számára és ha ez elfogadtatik, minden egyes pontnál azonnal meg kívánja állapíttatni a különbséget; b) határozottassék meg az óraszám; c) ki kell jelölnünk, melyek vétessenek kötelezett és nem kötelezett (fakultatív) tárgyak gyanánt. Sebestyén Gyula a tanítónőképzők tantervét külön kívánja tárgyalni. A bizottság elhatározza, hogy előbb a tanítóképzők tantervét fogja tárgyalni s ezután fog a tanítónőképző intézetekre térni. Egyebekben elfogadtatik Radó Vilmosnak a tárgyalás menetére vonatkozó indítványa.

Az óraszám megállapításánál felszólal Sebestyén Gyula és óva int a tanórák számának nagy mértékben való emelésétől, mert az könnyen a növendékek túlságos megterhelésére vezethet. A jelen óramennyiség mellett is egész nap el vannak foglalva. Indítványozza, hogy a heti óraszám maximuma 30-ban állapíttassék meg osztályonkint. Péterfy Sándor a növendékek testi fejlődésére, egészségére való tekintetből nem tart czélszerűnek 30-nál több óraszámot felvenni. Nagy László elfogadja a 30 órai maximumot, hogy a tanítónövendékeknek jusson idejük az önképzésre. Miklós Gergely a mostani tanítóképzés egyik lényeges hibájának tartja, hogy a növendékeknek nem nyújt elegendő általános műveltséget; ezért kívánja az elméleti tárgyak órai számának szaporítását. A tanítóképző intézetek a 30-nál több óraszámot annyival inkább megbírják, mert jó rész esik a gyakorlati tárgyra, a melyek kevésbé veszik igénybe a növendékek lelki tehetségeit. Kozocsa Tivadar részletesen kifejti, hogy a tanítóképző intézetek különösen gyakorlati irányban szorulnak fejlesztésre, ezért az u. n. gyakorlati tárgyra különösen súlyt kíván fektetni s azokat nem tekinti olyanoknak, a melyek a növendékek lelki tehetségeit kisebb mértékben foglalkoztatnák. Elfogadja a 30 óramaximumot. Hozzászólnak még: Péterfy Sándor, Radó Vilmos, dr. Málnai Mihály. A bizottság elfogadja Sebestyén Gyula és dr. Málnai Mihály indítványát.

Tárgyalás alá kerül az a tétel, hogy mely tantárgyak vétessenek általában kötelezőknek.

Radó Vilmos kifejti, hogy tanító- és különösen tanítónőképző intézeteinkben több gondot fordítanak az idegen nyelvekre, a mint azt a tanítóképzés czélja megkívánja. Ismer olyan tanítónőképzőt, a melyben heti 15 órában tanítják a francia nyelvet. Az ilyen nem tanítónői, hanem philologiai intézet. Tisztáznunk kell azt, hogy mi legyen a szerepe az idegen nyelveknek tanítóképzőinkben. Azt tartja, hogy azon általános műveltségnek, a melyet tanítóképzőinknek kell nyújtani, nem lényeges eleme a német nyelv. Különben is a német nyelv tanítása akkor érné el czélját, ha annak óraszámát lényegesen emelnék. Fontosabbnak tartja a német nyelvnel, hogy a határvidéke-

ken lévő intézetekben a magyar ifjak az illető nemzetiség nyelvét sajátítsák el s így ezek a nem magyar ajkú iskolákban is alkalmazhatók legyenek. Indítványozza, hogy a német nyelvnek általánosan kötelező volta szüntessék meg. Péterfy Sándor figyelmeztet nép-oktatási törvényeink 88. §-ára, a mely a tanítóképző intézetekre nézve a német nyelvet rendes tantárgyként szabja meg. Sebestyén Gyula azt tartja, hogy ha tanítóink művelt névre igényt akarnak tartani, a magyaron kívül birniok kell még egy európai művelt nemzetnek nyelvét. Tanítóképzőink színvonalát nem szabad leszállítanunk a német nyelv kötelező voltának megszüntetése által. Különben is csak a törvény megváltoztatása esetén volna szabad a német nyelvet, mint kötelező tárgyat törölni. Legfeljebb azt lehet tennünk, hogy a tanterv bizonyos szabad mozgást engedjen az egyes vidékeknek s a német nyelv mellett az illető nemzetiség nyelvére nagyobb gondot lehessen fordítani. Hozzászóltak még a tételhez: König Gusztáv, Nagy László, Komáromy Lajos, Kozocsa Tivadar és mások.

A vita folytatása az idő előrehaladta miatt a jövő ülésre halasztatott.*)

OKIRATTÁR.

Korcsolyapálya-készítés a tanítóképző intézetekben.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter a f. é. 52.061 sz. a. kelt rendeletében meghagyta az állami tanítóképző intézetek és felsőbb leányiskolák igazgatóságainak, hogy a mennyire a helyi viszonyok megengedik, a felügyeletük alatt álló intézetben az intézet rendes költségvetése keretében jégpályát létesítenek.

A korcsolyapálya készítésre nézve a miniszter a következő utasítást adta. 1. A korcsolyázáskor szükséges jégpálya akár az udvaron, akár a kertben a fák és bokroktól lehetőleg mentes, vízszintesre egyengetett helyen létesíthető. Egy időben korcsolyázó 30—40 növendékre legkevesebb 300—400 m² területet kell számítani, 2. A jégpálya készítésének legcélszerűbb módja: Az első fagy után, midőn a talaj legfelsőbb rétege mintegy 2 cm-nyire megfagyott, azon hátrafelé haladva egy 3—4 méter hosszú dorongra erősített ponyvát végig huzatunk. A ponyva a dorongot egész hosszában befogja és mintegy 1 méternyi szélességben a talajt seprí. Egy más egyén a ponyvahúzó mellett haladva, kerti locsoló segítségével a ponyvát oly mértékben öntözi, hogy a földre folytonosan 2—3 mm-nyi vízréteg jusson. Ily módon az egész területen egyenletes, vékony jégréteg képződik. Az első jégréteg képződése után az eljárást ismételni kell mindaddig, míg 2—3 cm. vastag jégkéreg keletkezett, melyen azután a korcsolyázást már meg lehet kezdeni. Ily módon két munkás egy napi munkával a jégpályát jó fagyos időben el tudja készíteni. Azután csak a pálya fenntartásáról hasonló eljárással kell gondoskodni, egyfelől a korcsolyázás okozta koptatás pótlása, másfelől azért, hogy a jégkéreg megvastagodván, a tél vége felé beálló enyhébb időnek tovább ellent álljon. A korcsolyázás által felkoptatott törmelékét, havat locsolás előtt el

*) A tanári testületek által beküldött javaslatokat, a melyekről különben előadó úr az ülésen részletesen referált, tér szűke miatt csak a jövő számban közölhetjük.
Szerk.

kell söpörni. Miután a pálya nappal el van foglalva, azonfelül éjjel erősebb a fagy, azért czélszerű a fentartást éjjeli időben végeztetni és az egész munkával méltányos külön díjazás mellett az iskolai szolgaszemélyzetet megbizni. Megjegyzendő még, hogy a talajnak közvetlen, ponyva nélkül való locsolása nem czélszerű, mivel hólyagos jeget szolgáltat. A ponyva locsolása egyenletes és gyors legyen. 3. A növényeket főleg attól kell óvni, hogy hátra ne bukjanak és a korcsolyázás félbe hagyása után meg ne hüljenek. Az első veszélytől azzal óvhatók meg, hogy a felső test előre hajlásához szoktatandók. A meghülések megakadályozása végett ügyelni kell arra, hogy a korcsolyázás abba hagyása után azonnal meleg felső ruhát és lábbelit öltsenek, vagy a közvetlen közelben levő meleg szobákba vonuljanak s ottan addig tartózkodjanak, míg a korcsolyázás folytán felhevült organismus rendes állapotba visszatér. Korcsolyázásnál nem szabad szűk ruhát, fűzőt viselni, hogy a tüdő egészséges, szabad kitágulása ne akadályoztassék. Kényeztetett, a hidegben való testi mozgáshoz nem szokott gyermekeknek a korcsolyázást csak óvatossággal, fokozatosan lehet megengedni. Ily esetekben czélszerű az intézeti orvos tanácsát meghallgatni.

VEGYESEK.

Személyi hírek. — *Komócsy József*, koszorús költőnk, 25 éves írói jubileumát a napokban ünnepelte az írói és a tanítóvilág. Ő felsége, a Ferencz-József-rend lovag-keresztjével tüntette ki a jeles férfiút. Méltóbb embert alig érhetett volna a királyi kegy. Komócsy József élete tanúbizonysága annak, mily magas fokra művelheti ki magát daczára a kedvezőtlen viszonyoknak az, a kinek tehetségéhez vasakarát és czéltudatosság járul. Mint egyszerű falusi segédtanító kezdte pályáját, s most országszerte ismert, általánosan becsült és szeretett alakja közéletünknek. Komócsyt, mint költőt, szívből fakadó közvetlenség és mély érzelem jellemzik; prózában írt értekezései pedig éles distinctióról és erős logikáról, világos észjárásról tanúskodnak; mint közéletünk harcosát jellemzi, hogy benne minden nemes és életrevaló ügy, különösen ha az a tanügy körébe tartozik, buzgó támogatóra talál és nagyrebecsül, segít, biztat mindenkit, kiben törekvést lát. Mint társadalmi alak, sokkal ismertebb, mint hogy gyenge tollunkra szorulna. Mindenkit, a ki körében megfordult, bizonyára elragadott találékony szelleme, szikrázó élczelése, a mi azonban sohasem sért. Komócsy azon ritka egyéniség, a kit mindenki, az ellentétes táborokba tartozók is, szeretnek. Sok oldalú tevékenységéről tanúskodik, hogy a „Petőfi-társaság“-nak oszlopfőia, számos szépirodalmi lapnak munkatársa, két néplapnak a „Munka után“ és „Hirmondó“-nak szerkesztője; paedagogiai szaklapokba is gyakran dolgozik, közlönyünknek is munkatársa, miről tanúskodik a f. é. V. füzetben megjelent, szakértelmmel írt könyvismertetése. Legjobban érzi magát a tanítók körében, kiket „testvérei“-nek nevez; azok minden mozgalmában tevékenyen részt vesz. Még most is élénk emlékezetünkben van azon gyújtó beszéd, a melyet a IV. egyetemes tanítógyűlés nagy rendező bizottságának a lipótutczai városházában tartott első ülése alkalmával a fővárosi közönséghez intézett. Komócsyt a tanítók rajongva szeretik. Az írók nov. 29-én tartották meg jubileumát. A második jubileum december 13-án tartatott, a mikor az összes fővárosi tanítói (és képző tanári) testületek és egyesületek nevében egy 827 aláírással ellátott díszes albumot nyújtott át a jubilánsnak Vajda Gyusztáv; Almásy János szintén nyújtott át egy albumot a budai tanítóegylet részéről; a polgári iskolák nevében dr. Gyulay

Béla, az Eötvös-Alap küldetésében Somlyay József, az orsz. izr. tanítóegyesület részéről Lédere Ábrahám, a tanítóképző-intézeti tanárok egyesülete részéről Komáromy Lajos; végre az országos tanítói bizottság nevében Lakits Vendel üdvözölte Komócsyt. Életrajzi adatai közül a Népevelők Lapjából Lakits Vendeltől után közöljük a következőket: „Szabolcs megyében Ó-Vencsellőn született 1836 márczius 25-én. A szathmári róm. kath. gimnázium osztályainak látogatása után Técsőre ment segédtanítónak, hol 3 évig működött. Ezután Szatmárt tanképesítő vizsgálatot tett. Ugyanitt helyettes tanító lett a minta főelemi iskola negyedik osztályában. Egy év múlva képző intézeti tanárrá választották meg. Gyermekkorában rendkívül pajkos, eleven vérű s kedélyű volt. Tanulótársai már gyermekkorában költőnek tartották, mert csinos verseket írt s azokat bensőséggel és hévvel szavalta. Irodalmi működését 1858-ban kezdte meg a Lonkay által szerkesztett Tanodai Lapokban. 1861-ben került a fővárosba, hol mint magán nevelő a Rőser-féle kereskedelmi intézetben tanított s e mellett folyton tanult, munkálkodott, küzdött kitartással, fáradhatatlanul, a jobb jövő reményében. Ez időben Deák Ferencnek is bemutatták s Komócsy azt nyilvánítá előtte, hogy író szeretne lenni. „Erős lélek kell hozzá,“ mondá neki a haza bölcse, mire Komócsy így felelt: „a lélek erős, de a nadrág gyenge,“ s ezzel a nadrágja térdén tátongó lyukra mutatott. Bebizonyította később, hogy csakugyan erős lélek lakik benne.“ A hazai irodalom és tanügy érdekében szívünkől kívánjuk, hogy a következő 25 év oly épen találja leiki és testi erőt, mint a mily rugékonnyak azok ma!

Képzőintézeti hírek. — *A bajai tanítóképző* növendékeinek száma a folyó tanévben az I. osztályban 27 (közöttük kettő vétetett fel felvételi vizsgálat alapján); II. osztályban 12, III. osztályban 12, a IV. osztályban 16, összesen 67. Ugyanitt a tanszermuzeum helyisége és az önképzőköri olvasóhelyiségül szolgáló egyik tanterem gázvilágításra lön berendezve. Az intézet udvarkertjén a torna tanár vezetése mellett évek óta készítetteti szokott jégpálya az idén is elkészült és a tanuló ifjuság részéről élénk használatnak örvend.

A budai állami elemi tanítónőképzőben az eddig egy teremben volt tan. szermuzeum a jelen tanév folyamán két külön teremben helyeztetett el, a melyek közül a természetrajz-chemiai terem gázvilágítással és vízvezetékkel lön ellátva; mindkét terem előadó helyiségül is alkalmas. Ez évben a már régen papiron lévő ifjusági könyvtár is létre jött és számos könyvadományban részesült. Az intézeti udvar a növendékek számára koresolya pályává alakíttatott át.

A soproni ev. tanítóképző-intézet igazgatósága minden évben rendez családias karácsonyfa-ünnepélyt azon növendékek számára, kik az ünnepeket nem tölthetik otthon szüleik körében. Az ez évi karácsonyfa-ünnepély tárgyisorozata a következő volt: 1. Karácsonyi karének. 2. Ünnepi beszéd. 3. Praeludium orgonára Körnertől. 4. „96. Zsoltár.“ Karének. 5. Karácsony-éj, Kisfaludy Károlytól. Szavaltat 6. Praeludium orgonára Nemessovits-tól. 7. Szonáta hegedűre s zongorára. 8. „Ég és föld elmulnak,“ Motett. A jól sikerült előadásokat vacsora s tombolajáték követte. A nyeremény-tárgyak között voltak értékes könyvek, apróbb ruhaneműek, koresolyák s koresolyázási jegyek. Az ünnepély költségeit, mint minden évben, most is egyes jöltevők fedezték.

A tanítóképzés a képviselőház közoktatásügyi bizottsága előtt. A közoktatásügyi bizottság december 10-én tárgyalta a tanítóképzés ügyét. Előadó Dániel Márton volt, a kinek munkálata egy részét egész terjedelmében közöljük, azért az ő javaslatairól szóló részét a tudósításnak elhagyjuk, a többit pedig a „Pesti

Napló⁴ után közöljük, mint a mely lap a legrészletesebben tudósított az ülésről.

Első felszólaló Schwick er Henrik volt, a ki sajnálattal konstatálja, hogy a képzőintézeti tanárok mindinkább szeparatizistikus tendenciákat mutatnak; külön egyesületet alakítanak, külön szaklapot adnak ki, pedig a tanítóképző tanárainak egyedül természetes helye a néptanítók sorában van. Kívánatos ezért, hogy a megyei tanfelügyelők minél gyakrabban látogassák meg a hozzájuk tartozó tanítóképzőket. Átalában szükséges a tanítóképzést a gyakorlati népiskolai étellel a legszorosabb összefüggésben tartani. Azért nem czélszerű, sőt káros hatása a kormány azon intézkedése, mely a képzőintézeti tanárságra való képesítés érdekében a budai Paedagogiumban külön tanfolyamot nyitott, melybe végzett polgári iskolai tanítójelöltek is beléphetnek, s ezek mint leendő tanítóképző tanárok kerülnek onnan ki a nélkül, hogy előbb a népiskolákban szolgáltak volna. Attól kell tartani, hogy ezen az úton a tanítóképzés pusztá elméleti jelleget fog ölteni, a mi népoktatásunk felvirágoztatására igen sajnós hatással volna.

Berzeviczy államtitkár Schwick ernek válaszulva ismerteti a képzőintézeti tanári tanfolyam természetét, hangsúlyozva, hogy ez által a leendő tanítóképző tanárok el nem szakítottak a népiskolától. Dániel Márton előadó észrevételeivel részletesen foglalkozik; tanítóhiány ma csakugyan nincs, mert hisz tény, hogy okleveles tanítók foglalnak el körjegyzői és írnyi állásokat; de ha egyszer annyi tanítói állás lesz szervezve, a mennyire törvény szerint szükség volna s valamennyi megfelelő dotációval ellátván, a képesítetlen elemek egészen ki lesznek szoríthatók a tanítói pályáról, akkor csakhamar hiány fog mutatkozni tanítóknál. A felekezeti képzőintézetekkel szemben az 1863-iki törvény értelmében nem lehet mindazokat a követelményeket érvényesíteni, a melyek az állami intézetekre nézve fennállanak; a 4 éves tanfolyamot sem írja a törvény elő. A tanítóképző intézetek fölötti külön szakfelügyelet kérdésére megjegyzi, hogy a közoktatási tanácsnak módjában lesz az új szervezet értelmében a tanítóképzők megvizsgálására is időről-időre szakfériákat küldeni ki. A polgári iskola reformját kapcsolatba kell hozni a középiskola reformjával, mert csak ez utóbbi fogja megmutatni, hogy melyek azok a szükségletek, a melyeknek az új középiskola meg nem felel, s a melyek kielégítéséről a polgári iskolák útján kell gondoskodni. A rajztanárképzés és képesítés kérdésével most egy anket foglalkozik. A polgári iskolai tanítóképzés továbbfejlesztésére nézve az előadó nézeteivel szemben fönntartja azokat, a miket a jelenlegi rendszer mellett már a mult évi vita alkalmával felhozott.

Gróf Csáky miniszter azok után, a miket az államtitkár elmondott, csakis a polgári iskolák kérdésében tartja szükségesnek nyilatkozni. Ellentétben az eladó felfogásával azt tartja, hogy a polgári iskola csakis kiegészítő része lehet a középiskoláknak. Ha majd az egységes középiskolákra vonatkozó javaslata s bizottság előtt lesz, részletesebben lehet foglalkozni a polgári iskolák kérdésével is. A polgári iskola szóló nézete szerint akként szervezendő, hogy mintegy levezető csatornája legyen az egységes középiskolának. Mert az egységes középiskola voltaképen a tudományos, illetőleg magasabb képzésre való. Az alakítandó egységes középiskolát bizonyos szempontból egyöntetivé kell tenni a polgári iskolával, hogy annak alsó osztályaiból azok, a kik a magasabb oktatásra nem hívatják, átmelessenek a polgári iskolába, — és viszont. Ily szempontból a középiskola első négy osztálya és a polgári iskola közt alig volna különbség teendő.

Kla mar ik miniszteri tanácsos a középiskola és a polgári iskola kérdésére vonatkozólag megjegyzi, hogy a mostani polgári iskola tantervének megalkotásánál is tekintettel voltak a középiskolai tantervre és pedig a tanulók átlépésének megkönnyítése érdekében; mindamellett a polgári iskola és a középiskola tanterveinek egyező részleteinél is lehet lényeges különbség, t. i. módszerbeli különbség, mely megóvja a polgári iskola célját.

Megjegyzés. Mint értesültünk, a közoktatásügyi bizottság tárgyalásairól szóló tudósítások megbízhatatlanok. Oly kifejezéseket is adnak a felszólalók szájába, a melyeket nem mondtak, vagy nem úgy mondtak. Ez igen kellemetlen úgy a közönségre, mint a bizottság egyes tagjaira nézve. Mint hallottuk, jövőre a bizottság maga fog gondoskodni megbízhatóbb tudósításokról. Így meglehet, Schwicker úr sem mondotta a neki tulajdonított szavakat. Mindenesetre az volna a leghelyesebb, hogy, ha valóban nem mondta, maga Schwicker úr czáfolná meg azokat; mert valóban róla, mint tanügyünk alapot ismerőjéről, nem tesszünk fel oly alaptalan állítást, mint a milyen neki tulajdonítva van. Abból a pusztán tényből, hogy a tanítóképző tanárok a tanítóképzés hatékonyabb előmozdítása céljából egyesületet alakítottak és lapot indítottak, csak az olvashat ki szeparatiztikus törekvéseket, a ki nem óhajtja komolyan a tanítóképzés előhaladását, s a ki szemet huny az egyesület azon törekvései előtt, hogy a tanítóképző tanárok és tanítók között minél szorosabb kapcsolatot létesítsen; hogy az egyesület úgy a tanfelügyelőket, mint a tanítókat minél nagyobb számmal a maga körébe igyekszik vonni; hogy számos helyen a vidéken, mint Kolozsvárott, Losonczon, Csurgón, Máramarosszigeten, stb a tanítóképző tanárok nemcsak részt vesznek a tanítók egyesületi mozgalmában, hanem vezetik is; hogy az egyesület éppen a szoros összetartozás elvét követve tartotta közgyűlését az egyetemes tanítógyűlés alkalmával. De nem folytatjuk tovább, s örvendénénk, ha az igen tisztelt képviselő úr bebizonyítaná, hogy ezekre a megjegyzésekre nem az ő felszólalása, hanem csak a hibás tudósítás adott okot.

II. Kimutatás

a f. évi november 17-től december 15-ig befizetett tagdíjakról

- 1889-re: Kápolnay József (2 frtot).
 1890-re: I. felére: Mocsári Gerő (2 frtot).
 1890-re: Felméri Albert, König Gusztáv, Kruze Ernő, Lázárics János, Szabó Géza (4—4 frtot).
 1890-re: II. felére: Báthori József, Bodrogi Gyula, Brauner Alajos, Csepreghy Endre, Fábri János, Fay Gizella, Gamaut György, Heinrich Józsa, Litschauer Teréz, Menich Antal, Miklós Gergely, Orsetti Emilia, Somogyi Géza, Staab Lénárd, Szukováthy Ilona, Ujvári Mihály (2—2 frtot).
 1891-re: (I. félév): Lázárics János (1 frt 90 kr.) Ujváry Mihály (2 frt).
 Budapest, 1890. decz. 15.
 (VI. Aradi utca 68.)

Komáromy Lajos,
 egyes pénztárnok.

Felelős szerkesztő: NAGY LÁSZLÓ.